OCAK 2020 • YIL: 2 • SAYI: 23 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

AYDINLARIMIZ NE İŞLE UĞRAŞIYOR
Afşar Timuçin

JURGEN HABERMAS 90 YAŞINDA EMPERYALİZMLE UYUMLU DÜŞÜNÜR
Arnold Schölzel

ATATÜRK'ÜN SEKRETERİ NASIL 1950'NİN KEMALİZM KARŞITI DP'LİSİ OLDU?
Yalçın Küçük

HEİDE DEYİŞLERİ
Hayrettin Ökçesiz

ORYANTAL EZİKLİK YA DA DOĞU'NUN KAFKASI KAÇ TANEDİR?
Taylan Kara

TONGUÇ'UN ROMANI'NI NİÇİN YAZDIM?
Öner Yağcı

ŞİMDİ ÖZDEMİR NUTKU'NUN ATOMLARI TÜRKİYE'NİN ATOMLARINA KARIŞMIŞTIR BİLE
Semih Çelenk

TARİH BİLİNCİ VE ŞİİR
A. Kadir Paksoy

KAZDAĞI'NDAN MEKTUPLAR
Mecit Ünal

ÖRGÜT LİDERİM, YOLDAŞIM, AĞABEYİM TESLİM TÖRE
Hamza Demir

ZEBERCET'İN HZ. İSALIĞI
Halil Şahan

PROMETHEUS İLE PANDORA'NIN TAŞIDIĞI UMUT
B. Sadık Albayrak

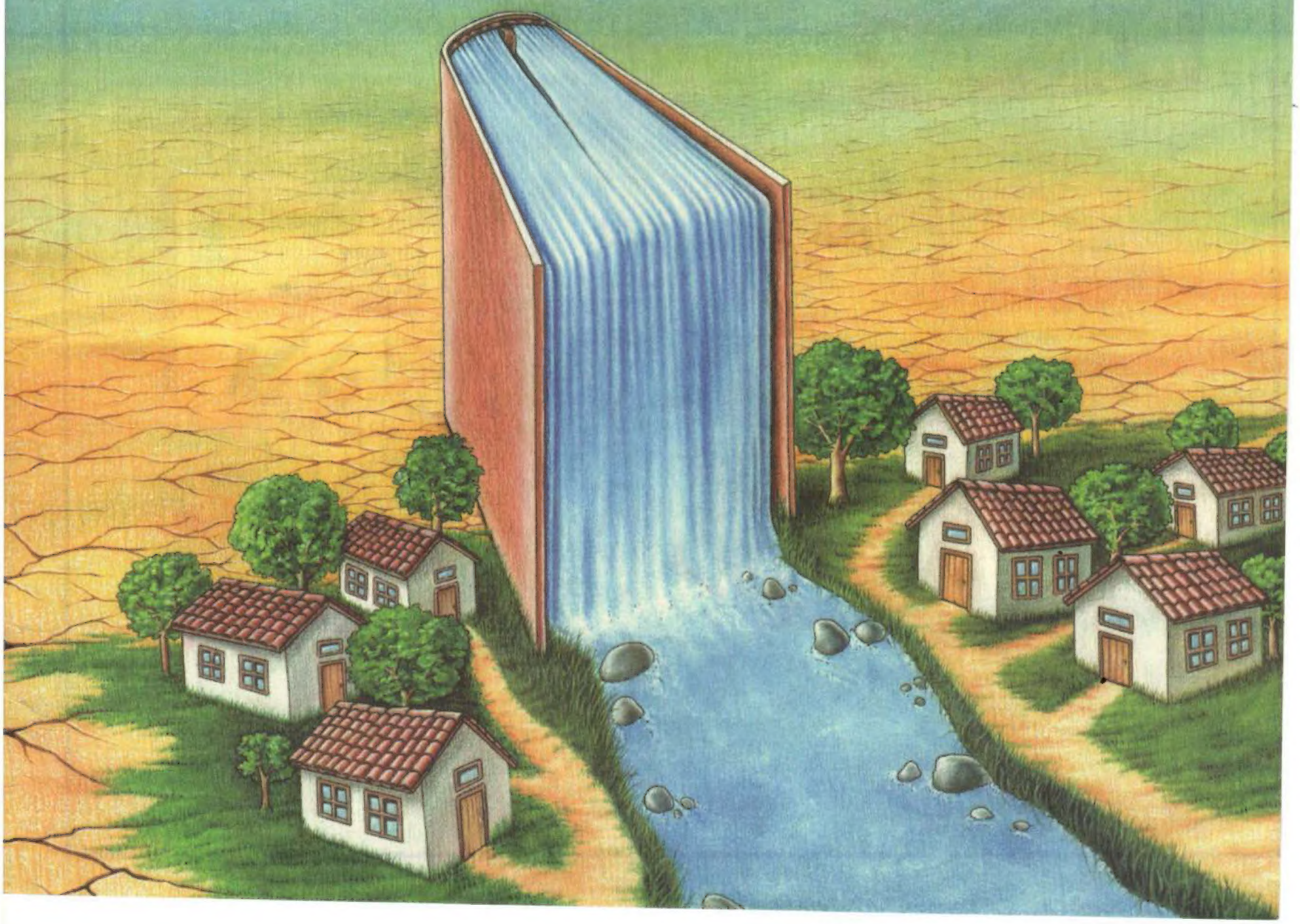

BULUT

Felsefe, Afşar Timuçin'in güzel Türkçesiyle diline kavuştu.
Düşünce Tarihi, Gençler için Felsefe Tarihi ve Felsefe Sözlüğü
ile insanlığın büyük düşünce yolculuğuna katılın.

"İnsan tarihiyle insandır. Bugünün insanını yakından tanıyabilmek, onun ne olup ne olmadığını bilebilmek için atalarımızın yaşam öyküsünü tüm düşünsel derinliği ve çeşitliliği içinde öğrenmek zorundayız. Bu kitap kökü bilinmez zamanlara dayanan bu yaşam serüvenini geniş çerçevede ele alıp inceliyor; felsefeyi, bilimi, sanatı yaratmış olan insanı bize tanıtmaya çalışıyor. Daha da insanlaşma yolunda gerçeği arayan o çok eski insanın kim olduğunu bilmekle kendimizi tanıma yolunda ilk adımı atmış olacağız."

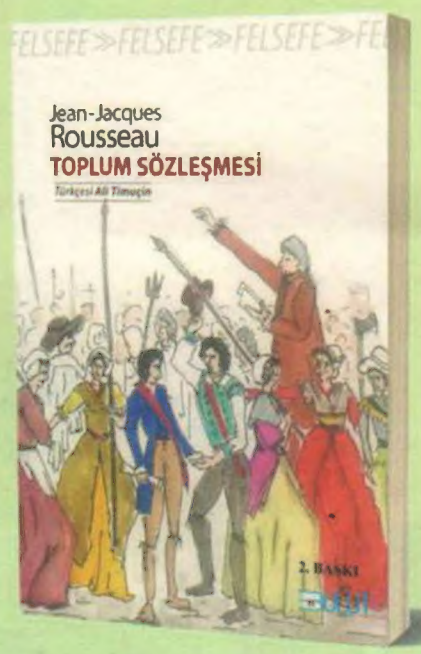

bulutyayinlari bulutyay98 bulutyayin bulutyayinlari

www.bulutyayin.com
0 216 330 59 24

İÇİNDEKİLER

2 • **TARİHİN VE TOPLUMUN ÇOCUKLARI**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **SABIRLI USTALIK GÜLÜMSÜYOR / YAŞAMA SEVİNCİ**
MUSTAFA GÖKSOY

4 • **AYDINLARIMIZ NE İŞLE UĞRAŞIYOR**
AFŞAR TİMUÇİN

10 • **JÜRGEN HABERMAS 90 YAŞINDA EMPERYALİZMLE UYUMLU DÜŞÜNÜR**
ARNOLD SCHÖLZEL · ÇEVİREN: NAZLI CİHAN

16 • **MEHMET ÂKİF İLE ÇÖKÜŞ-5 ATATÜRK'ÜN SEKRETERİ NASIL 1950'NİN KEMALİZM KARŞITI DP'LİSİ OLDU?**
YALÇIN KÜÇÜK

22 • **ORYANTAL EZİKLİK YA DA DOĞU'NUN KAFKASI KAÇ TANEDİR?**
TAYLAN KARA

26 • **TONGUÇ'UN ROMANI'NI NİÇİN YAZDIM?**
ÖNER YAĞCI

31 • **AYDINLANMANIN KÖŞE TAŞI: ARİFİYE KÖY ENSTİTÜSÜ**
ŞEFİKA G. KAMCEZ

32 • **ŞİMDİ ÖZDEMİR NUTKU'NUN ATOMLARI TÜRKİYE'NİN ATOMLARINA KARIŞMIŞTIR BİLE...**
SEMİH ÇELENK

35 • **OKUR MEKTUPLARI**
MEHMET KARAKUŞ / ÖZLEM YÜCESAN

36 • **98 YIL ÖNCE BU AY: 28/29 OCAK "KALBİMDE 15 KARA SAPLI BIÇAK"**
CAFER YILDIRIM

43 • **KUŞLARDA VAR MI ADRESİN**
KAMİL AYDEMİR

44 • **TARİH BİLİNCİ VE ŞİİR**
A. KADİR PAKSOY

47 • **PANARLÖVİZYON**
AHMET KURTLUTEPE

48 • **BU YAZI "ACİL" NOTU İLE YAZILMIŞTIR!**
EKREM ATAER

51 • **TİKSİNİYORUM!**
HIZIR İRFAN ÖNDER

52 • **KAZDAĞI'NDAN MEKTUPLAR - ESKİ BİR YAZ KOKUSU**
MECİT ÜNAL

55 • **RUHAN MAVRUK'UN TOPLU ŞİİRLERİ: "İNCİNMESİN KIYILARIMIZ"**
TÜRKAN SÖĞÜTGEZER

56 • **ÇANAKKALE'DEN DEVRİMCİ BAŞOL ÖZYAYLA GEÇTİ**
HAYRETTİN GEÇKİN

59 • **DÜŞ AĞRISI**
EVİN OKÇUOĞLU

60 • **BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2020/OCAK ÇANAKKALE SAVAŞLARINI ANLATAN MÜTHİŞ BİR KİTAP**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

63 • **ÖRGÜT LİDERİM, YOLDAŞIM, AĞABEYİM TESLİM TÖRE**
HAMZA DEMİR

64 • **ZEBERCET'İN HZ. İSALIĞI**
HALİL ŞAHAN

66 • **TOPE ÇO**
HÜSEYİN ÖZDEMİR

68 • **PROMETHEUS İLE PANDORA'NIN TAŞIDIĞI UMUT**
B.SADIK ALBAYRAK

74 • **HEİDE DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

YENİ GELEN. RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 2 · SAYI: 23 · OCAK 2020
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

ŞİİR EDİTÖRÜ:
CAFER YILDIRIM
Yeni Gelen için şiirlerin, editörümüzün cfryildirim@hotmail.com e-posta adresine gönderilmesi rica olunur.

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUÇ
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAK KARİKATÜRÜ
AŞKIN AYRANCIOĞLU

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelen.com
E POSTA: yenigelendergisi@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK,
ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929
HESABINA VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ HESABINA
150 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURDIŞI ABONELİK 100 AVRO
KARŞILIĞI TL.DİR

TARİHİN VE TOPLUMUN ÇOCUKLARI

İnsanlar anababalarının çocukları olduğu kadar içine doğup yaşadıkları toplumun ve tarihin de çocuklarıdırlar. Belki de anababalarından çok tarihin ve toplumun çocuklarıdırlar. O yüzden bazı dönemlerin çocuklarını kuşaklar diye ayrı bir yere oturtuyoruz. Bizim Jöntürk Kuşağı ya da 68 Kuşağı tarihin ve toplumun yeni insanları doğurduğu dönemlerin çocukları oldular. Büyük işler yaptılar, topluma ve tarihe damgalarını vurdular. Tarihin hızlandığı, toplumun ufkunun genişlediği, gelecek bilinci ve umudunun yükseldiği dönemlerin ürünüdürler.

Devrimleri bu kuşaklar yaptılar; devrimini yapamayanlar darağacında can verdiler.

***

68 Kuşağının üzerinden 50 yıl geçti; onlar ölçüsünde etkili başka bir kuşak çıktı mı? 2013 Haziran'ında "Her yer Taksim, her yer direniş" sloganıyla Türkiye'nin bütün şehirlerinde eylem yapan bir "Gezi Kuşağımız" oldu mu? Yarının özgürlükler Türkiye'sini kuracak bir 2020 Kuşağımız ufukta görünüyor mu?

Böyle bir tarihin ve toplumun devrimci bir kuşak yaratması mümkün mü?

Türkiye 1971 darbesiyle, 1980 darbesiyle, 2002 Akp iktidarıyla, 50 yıldır gerici iktidarların elinde felaketten felakete sürüklendi. Darbeler 68 Kuşağı gibi kuşakların "bir daha asla" ortaya çıkmaması için yapıldılar. Darbelerin en belirleyici işleri topluma din şırınga etmek, eğitimi bütünüyle dinselleştirmek oldu. Diyanet işleri başkanlığına ve polise bütçeden en büyük pay ayrıldı. Öte dünya korkusuyla yetiştirilen çocuklardan geleceği kurmak için eyleme geçen kuşaklar çıkmaması olağandır. Türkiye'nin her yerinde yüzlerce üniversite açtılar. Hiçbirinden ülkenin sorunlarına yönelik bilimsel bir ses duyulmuyor.

***

Devrimci kuşaklar, devrimci edebiyatla geldiler. 68 Kuşağı elbette Nâzım Hikmet'i ve onun izinden giden 1940 Kuşağının toplumcu gerçekçi şairleri Ahmet Arif, Enver Gökçe, A. Kadir, Arif Damar'ı okuyarak yürüdü. Kendi şairlerini çıkardılar: "Evet isyan! Gün ola, bir gün mutlaka kuracağız her şeyi yeniden" demişlerdi. İsmet Özel, Süreyya Berfe, Ataol Behramoğlu, Özkan Mert, bu dört şairin kitaplarının adlarıyla kurulan bir cümledir ve bu kuşağın devrimci kararlılığını dile getirmektedir. Şairlerin yanında romancılar Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt ve başkaları bu kuşağın bilincini ve duyarlılığını biledi.

İnsanlar tarihin ve toplumun çocuklarıdır dedik, o toplumun kültürü, edebiyatı, resmi, müziği, sineması, en önemlisi mimarisi yetiştirir onları. Eğer devrimci bir edebiyatınız yoksa, devrimci bir felsefeniz yoksa devrimci bir kuşağınız da çıkmaz.

Darbeler edebiyatımıza da darbe oldular; toplumcu gerçekçi edebiyatımızı yeni kuşakların ulaşamayacağı yerlere sürdüler. Sola "küfür romanları" okuyanlardan devrimci kuşaklar çıkabilir mi?

Çıkmadı.

***

Tarihinin ve toplumunun devrimci çocukları, "o güzel insanlardan" birini daha kaybedince bugünlerde acımız daha da koyulaşıyor. Onlar gibileri artık zor gelir; 21. yüzyılda bir Teslim Töre zor yetişir. Son anına kadar Türkiye'nin ve dünyanın güzel geleceğine, sosyalizme inancını korumuş ve mücadele etmiş bir 68'li. İlkokul öğretmenim Hamza Demir, Teslim Töre'nin benzersiz devrimci kişiliğini yazdı.

Tekirdağ'da öğretmen dostumuz, 12 Eylül'ün hapishanelerinde yatmış Mehmet Güngör'ü de geçen ay kaybettik. Çalışkan, alçakgönüllü, iyimser bu devrimciyle 2007'de Trakya'nın ilçelerinde, köylerinde seçim çalışmaları yapmıştık. 2000'lerin başında Tekirdağ Eğitim Sen'de ve Ezgi Kafe'de edebiyat söyleşileri düzenlemiştik. 70'lerde Türkiye İşçi Partisi üyesi Mehmet Güngör kuşağının en iyi çocuklarından biriydi.

Çanakkale'nin 78'lisi Başol Özyayla da aramızdan göçenlerden, bu sayımızda Hayrettin Geçkin bu yaşama sevinci yüklü devrimciyi anlatıyor.

Yeri doldurulamayacak bir ustamız, Özdemir Nutku'yu da geçen aylarda kaybettik. Öğrencisi Semih Çelenk, hocasını yazdı.

Onları anlatan yazılarımızla aramızdan göçenlerin mezarına bir kürek toprak atıyoruz. Bu sayıda Kazdağı'ndan Mektuplar'la aramıza katılan Mecit Ünal'ın vurguladığı gibi "bugüne hapsolup" kalmamak, geçmiş ve gelecekle bağımızı korumak istiyorsak gidenleri unutmamak, gelenleri haber vermek zorundayız.

***

Yeni yılın eşiğinde, Cumhuriyet Kuşağının yüz yıl dönümündeyiz. Geriye çevrilen tarihi, ihya edilen asalak Osmanlı'yı bir kez daha tarihe gömecek devrimci kuşaklar bekliyoruz.

Yeni yılın Osmanlı karikatürlerinden kurtuluşumuzu yakınlaştıran bir yıl olmasını diliyorum.

B. Sadık Albayrak

SABIRLI USTALIK GÜLÜMSÜYOR

Mustafa Göksoy

Afşar Timuçin'le düşünce tarihine giden
Aynı esin kaynağını paylaşır
Özlenen dost yüzü düşünenler
Okudukça okuyacaklarım çoğalıyor
İç özgürlüğümüz arınmış dilimiz
Sabırlı ustalık gülümsüyor

YAŞAMA SEVİNCİ

Ahmet Amcam'a

O benim
Kişiliğime can katanım

Dönemeçlerde yol ayrımlarında
Farklı düşünsek de
Paranın gücüne dayanıp
İrademe baskı kurmazdı

O benim
Düşünmeye yoldaş bağlayanım

Gönül bolluğundan azdı zamanı
Verdiği söz onda
Hep vaktini şaşırırdı
Rahat bir şekilde
Tebessümle
Şaşkınlığı alıp
Yaşama sevincine katardı

O benim
Dönemeçlerde yol ayrımlarında
Ömrüme hep şifalı suyum

Ben bilirdim ihtiyacım olduğunu
Hiç
Ama hiç
Kendinden
Yoksun bırakmadı bizi

O benim hep çocukluğum

Bizim Büyük Iskender dediğimiz Aleksandros koltuğunun altında İliada'yla dolaşırdı.

AYDINLARIMIZ NE İŞLE UĞRAŞIYOR

Afşar Timuçin

Doğu'dan yana olanlar Batı'yı aşağıladılar, Batı'dan yana olanlar Doğu'yu aşağıladılar. Son zamanlarda aklı başında her insanı güldürecek bir görüş ortaya atıldı: uygarlığın ekseni Batı'dan Doğu'ya kayıyor. Aman ne güzel! Biz göremedik ama siz nasıl anladınız bunu? Batı kültürleri sermayeci düzenin baskılarının da etkisiyle yerinde sayıyor, doğu kültürleri de özgün ürünler ortaya koyamadan varlığını sürdürüyordu, değişen bir şey yoktu.

Biz *durmak yok ileri* sözünü işite işite büyüdük. Çocukluğumuzdan beri bu söz kulağımızda küpedir. O zamanlar sormazdık da: ileri nedir, ileri diye belli bir yer mi var, ne yapmamız nereye gitmemiz isteniyor? Bu konuda ne biz sorduk ne kimse bir şey söyledi. Durmak yok ileri. *"Türke durmak yaraşmaz"*a kadar götürdü aydınlarımız işi. Bu arada bazıları çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmaktan sözediyordu ama çağdaş uygarlığın da düzeyinin de ne olduğu belli değildi. Çağdaş uygarlığa mı koşmalıydık? Deli danalar gibi koşmakla uygarlaşmak arasında bir ilişki olabilir miydi? Uygarlıkların zamanda ve uzamda içiçe geçtiği bir dünyada çağdaş uygarlığı nasıl ayıracaktık öbür uygarlıklardan? Ayırmamız gerekiyor muydu? Çağdaş uygarlığı nerde ve nasıl yani hangi koşullarda yakalayacaktık ve yakalayınca ne yapacaktık taciz mi edecektik boğazını mı kesecektik? Koştuğumuz falan yoktu ama tabanları kaldırınca olmadık bir yere doğru da koşabilirdik. Kısacası neden ve nereye koşmamız gerektiğini bilmiyorduk ama bizden koşmamız isteniyordu.

Koşacaktık madem, koşmaya başlamadan önce bazı şeylerin bilincinde olmamız gerekmez miydi? Durmadan değişen, başdöndürücü

Honoré Daumier

bir hızla dönüşen dünyada çoktan ortaya konmuş bir takım ölçütleri bir takım temel bilgileri hepimizin ama öncelikle aydın insanlarımızın özümlemiş olması, tartışmış ve benimsemiş ya da yadsımış olması gerekmez miydi? Bu alanda büyük bir eksiğimiz olduğu kesindi. Yani bilgiye mi koşacaktık öncelikle? Gitsek olmaz mıydı, koşmaya gerek var mıydı? Konuyu sakin sakin ele almak, gereksinimleri saptamak, açıkları kapamaya çalışmak daha doğru olmaz mıydı? Yani bir amaç belirlemek ve ona göre kendimize bir yol çizmek uygun olmaz mıydı? Eski dünyanın ve yeni dünyanın bütün uygarlıklarından yararlanmak ve acele etmeden bir kültür atılımı oluşturmaya çalışmak gerekmez miydi? Özellikle bilimde felsefede ve sanatta yani kültürde tüm toplumların ama daha çok gelişmiş toplumların bilgi kaynaklarına yönelmek en doğrusu olmaz mıydı? Burada iç güçlerimizi araştırmak ve ona göre onlardan yararlanmanın yollarını saptamak gerekmez miydi? Bunun için öncelikle bakışlarımızı bütün dünyaya ve kendi dünyamıza çevirmemiz doğru olmaz mıydı?

Zaman zaman ortaya atılan *doğu-batı bileşimi* sözü bize çok şey anlatmıyor ve düşünülmeden ortaya atılmış bir formül gibi görünüyordu. Çok belli bir Doğu ve çok belli bir Batı mı vardı ki biz bunların ikisinden birer parça alarak bir uygarlık oluşturacaktık? Doğu'dan yana olanlar daha çok kendimizden yana olmayı, bu arada Japonya'ya ve Çin'e de şöyle bir uzanıvermeyi istiyor gibiydiler. Doğucuların her şeyden önce arap-fars karışımını yeniden yaşama geçirmek istedikleri, gerilerde kalmış olan osmanlı kültürünü yeniden etkin kılmayı öngördükleri belliydi. Demek ki bu kişiler tarihi geriye çevirebilecek kadar yetkin duyuyorlardı kendilerini. Doğu'dan yana olanlar Batı'yı aşağıladılar, Batı'dan yana olanlar Doğu'yu aşağıladılar. Son zamanlarda aklı başında her insanı güldürecek bir görüş ortaya atıldı: uygarlığın ekseni Batı'dan Doğu'ya kayıyor. Aman ne güzel! Biz göremedik ama siz nasıl anladınız bunu? Batı kültürleri sermayeci düzenin baskılarının da etkisiyle yerinde sayıyor, doğu kültürleri de özgün ürünler ortaya koyamadan varlığını sürdürüyordu, değişen bir şey yoktu.

Giderek küçülen ve sürekli etkileşim durumunda olan bir dünyada Batı'nın değerlerini Doğu'nunkilerden nasıl ayırıyorsunuz? Gerici bazı batı tarihçileri öteden beri bu iki dünyayı birbirinden ayırırlar, iki ayrı dünya varmış gibi gösterirler ve biraz da böbürlenmek için *"Bizim batı dünyamızda"* gibilerden boş sözler ederler. Sizin ayrı bir batı dünyanız vardı da haçlı orduları doğu topraklarında ne arıyordu ya da neden Ümit burnunu aşarak Doğu'nun öbür ucuna kadar gittiniz, İpek Yolu ve Baharat Yolu ne anlama geliyordu? Hindistan'da gelişmekte olan dokuma sanayisini İngilizler batırmadı mı? Hint kumaşının yerini ingiliz kumaşı nasıl aldı? Ticari ve siyasi ilişkileri bir yana bırakıp kültür konusuna dönersek, ille dünyayı ikiye bölmek

Honore Daumier

Bizim bir de osmanlıcı yanımız vardır. Tarih gibi toplumbilim gibi siyaset bilimi gibi bilgi alanlarından payımızı almış olmadığımız için harf devrimiyle büyük bir kültürü ziyan etmiş olduğumuza inanırız. Biz her konuda olduğu gibi bu konuda da bilgisizliğimizin kurbanıyız. Bir şey bitmişse kendi yüzünden bitmiştir, kendi yetersizliğinden kendi açmazlarından bitmiştir. Bir kültürü yokedebilecek ne bir toplum ne bir insan ne başka bir güç vardır.

gerekiyorsa Doğu hiçbir zaman Batı'sız ve Batı hiçbir zaman Doğu'suz olmadı. Buna göre özel bir doğu-batı bileşiminden sözetmek yerine, bilgi neredeyse bulup peşine düşmek gerekiyordu. Yüzyıllar boyunca ortaya konmuş bilgilerden yararlanmayı düşünmeden çoktan bulunmuş şeyleri kendi kendimize yeniden bulmaya çalışmak abesti. "Cogito"yu XXI. yüzyılda yeniden keşfetmeye kalkana sen çok geç kaldın demezler mi?

Bizim bir de osmanlıcı yanımız vardır. Tarih gibi toplumbilim gibi siyaset bilimi gibi bilgi alanlarından payımızı almış olmadığımız için harf devrimiyle büyük bir kültürü ziyan etmiş olduğumuza inanırız. Biz her konuda olduğu gibi bu konuda da bilgisizliğimizin kurbanıyız. Bir şey bitmişse kendi yüzünden bitmiştir, kendi yetersizliğinden kendi açmazlarından bitmiştir. Bir kültürü yokedebilecek ne bir toplum ne bir insan ne başka bir güç vardır. Yunanistan bütünlüğünü kuramayınca çöktü ama yunan kültürü her şeye karşın etkinliğini sürdürdü. Yunan topraklarına egemen olan Romalılar yunan kültürünün etkisinde kaldılar, yunan kültüründen giderek kendi özyapılarına uygun biçimde yeni değerler yarattılar. Kimse bir kültürün yaşayan değerlerini kafasına göre yokedemez. Makedonyalılar Yunanistan'ı ele geçirdiklerinde yunan kültürüne hayrandılar. Bizim Büyük İskender dediğimiz Aleksandros koltuğunun altında İliada'yla dolaşırdı. Her şey gibi kültürler de bir gün biterler ya da daha doğrusu başka kültürlere dönüşürler. Ama bir kültürü kimse kendi kafasına göre bitiremez. Yunan kültürü daha sonra kendi kendine eriyip başka kültürlere katıldı. Yunan kültürünün bugün hala Yunanistan'da üretilmekte olduğunu, Atina sokaklarında Sokrates'lerin dolaştığını söyleyebilir misiniz? Tarihte de yaşamda da gidenin arkasından boşuna ağlamamak gerekir.

Biz Osmanlı'nın kalıtını yok sayıyoruz. Bir uygarlık bitti hatta bitirildi, yerine başka bir uygarlık kuruldu diye düşünüyoruz. Keşke iş bu kadar basit olabilseydi. Ruhsal ya da duygusal nedenlerle hatta toplumbilimsel gerekçelerle bu kalıtı yok saymaya hakkımız var. Ancak yok saysak da Osmanlı gerçeği ortada duruyor. Geride canlı değerler bıraktığımız, bir takım değerleri harf devrimiyle geçmişe gömdüğümüz doğru mudur? Yeni değerlerin yaratılmasında harf devriminden çok dil devrimi belirleyici olmuştur. Daha doğrusu dil devrimi de harf devrimi de bu yeni değerlerdendir. Kimse yeni dilimizi kafadan icat etmiş değildir, dil yerin ve zamanın gereklerine göre oluşur. Osmanlıca gibi belirsiz bir karma dilden uzaklaşıp kendi özel güçlü dilimizi kurduk. Geçmişte bıraktığımız çok şey varsa onları dünkü dilden bugünkü dile özenle aktarmalıyız. Ne yapıyor bu konuda uzman aydınlarımız? Üniversitelerimizin türkoloji bölümlerinde yaprak kımıldamıyor. Pekiyi neden yapmıyoruz? Tembelliğimizden yapmıyoruz. Asıl sorunlarımız iflah olmaz tembelliğimizden kaynaklanıyor. Yıllardır her alanda yapalım yapalım deyip

duruyoruz ve hiçbir şey yapmıyoruz.

Yeni değerler yaratmada baş yükümlü üniversitelerdir. Üniversiteleri meslek diploması veren kurumlar olarak görmemek gerekir. Üniversite denince adı üstünde evrensel uzanımlı bir kurum anlaşılmalıdır. Onun işi evrensel düzeyde bilgi araştırması ve bilgi üretimi yapmaktır. Darülfünun'un adını değiştirip Üniversite yapmak, bunu yaparken de bazı eski kafalı öğretim üyelerini kadro dışı bırakmak yeterli oldu mu? Olmadı. Yeni kafalılar neredeydi? Demek ki başka bir şey gerekiyordu. Bu başka şey her şeyden önce meraktı, öğrenme isteğiydi, çalışmadan duramamaktı. Bunlar bu toplumda olmayan şeylerdir. Bunun böyle olduğunu ben kendi alanımdan bilirim. Bizler akademik yaşamın tantanasını seviyoruz. Unvanlarımız, afra taframız, cüppelerimiz bizim için çok önemlidir. Çoğumuz burnu havada yürümeye meraklıyız. Ortalık VIP'den geçilmiyor. İnsanımızın gözünde rütbe ve makam çok önemlidir.

Şu sıralar doçentlik sınavlarının kaldırıldığını duydum. Bunun doğru olduğuna inanmak istemiyorum. Ama zaten iş özünden saptırılmıştı. Bizler özgün çalışmalarımızı sunarak doktor ve doçent olmuştuk. Bir zaman sonra buna gerek kalmamıştı. Hakemli dergi diye bir şey icat edildi. Başka ülkelerde makaleler yayımlamak da gerekiyordu. Bazı ülkelerde para karşılığı makale yayımlayan dergiler kuruldu. Bir bilim adamının kendini yabancılara benimsetmesi yakışıksız bir iştir. Bir gün biri sordu bana: dış ülkelerde yayımlanmış makalen var mı? Ben sömürge aydını değilim dedim. Şimdi doçent olmanız için bazı gerekler var. Örneğin birinin sizin yapıtınızdan alıntı yapması gerekiyor. Sen benden alıntı yap, ben de senden alıntı yapayım. Hiç kitabı olmadan doçent olanlar oldu. Derken sonuncusu mum dikti: doçentlik için sınav gerekmiyor.

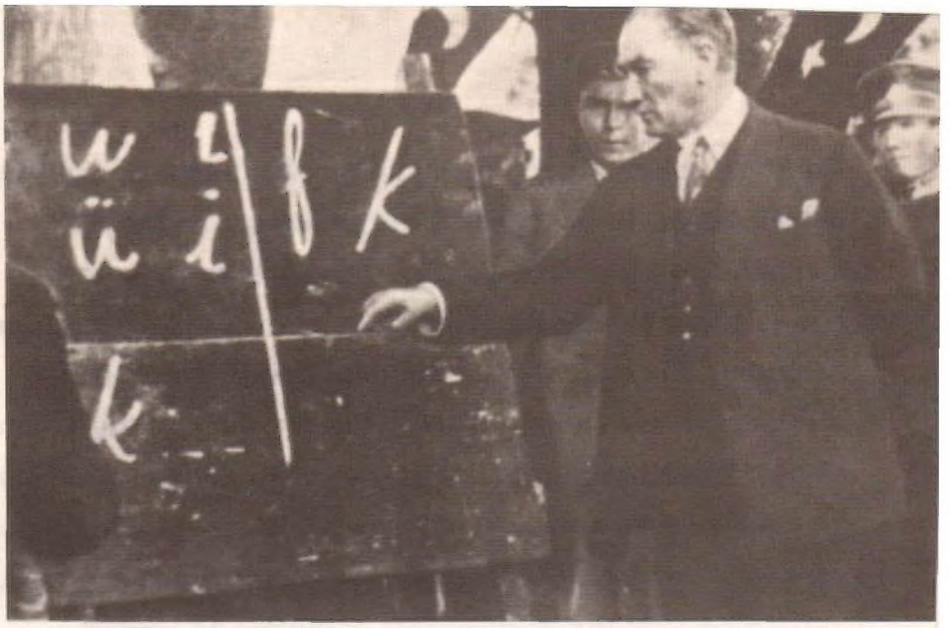

Aydınlarımız kolayını buldular. Dişe dokunur hiçbir şey yapmamakla birlikte durmadan Atatürk'ün büyüklüğünden ve Cumhuriyet'in öneminden sözediyorlar ama araştırma ve bilgi üretme yolunda herhangi bir çabaları yok, gazete yazarlığını çok seviyorlar, bunun ötesinde köklü çalışmalar yapmayı düşünmüyorlar. Hep aynı şeyleri söylüyorlar, Ortaçağ'ın papazları gibi. Bu arada Ortaçağ karanlığından dem vurmayı da elden bırakmıyorlar. Gelen giden Ortaçağ'a vuruyor, ne talihsiz bir çağmış bu Ortaçağ! Eleştirdiğimiz zaman horozlanıyorlar: biz gerekirse var ya dağları bile devirirız. Şu taşı yerinden oynat deseniz kaçıp gidecek. Yoksul halkın sırtından geçiniyoruz ve iyi yaşıyoruz. Bizim için en güzel şey devletin sıcak kanatları altına sığınmaktır. Osmanlı'dan beri böyle bu: devlete daya sırtını, şen ve esen ol. Onur sorununu çokça dert etme. Herkes "birlik ve beraberlik" (ne demekse) şarkıları söyleyerek kendi dünyasında yaşıyor. İşini yoluna koymayı başarmış olanlar mutlu, öbürleri mutsuz.

Canımızı yakan bir şey de aydınlarımızın eleştiri ve özeleştiri bilincinden uzak olmalarıdır. Bu toplumun geleneğinde eleştiri de özeleştiri de yoktur. Bilim felsefe ve sanat bütün dünyada sağlıklı gelişimini eleştiriye ve özeleştiriye borçludur. Biz özeleştiri yapmayız, hepimiz yetkiniz, eleştirilecek bir

Geride canlı değerler bıraktığımız, bir takım değerleri harf devrimiyle geçmişe gömdüğümüz doğru mudur? Yeni değerlerin yaratılmasında harf devriminden çok dil devrimi belirleyici olmuştur. Daha doğrusu dil devrimi de harf devrimi de bu yeni değerlerdendir. Kimse yeni dilimizi kafadan icat etmiş değildir, dil yerin ve zamanın gereklerine göre oluşur. Osmanlıca gibi belirsiz bir karma dilden uzaklaşıp kendi özel, güçlü dilimizi kurduk.

Canımızı yakan bir şey de aydınlarımızın eleştiri ve özeleştiri bilincinden uzak olmalarıdır. Bu toplumun geleneğinde eleştiri de özeleştiri de yoktur. Bilim felsefe ve sanat bütün dünyada sağlıklı gelişimini eleştiriye ve özeleştiriye borçludur. Biz özeleştiri yapmayız, hepimiz yetkiniz, eleştirilecek bir yanımız yoktur. Eleştiri de yapmayız, çünkü eleştiri bizde aşağılama anlamı taşır. Bu demektir ki bizim kendimizi kendi aynalarımızda da başkalarının aynalarında da yanlışlarımızla ve eksiklerimizle görme şansımız yoktur, buna göre düzelme ve düzeltme şansımız da yoktur.

yanımız yoktur. Eleştiri de yapmayız, çünkü eleştiri bizde aşağılama anlamı taşır. Bu demektir ki bizim kendimizi kendi aynalarımızda da başkalarının aynalarında da yanlışlarımızla ve eksiklerimizle görme şansımız yoktur, buna göre düzelme ve düzeltme şansımız da yoktur. Sanat elbette apaçık toplum eleştirisi yapmaz, ama dünyada özellikle edebiyat sanatında ve özellikle romanlarda kişiliklerin ağzından açık toplum eleştirileri yapılmıştır. Romanlar toplumların aynasıdır, her gerçek roman bir tarih kitabından daha belirleyicidir. Bizim ilk romanlarımızdan bu yana tüm romancılık yaşamımızda toplum eleştirisi hemen hemen hiç yoktur. Örneğin ilk romancılarımız cariye uygulamasını çok doğal bir kurum olarak gördüler. Bu ilk romanlarda gene de seyrek olarak bu tür eleştiriye rasladığımız olur. Örneğin Mehmet Rauf'un 1914'de yayımlanmış olan *Genç kız kalbi* romanında bu anlamda ilginç satırlar vardır. Eleştiri Behiç adlı şairin ağzındandır. Ama genel olarak dünkü romancılarımız da bugünkü romancılarımız da cennetten sahneler gösterirler.

Aydınlarımızın kültür konusunda ve uygarlık konusunda, ayrıca dünya üzerine ve toplumumuz üzerine ortaya atıp tartışmaya çalıştıkları sorunların büyük bölümü boş sorunlardır, bu sorunlar bilgi yetersizliğinin bir ürünüdür. Gündelik siyasetin getirdiği anlamsız sorunları yaşamsal sorunlar gibi alıyor ve sözde tartışıyoruz. Monolog yapmak tartışmak mıdır? Aklına ilk geleni doğru sanan insanların ülkesinde üretilen ya da uydurulan bu tür sorunlar gerçek sorunların üstünü örtüyor, onları görünmez kılıyor. Çünkü bu tür sorunları ortaya atanlar kültürün ve uygarlığın ne olduğunu bilmeyen, onları tanımlayamayan kimselerdir. İnsan bilmediği bir şey üzerinde konuşarak nereye varabilir? Onlar temel kavramların içeriklerini bilselerdi boş sorunlar üretmeyeceklerdi. Doğu- batı bileşimi de, Osmanlı'dan bu yana geçişte derin bir kültürü tarihe gömmüş olduğumuz da, bir doğu toplumu olduğumuz da, dünyanın Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrıldığı da, uygarlık ekseninin Batı'dan Doğu'ya kaymış olduğu da yalandır. Harf devriminin bir ya da birkaç kişinin öngörüleriyle gerçekleştirildiği de, Cumhuriyet'in gene birilerinin kafasından çıkmış

"YALNIZ HORULTULU BİR UYKU"

Başka milletlere benzemek için neyimiz var? Bir edebiyatımız mı?.. Bir sanatımız, bir ticaretimiz, bir zanaatımız mı var? Bir siyasetimiz, bir idaremiz var mı? İlim ve fende bir keşifte mi bulunduk, altı yüz bu kadar senedir ne keşfettik? Daha doğrusu başkalarının keşiflerini taklit edeceğiz diye bozmaktan başka ne yaptık?

Evet, geçmişe gıpta, onunla iftihar, bugün iftihar edecek şeyi olmayanlara mahsustur, buna ise ilerleme değil gerileme derler. Büyük milletler ise yalnız ilerleme gösterenlerdir. Hatta bizimki gerileme bile değil... Gerileme için mevcut bir şey olmalı da onu kaybetmeli. Bizde ise önceden beri gafletten, cehaletten başka bir şey yoktu. Halimiz bence bugün ancak yeis ve kederle ifade olunabilir. Hiçbir işe yaramayacağımızı anlamaktan dolayı bir yeis ve keder... Şimdiye kadar bu halimizi Abdülhamid'in istibdadına veriyorduk, halbuki üç senedir güya hür bir milletiz! Hâlâ o gidiş... Hâlâ, hâlâ... Yine o şahsi ihtiraslar, yine o tarafgirlik, yine o menfaatperestlik ve yine o atalet, yine o kabiliyetsizlik...

Bütün bunlardan vazgeçelim, acaba yaşıyor muyuz? Bugünkü yaşayışımız bir insan yaşayışı mıdır? Buna gerçek anlamda bir hayat demek doğru mudur? Böyle zevk adına, yalnız hayvaniyete ilgi duyanlarla yetinmek için bir insan ne kadar ilkel olmalıdır? Yalnız ye, iç, uyu... Ne bir sanat endişesi, ne yepyeni bir heyecan... Ne bir ilerleme ve gelişme emeli... Yalnız horultulu bir uyku...

Mehmet Rauf,
Genç kız kalbi

Yeni değerler yaratmada baş yükümlü üniversitelerdir.

bir heves ürünü olduğu da yalandır, buna benzer sorunların tümü boş sorunlardır.

Baştan beri böyle oldu bu. Kendilerine Atatürkçü ve Cumhuriyetçi diyenler durmadan boş söz ürettiler: kimse ne olup bittiğinin ayırtında değildi. Şunu öncelikle bilmek gerekir: tarih kimsenin keyfine göre gerçekleşmez, tarihi yapanlar genellikle olasılıkları değerlendirmeyi bilen öngörür kimselerdir. Dönüşümlerin yasasını kişilerin tasarılarında değil toplumların dinamiklerinde aramak gerekir. Tarihin gidiş yönüne uygun seçimler yapanlar kahramanlar olarak işlem görürler, tarihi yanlış okuyanlar dışlanırlar ve hainliğe kadar varan değişik sıfatlarla anılırlar. Tarihi okumak için tarih bilincine ulaşmış olmak gerekir. Tarihin mutlu olaylarının nedenlerini de tarihin mutsuz olaylarının nedenlerini de doğrudan doğruya toplumun sürekli olarak dönüşen değerlerinde aramak gerekir. Gerçek anlamda yetkin bilince ulaşmış olanlar tarihin akışını doğru okurlar, seçimlerini ona göre yaparlar ve yeni değerlerin yaratıcıları olurlar, yeni değerlerin yaratılmasına katılırlar. Bu işin gizi evrensel bilince konu olan insani özün doğru anlaşılmasında aranmalıdır. Hep dediğimiz gibi, düşüncenin tarihinde insanı tanımadan aydın olma şansımız yoktur.

Doğulu olsanız ne olur batılı olsanız ne olur. Siz bu topraklar üzerinde insan onurunun güvencesi olan toplumsal ve siyasal bir düzen yaratmak, bir Cumhuriyet kültürü yaratmak zorundaydınız. Bu kültür osmanlı kültürü gibi derlenmiş bir kültür olmayacaktı. Sizin olan yani özgün olan bir kültür yaratacaktınız. Bu kültür sizin uygarlığınızın ruhu bilinci özü olacaktı. Bunun için bütün dünya kültürlerinden yararlanacaktınız. Bunu yaparken geceyi gündüze katacaktınız ve dünya sermaye güçlerinin oyununa gelmeyecektiniz. Elbet devlet düşmanı olmayacaktınız ama devletin kanatları altına sığınıp şen ve esen yaşamayı da düşünmeyecektiniz. Devlet güzeli olmaya kalktığınızda toplumla birlikte devlete de zarar vereceğinizi bilecektiniz. Her konuda özgürce karar veren özerk kişiler olacaktınız. Toplumda birileriyle görünmez ilişkiler kurarak sinsi kümeler oluşturan basit çıkarcılardan olmayı düşünmeyecektiniz. Bilimi felsefeyi sanatı yani kültürü yeniden yaratacaktınız. Oysa siz bunu yapmadınız. Meyhanede kadehe önce rakıyı sonra suyu sonra buzu koyup yaşasın Cumhuriyet söylevleri çektiniz. Bu arada gerçek kültür adamlarını görmezden geldiniz ya da onları acımasızca suçladınız hatta ihbar ettiniz.

Aydınımız yıllardır geviş getiriyor, boş sözler ve yaşamda karşılığı olmayan sorunlar üretiyor. Aydınımız sorumluluğu Atatürk'ün sırtına atıp çıkmış görünüyor. Bu arada deniz kıyılarını, rakıyı ve balığı çok seviyor. Hiçbir yükümlülüğün altına girmek istemiyor. İyiliği kendinden değil başkalarından bekliyor. Bu arada garip şeyler olmuş. Örneğin uygarlıkların ekseni Batı'dan Doğu'ya kaymış. Yani bundan böyle uygarlık yaratma işi bizden de sorulacak ya da yalnız bizden sorulacak. Eksen burnumuzun dibine kadar geldi ya artık bundan sonrası kolay. Aman ne güzel, desenize doğulu olduğumuza göre bundan sonra uygarlık da bizim işimiz. Pekiyi uygarlık nedir? Bunu bilmek zorunda mıyız? Asıl sorun toplumumuzun dünyaya bakış biçiminde yatıyor. Kişiler gibi toplumların da dünya görüşleri vardır, dünyadan bekledikleri ve beklemedikleri vardır. İnsan merak ettiği ölçüde insandır. Gündelik bilinçle yaşayan toplumlar uygarlık yolunda yaya kalmaya mahkumdurlar. En kötü yalan insanın kendine söylediği yalandır. Toplumlar da kendilerini kandırabilirler. Bir gün gerçeği anladıklarında iş işten geçmiş olur.

JÜRGEN HABERMAS 90 YAŞINDA

EMPERYALİZMLE UYUMLU DÜŞÜNÜR

Arnold Schölzel • Çeviren: Nazlı Cihan

Ortaya konulan ve süreç içerisinde AB'ye mal edilen siyaset tarzının parolası şöyle özetlenebilir: Sosyal devlet ne kadar zayıflarsa, savaş devleti o kadar güçlenir. İçeride konut ve barınma hakkı bağlamında yasalarla öngörülen kamu yararını ortadan kaldıranlar, ulaşım, su ve sağlık kurumlarını, kamu mallarını özelleştirenler, eşitsizliği, yoksulluğu ve erken ölümleri bile isteye yaratanlardır. Dışarıda ise, deneyimle sabit, gözlerini kırpmadan ceset çiğnerler.

Bundan on yıl önce, Felsefeci Habermas'ın 80'inci doğum gününde *Die Zeit* gazetesi "Dünya gücü Habermas" manşeti atmıştı. 90'ıncı doğum günü sebebiyle aynı haftalık gazetenin ilk sayfasında bu kez "Dünyayı kurtaran adam" yazıyordu; hakarete varan bir ifadeydi bu, ama daha da önemlisi, Habermas'ta vücut bulan bir mizansenin sonunun ilanıydı: Federal Almanya'nın bir "sivil toplum" ve "sakıngan siyaset" timsali olduğu mizanseninin sonu. Habermas, yeniden yapılandırılmış Alman emperyalizmine yakıştırılan bu propaganda imajının yükselişine ve çöküşüne bir sosyalbilimci ve aydın kanaat önderi olarak 65 yılı aşkın bir süre, zaman zaman dünyada yankı uyandırarak eşlik etti. Giderek azalan nüfuzunun ilerleyen yaşıyla bir ilgisi yok, ama Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin iltihakıyla birlikte Federal Almanya'nın Avrupa'da ve dünyada yeni, daha saldırgan bir rol üstlen-

mesiyle yakından ilgisi var. Ortaya konulan ve süreç içerisinde AB'ye mal edilen siyaset tarzının parolası şöyle özetlenebilir: Sosyal devlet ne kadar zayıflarsa, savaş devleti o kadar güçlenir. İçeride konut ve barınma hakkı bağlamında yasalarla öngörülen kamu yararını ortadan kaldıranlar, ulaşım, su ve sağlık kurumlarını, kamu mallarını özelleştirenler, eşitsizliği, yoksulluğu ve erken ölümleri bile isteye yaratanlardır. Dışarıda ise, deneyimle sabit, gözlerini kırpmadan ceset çiğnerler. Eklemeden geçmeyelim, buna sadece başat söylemi "özsorumluluk" olan "normal" sosyal darwinizm değil, aynı zamanda faşist ideolojinin yeniden hortlatılması da dâhil edilmelidir. Bu, terör gruplarının devlet eliyle beslenmesi ve organize edilmesini de kapsıyor. Bu toplum, emperyalist yüzünü açıkça gösterecek denli değişime uğradı.

Sürecin kırılma noktası, Gerhard Schröder (SPD) ve Joseph Fischer (Yeşiller) iktidarı altında Federal Almanya hükümetinin de katıldığı NATO'nun 1999 yılındaki Yugoslavya saldırısıydı. Fischer, 1980'lerde ve 90'lı yılların başında Hessen Eyaleti Bakanı olarak Habermas ile sık sık dost sohbetleri gerçekleştiriyordu. Bu "insancıl müdahaleye" – "savaş değil" (Schröder), her zaman olduğu gibi gülünç yalanlarla zemin hazırlanıyordu. Fikir babası Fischer olan "Bir daha asla Auschwitz!" ifadesi, 1945'ten beri ulaşılamayan bir demagoji derecesi yakalamıştı, tabii ABD'nin Kore'ye, Vietnam'a veya Irak'a karşı başlattığı savaşlar için ürettiği "gerekçeler" sayılmazsa.

Her ne kadar Habermas, ABD'nin "Çöl Fırtınası" adını verdiği 1991 Irak Savaşını selamlamış olsa da, Federal Almanya'nın başka bir dâhisi, şair Hans Magnus Enzensberger'in tarzına erişememişti. Enzensberger Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin'i "Hitler'in canlanan hayaleti" diye tanımlamıştı. Habermas 15 Şubat 1991 tarihli *Die Zeit* gazetesinde, ABD'nin "Çöl Fırtınası" için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinden aşırdığı uluslararası meşruiyetin sadece uygulanış yöntemini eleştirmekle yetinen bir yazı yayınladı. O dönemde henüz gerçekleşmiş olan Alman Demokratik Cumhuriyetinin iltihakı da, dünyanın bundan böyle "barışı kâr hanesine yazacağı" yeni bir çağın başladığı masalıyla gerekçelendirilmişti. Habermas bu sözcüklerle ifade etmiyordu belki ama yazılarında "savaşların kategorik olarak dünya tarihinde çoktan miadını doldurduğuna" dair büyük laflar ederken Enzensberger'den aşağı kalır yanı yoktu. Hiç değilse hâlâ "Akıl, savaşın ortadan kaldırılmasını emreder" görüşünü savunuyordu. Ancak bu haklı cümleyi, "Savaştan daha beter kötülükler olabilir" diyerek anında çürütüyordu. O sıralarda bu rezaletin üzerinde pek durulmamıştı, özellikle de Habermas Alman hükümetine, İsrail'in korunması söz konusu olmadığı sürece "temkinli bir politika" izlemeyi salık verdiğinden.

"Savaş Sonrası Dönemin Sivil Zihniyeti"

1999 yılında Habermas, temkinli olmanın artık geçersiz akçe sayıldığını ilan etti. 29 Nisan 1999 tarihinde, Federal Almanya Ordusunun Hava Kuvvetleri, NATO müttefikleri ile birlikte Yugoslavya'nın kentlerini, köylerini, kimya ve elektrik santrallerini bir aydan fazla süreden beri bombalarken, *Die Zeit* gazetesinde çıkan bir makalesinde şöyle diyordu:

"Alman Silahlı Kuvvetlerinin ilk askeri müdahalesiyle birlikte, Almanya'nın savaş sonrası zihniyetine sirayet eden uzun ihtiyat dönemi sona erdi. Savaştayız. Elbette ittifakın 'hava saldırıları', geleneksel savaş anlayışından farklı olmayı arzuluyor. Gerçekten de, hava saldırılarının 'cerrahi hassasiyeti' ve sivil halkın programlı korunması, son derece meşru bir önem arz ediyor."

50'li yıllarda Federal Almanya'nın yeniden silahlandırılmasının ne anlama geldiğini Habermas'ın bizzat kendisi bir zamanlar gayet iyi biliyordu: Ordu, devleti yaratmak için vardı, tersi değil. "Savaş sonrası sivil zihniyet" gerçekte Batı Almanya halkının savaşı ve silahlanmayı reddedişiydi. Bu durum, Sovyetler Birliğinin çözülüşünden sonra da değişmedi. 1999'a gelindiğinde ise Habermas, "Körfez Savaşı esnasında güçlü bir barış hareketinin karşısında acil durum retoriği, devlet hamaseti, onur, trajedi ve eril olgunluk edebiyatı yükseltildi. Şimdilerde bunlardan eser yok" iddiasında bulunuyordu. SPD-Yeşiller hükümetinin marifetiydi bu. *Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)* gazetesinin aylar sonra yazdığına göre, NATO bombardımanı sırasında Federal Almanya'da "iç savaş koşullarının" belirmesini önlemeyi başaran yegâne politik güç onlardı. Bununla birlikte, sözde insanlık suçu işlenmesini önleyen "insancıl müdahale" söylemi, gerçekte "acil durum retoriğinin" son derece ahlaksızca sürdürülmesinden başka bir şey değildi. İşte bu propaganda kulisine Habermas da kendince katkı sunuyordu. Kosova

1999'da NATO bombardımanından sonra Belgrat'da bazı binalar

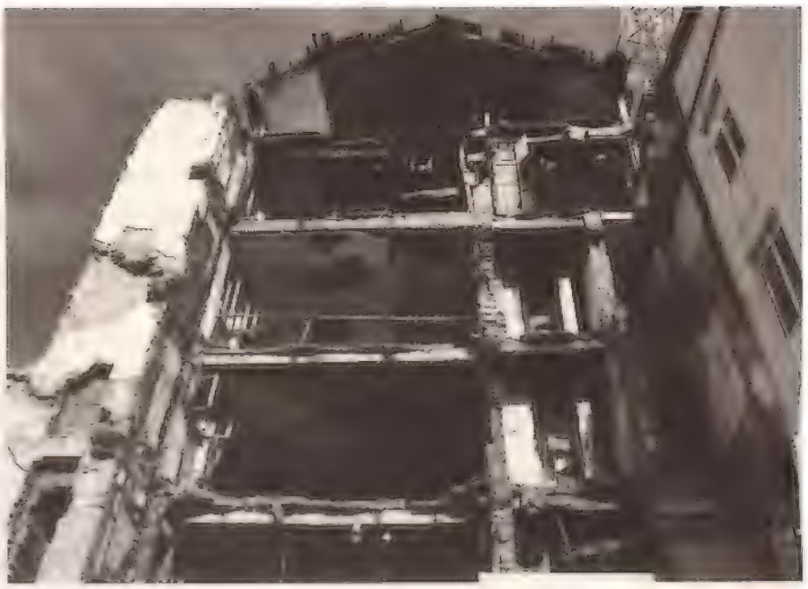

Savaşını "devletlerin benimsediği klasik uluslararası hukukun, dünya sivil toplumunun kozmopolit hukukuna dönüşmesi yolunda bir sıçrama" olarak yorumluyordu. Habermas demagoji konusunda Fischer ile yarışabilirdi en azından. Sadece retorik ile derdi vardı. Federal hükümetin açıklamalarında kullandığı dile "sivri bir ton, ziyadesiyle kuşku uyandıran tarihsel bir paralellik" yerleşivermişti. Habermas'ın, egemen devletler ve uluslararası hukuk yerine "dünya çapında demokratik bir hukuk düzeni"ni öngören bir tarihin saptanmasına ilişkin "çıkmaz ayın çarşambası" göndermesinde bulunması, resmi dildeki kinayeyle aynı düzeyi tutturduğunu gösteriyordu. Deli saçması sözleri de bunun en belirgin örneğiydi: "Orantılılık meselesinde karar vermek güç. NATO, devlet radyosunun tahrip edileceğini yarım saat öncesinde ilan etmeseydi mi?" Ya da: "Kaçarken ölen her çocuk, sinirlerimizi yıpratıyor."

Jeopolitik ya da başka çıkarlar bu savaşta herhangi bir rol oynamıyordu Habermas'a göre. İdeolojik eleştiri yaptığına dair kuşkuculuğun âlemi yoktu: "Küresel ekonominin iç politikada alan daralttığı siyasetçiler için, dış politikada güç gösterisi yapmanın zemini pekâlâ bulunabilir. Ancak, ne ABD'ye atfedilen etki alanlarını güvence altına alma ve genişletme motifi, ne NATO'ya atfedilen rol ve hatta ne de 'Avrupa Kalesi'ne atfedilen göç dalgalarından korunma önlemleri bile böylesine ciddi, riskli ve maliyetli bir müdahale kararını açıklamaktadır." Bugün biliyoruz: AB, Kosova üzerinden Balkanların batısına hükmettiği ve böylece göçe karşı önlemlerde iş gören bir egemenlik alanı yarattı kendine. ABD 1999'dan bu yana aynı bölgede Avrupa'nın ikinci en büyük askeri üssü olan "Camp Bondsteel"i, yani Karadeniz'in, Rus sahillerinin, Orta Doğu'nun ve Kuzey Afrika'nın hızlıca erişilebilir olduğu ve üzerinde 7000 askerin bulunduğu bir uçak gemisi bulunduruyor.

Habermasçı açıklamanın ardında ABD güzellemesi yatıyordu. Hem de şu sözlerle: "ABD, Birleşmiş Milletler tarafından oldukça zayıf düzenlenmiş bir devletler dünyasından, bir süper gücün yönetici görevlerini devraldı." Sahiden de şunu söyleme basireti gösterebiliyordu: "Bunu yaparken siyasi hedeflerin gözetilmesinin yanı sıra insan hakları, ahlaki değerler kapsamında işlev görüyor." Vietnam Savaşı ve "kendi Hinterlandına" karşı sergilediği tutum, ABD'nin bu kurala bağlı kalmadığını defalarca kanıtlamış olsa da, sosyolog ve ilericilik konusunda akıldaşı Ulrich Beck'ten alıntı yaparak devam ediyor Habermas: "Hümanist özgecilik ve emperyalist güç mantığından oluşan bu yeni melez türün" ABD'de bir geleneği vardı ne de olsa.

Halis liberaller için bu kadarı fazlaydı. Örneğin hukuk felsefecisi Reinhard Merkel 12 Mayıs 1999 tarihli *Die Zeit* gazetesinde Habermas'a şöyle yanıt veriyordu: "Bu savaş illegaldir, gayrimeşrudur, yüksek ahlaki amacından bağımsız olarak ahlaki açıdan alçakçadır." Bombalı saldırıları "hiçbir biçimde haklı çıkarmak mümkün değil"di. Çünkü "'dünya yurttaşlığı yasası' adına birilerinin yurt hakkı için başkalarının yaşam hakkı yok ediliyor"du. Hukukçu Dieter Simon 18 Haziran 1999 tarihli *FAZ* gaze-

tesinde Habermas'ın 70'inci yaş gününde şöyle diyordu: "Aydınlanmacı evrenselciliğin görev aşkı, 'en temel insanlık suçu sayılan savaşın dehşeti' karşısında gözlerini iyimserlikle yumuyor (Thomas Bernhard)."

2018 yılında hayata veda eden İtalyan Felsefeci Domenico Losurdo'nun Habermas'ı, Batı siyasetine boyun eğen "emperyalist sol" içerisinde tasnif etmesine neden olan, Kosova Savaşı ile ilgili yazdığı türden makaleler oldu. Losurdo "sosyal ve ekonomik hakların savunulmasında az çok tutarlı ve az çok net bir tavır sergileyen" solu bunlardan tenzih ediyordu. İşin diyalektiği: Habermas yaşamı boyunca, ikinci kategoriye aitmiş izlenimi uyandırıyordu. Bu açıdan biyografisi, SPD'nin tarihi ile paralellik gösteriyor. SPD Yeni Almanya'da nasıl ki neredeyse işlevsiz hale geldiyse, Habermas da öyle işlevsizdi. Böyle bakıldığında "dünyayı kurtaran adam" ifadesi egemenlerin, hizmetlerini tamamlamış biriyle alay etmek için kullandıkları bir tabir; saray vezir de eder, rezil de.

Heidegger'in Etkisi

Oysa Habermas'ın kariyeri ne kadar da heyecan uyandırıcı ve görünürde solda, antifaşist saflarda başlamıştı; ancak Federal Cumhuriyet'e egemen olan "baskıcı antikomünizm" (Habermas) ile tam anlamıyla bir kopuş yaşamadan. Bonn'da henüz üniversite öğrencisiyken Temmuz 1953'te o zamanki *FAZ* editörlerinden Karl Korn'a, felsefeci Martin Heidegger'in (1889-1976) kısa süre öncesinde yayınladığı "Metafiziğe Giriş" başlıklı metni hakkında öfke dolu bir yazı göndermişti. Korn bu yazıyı 25 Temmuz 1953 tarihinde gazetenin "Resimler ve Zamanlar" ekinde yayınladı ve başlık olarak da metnin son cümlesinde yer alan bir ifadeyi kullandı: "Heidegger ile ve Heidegger'e karşı düşünmek". Yazı, 1935 yılına ait ders notlarının toplandığı bir ciltte yer alıyordu. Habermas öfkeliydi, çünkü Heidegger burada, aynı yıl Nazi faşizmine atıfta bulunarak "bu hareketin iç hakikati ve büyüklüğü" ile ilgili kaleme aldığı cümlesini hiçbir yorum yapmadan, olduğu gibi aktararak yayınlamıştı.

Habermas haklı olarak Heidegger'in belli ki değişmeyen politik duruşunun, "verdiği derslerin bağlamından" kaynaklandığını söylüyordu. Buna göre, "dünyanın kaderi Avrupa'da" belirleniyordu, daha doğrusu: "Onun merkezini oluşturan ve 'baskıların en büyüğünü' deneyimlemiş halkın kalbinde." Habermas: "Doğru mu anlıyoruz? Almanya'nın Doğu'ya ve Batı'ya karşı ikili cephe oluşumunun belirmeye başladığı 1935 yılının politik ortamından Heidegger, iki bin yıldan fazla bir süredir hazırlık yapan ve şimdi Alman halkına tarihsel bir misyon yükleyen bir varoluş tarihinin refleksini çıkarıyor." Habermas doğru anlıyor: Heidegger'in, yine bizzat kendisi tarafından "Halk Topluluğu"na evriltilen "Varlık" yorumu doğrudan, Führer'e yol göstermek için yanıp tutuşan bir felsefe profesörünün bastırılamayan dürtüsüne dönüşüyor. Çünkü Avrupa ve dolayısıyla Almanya, "fundamental ontolojinin duayenine" göre Rusya ile Amerika arasında büyük bir kıskaca sıkışmıştı: Her ikisinde de "'dizginlerinden boşanmış teknolojinin ve sıradan insanın temelsiz örgütlenmesinin aynı kasvetli cinnet hali' sürüyor ve zaman sadece hız anlamına geliyor"du. Bunları okurken Almanların sözde kendilerini yok etmeleri ile ilgili güncel metinleri veya "ırk restorasyonu"nu hatırlayanlar, pek de yanılmıyor. Açıktan kapitalizm savunusu 200 yılı aşkın bir süredir durmadan "mekânı olmayan halk" sloganında son buluyor.

Habermasçı yapıtların özünü oluşturan dolaylı, akla yatkın gibi görünen kapitalizm savunusu, Heidegger'i aratmayan türden. Bir yandan uranyum ve misket bombaları yağdırılırken ve bir tür

Her ne kadar Habermas, ABD'nin "Çöl Fırtınası" adını verdiği 1991 Irak Savaşını selamlamış olsa da, Federal Almanya'nın başka bir dâhisi, şair Hans Magnus Enzensberger'in tarzına erişememişti. Enzensberger Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin'i "Hitler'in canlanan hayaleti" diye tanımlamıştı. Habermas 15 Şubat 1991 tarihli Die Zeit gazetesinde, ABD'nin "Çöl Fırtınası" için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinden aşırdığı uluslararası meşruiyetin sadece uygulanış yöntemini eleştirmekle yetinen bir yazı yayınladı.

Irakı bombalar altında

gaz savaşı uğruna kimya tesisleri kasten tahrip edilirken, Habermas gibi, savaşın sonu için bir "dünya vatandaşlığı toplumu"nu koşullayan biri, saf olarak nitelendirilemez. Ve Heidegger-1953 ile ilgili en büyük endişesi olan öğrenciler üzerindeki etkisi de çok daha büyük olabilirdi. Habermas uyum sağlamak zorunda değildi, politik duruşu kuramsal eserlerinin temelini oluşturuyordu.

Bunun yanı sıra Heidegger'in etkisi, Habermas taraftarlarının inanmak istemedikleri kadar fazlaydı. Muhafazakâr Habermas karşıtları bunu sürekli dillendirmekten büyük bir keyif alıyorlar. Bu, teknik kavramı için olduğu kadar Habermas ile moda haline gelen terimler için de geçerliydi, tıpkı 80'li yıllarda bir kavram çifti oluşturan "sistem ve yaşam dünyası" kavramları gibi.

Habermas'ın Marksizm ile yüzleşmesi ve onun terminolojisi ile flörtleşmesi de böylece kaçınılmazdı. Marx'a karşı en büyük itirazı, onun, doğa bilimlerine odaklanarak "bilimsel" bir yanlış anlamayı izlediği yönündeydi. Buradan da, Marx'ın "insan ve doğa sentezinin, materyalizmde terim olarak üretimin kategorik çerçevesine sıkıştırıldığı", daraltılarak araçsallaştırılan bir emek kavramını kasten kullandığı tezini çıkarıyordu. Ve: "Eğer Marx, emekle etkileşimi toplumsal praksis başlığı altında işlememiş olsaydı, bunun yerine materyalizmin sentez kavramına araçsal verim ve iletişimsel eylem bağıntısını kurarak aynı oranda atıfta bulunsaydı, o zaman insanbilim fikri, doğa bilimleriyle özdeşleşme uğruna karartılmış olmazdı."

Marx'ta insan kavramının toplumsal, üretici bir varlığı ifade ettiği göz önünde tutulursa, bunlar kulağa saçma geliyor ama etkileri büyük oldu. Yukarıdaki alıntının da yer aldığı 1968 yılında yayınlanan "Bilgi ve İlgi" antolojisinde ayrıca, sosyal eleştirinin görevinin, maddi nedenlerden kaynaklanan gerçek baskı ile gereği kadar baskı arasındaki farkı toplum bilincine çıkartmak olması gerektiğini söylüyordu. Burada amaç, "politik açıdan ciddi sonuçlar doğurabilecek her tür normun hakimiyetini, baskıdan arındırılmış iletişim araçlarıyla sağlanan bir uzlaşmaya dayandırmak"tı.

Aynı eserin "Sürekli Konuşmak" başlığıyla 1973'te kitap olarak yeniden basımının ardından *Der Spiegel* dergisi bunu, Marksist ortodoksiden dönüş olarak yorumladı. Habermas buna bir okur mektubuyla yanıt verdi: "Temel eseri yaklaşık yüz yıl öncesine dayanan bir yazara iman ederek Marksist payesi kazanılmaz. Bunu salık vererek geleneksel ve DKP'ye (Alman Komünist Partisi-ç.n.) özgü bir basmakalıplığa düşüyorsunuz."

Marksist Eleştiri

Bu arsız yılışıklık, Habermas'ın Batı ve Doğu Almanya Marksistlerinin eleştirilerine karşı gösterdiği tepkiye iyi bir örnekti. Burada Erich Hahn'ın yapmış olduğu bir çözümleme örnek olsun. Hahn, 1970'de Lenin'in 100'üncü doğum yılı vesilesiyle Frankfurt am Main'da düzenlenen "Marksizm Işığında Frankfurt Okulu" konferansının ardından yayınlanan sunum metinlerinin de yer aldığı kitabın önsözünde, hiç de azımsanmayacak sayıda genç aydının, Frankfurt Okulunun, ve böylece Habermas'ın, belli başlı görüşlerini benimseyerek "emperyalist toplum düzeninin gerçeklerine karşı eleştirel ve reddedici bir tutum geliştirdiği"ne dikkat çekiyordu. Ancak bu hareket geliştikçe ve iktidar aygıtının direnciyle karşılaştıkça, "kavramsal kuram temellerinin ne denli kırılgan ve kusurlu olduğu" gün yüzüne çıkmıştı.

Hahn konferansta Habermas'ın,

tekelci devletin güç sistemindeki üretim ilişkilerinin çözümlenmesinden programlı bir biçimde uzaklaştığını ancak bunun, gerçek gelişim eğilimlerinin eşdeğer bir analizi sonucunda gerçekleşmediğini açıkladı. Tekniğin (teknolojinin-ç.n.) yüksek gelişim seviyesini, devletin ve manipülasyonun giderek artan gücünü, manevi yaşamın vahşetini, tekinsiz ve insan ilişkilerindeki arızalı dayatmasını, hümanizm düşüncesinin kaybolmaya yüz tutmuş etkilerini, giderek büyüyen anlamsızlığı ve insan hayatının zayıflığını görüyordu; "yapamadığı şey ise, tüm bunları, ayakta kalmayı başaran sınıf egemenliğinin varlık koşulları olarak kabul etmek."

Aradan geçen neredeyse 50 yıl sonra, Habermas'ın kuramsal anlayışının yorumuna eklenecek pek bir şey yok. Bu anlayışın kırılganlığı ve kusurları ise daha çok 1981'de yayınlanan "İletişimsel Eylem Kuramı" adlı başyapıtında ortaya çıkmıştı. Anlaşılan, sosyalist ülkelerin aydınları arasındaki bölücü etkisi de giderek belirginleşiyordu.

Habermas'ın çaputçu dükkânında herkes kendince bir şeyler bulabiliyordu. Sol hareketlerin eski savunucusu olarak edindiği şöhreti buna uygundu: Habermas silahlanma karşıtıydı, Ostermarsch Barış Yürüyüşünün destekçisiydi, Vietnam Savaşı karşıtıydı, 2 Haziran 1967'de Benno Ohnesorg'un katledilmesinin ardından Rudi Dutschke ile birlikte bir protesto gösterisinde konuşmacıydı. 1977 tarihli sözde Alman Sonbaharında, Stuttgart-Stammheim hapishanesinde RAF mahkûmlarının ölümünden sonra tarihçi Golo Mann, Habermas'ı en başından beri terörizmi övmekle suçlamıştı.

Irak'ı işgal eden ordular

Almanya Federal Cumhuriyeti'nin Aziz İlan Edilişi

En geç, "gecikmiş devrim" adını verdiği Doğu Almanya'nın iltihakından sonra Habermas'ın bu tarz saldırılardan korkmasına gerek kalmamıştı. Köklü bir liberalleştirme atfettiği Federal Almanya'nın politik ve toplumsal düzenini aziz ilan etmesi, nihayet takdirle karşılanmıştı. 1991 sonbaharında Christa Wolf'a hitaben yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Batıya yönelme Alman ruhunda eğilip bükülme anlamına gelmedi, tersine başı dik yürümenin provasıydı." Buna karşın Doğu Almanya Cumhuriyeti ise, ilerici düşüncelerin suiistimal edilmesiyle karakterize ediliyordu.

Almanya'nın 1999 yılındaki saldırı harekâtına katılmasına verilen onay, bu açıdan değerlendirildiğinde son derece tutarlıydı. Baskıdan arındırılmış söylem, bu sefer Birleşik Devletlerin Amerikalılarıyla birlikte Almanların tarihsel misyonunun başka bir sürümü olan yeni bir ulusal uzlaşmada gerçeklik bulmuş oldu. Habermas "yeri doldurulamaz ulus" mitinin bu yorumunu 1999 yılından beri AB Avrupası'na genişletti. Bunun bir örneği, ABD'nin, Büyük Britanya'nın ve "Gönüllüler Koalisyonu"nun Irak'a karşı yürüttüğü uluslararası hukuka aykırı savaş devam ederken 31 Mayıs 2003 tarihinde Frankfurter Allgemeine Zeitung'da yayınlanan ve Fransız felsefeci Jaques Derrida'nın da imzaladığı bir metin. Metinde şöyle deniliyordu: "Avrupa, ABD'nin hegemonyal tek taraflılığını dengelemek için uluslararası düzlemde ve BM çerçevesinde ağırlığını koymalıdır." Gerçekte olan: O zamandan beri Batı'nın başlattığı her savaşta – Libya'da, Suriye'de, Ukrayna'da ve NATO'nun Rusya'ya karşı düzenlediği her toplantıda – AB ve NATO ortakları büyük ölçüde kayıtsız şartsız itaat gösterdiler.

Bir yayınevi bültenindeki tanıtım yazısından anlaşıldığı üzere, Habermas yeni eserinde inanç ve bunun bilgi ile olan ilişkisine yönelmiş. Zor durum, kulu dine yöneltirmiş. •

(Kaynak: Junge Welt, 18 Haziran 2019)

MEHMET ÂKİF İLE ÇÖKÜŞ-5

ATATÜRK'ÜN SEKRETERİ NASIL 1950'NİN KEMALİZM KARŞITI DP'LİSİ OLDU?

Yalçın Küçük

Baskın birkaç kişi ile yapılmıştı, bugünkü İstanbul Valilik binası başbakanlıktı, baskında Enver ve Talat öndeydi, Katib-i Umumi Mithat Şükrü de var, silahlar patladı, Harbiye Nâzırı Nâzım Paşa öldürüldü. Mithat Şükrü, "bu patırtı arasında Nâzım Paşa da öldürülünce Talat yanı başımda şöyle bağırdı" diye yazıyor ve "bir tabanca daha patladığını duyarsam burayı terk ederim", bunu ekliyor Talat, liderdir ve Kamil'den istifa yazısını alma peşindedir. Kamil, istifasını yazmakta zorluk çıkarmıyor, ancak "ciheti askeriyeden vuku bulan teklif üzerine" sözleriyle başlıyor ve Talat başına "halk" sözcüğünü ekletiyor.

Yusuf Hikmet Bayur'un dedesi sadrazam iken, Şair Eşref, "sadaret mührünün bir müslümana verilmesi yasaksa, bir Ermeni'ye ver" diyordu; İngiliz Kamil Paşa'nın Yahudi olduğundan kimsenin kuşkusu yoktu. Burada "müslüman" tabiatıyla, aynı zamanda "Türk" anlamındadır; ol tarihte Türkçülük akımı başlamıştı ama "Türk" sözcüğü henüz tedavülde değildi. Ancak yavaş yavaş, Türk ve müslümanların yükselmelerinin önünde barajlar olduğu düşünülmeye başlanmıştı; bu cümleden Kıbrıslı Kamil Paşa'nın "kripto" olduğuna inanılıyordu. Demek, o zaman sır olmayan, bugün sır'dır.

Kamil'in bir tahsili yoktu, Kıbrıslıydı, ana dilinin Rumca olduğu ileri sürülüyor, Sefarad ve Eşkenazlar gelmeden önce, bu topraklarda doğup büyüyen Yahudiler vardı, bunlara "Romanyot" Yahudiler diyoruz, "Rumi" anlamındadır. İngiliz Kamil, dört kez sadrazam olmuştu ve sonunda, tarihimizde meşhur, "Babıali Baskını" ile sadaretten indirildi. 1913 yılı başındaydı ve aynı yılda öldü.

Baskın birkaç kişi ile yapılmıştı, bugünkü İstanbul Valilik binası başbakanlıktı, baskında Enver ve Talat öndeydi, Katib-i Umumi Mithat Şükrü de var, silahlar patladı, Harbiye Nâzırı Nâzım Paşa öldürüldü. Mithat Şükrü, "bu patırtı arasında Nâzım Paşa da öldürülünce Talat yanı başımda şöyle bağırdı" diye yazıyor ve "bir tabanca daha patladığını duyarsam burayı terk ederim", bunu ekliyor.[1] Talat, liderdir ve Kamil'den istifa yazısını alma peşindedir.

Kamil, istifasını yazmakta zorluk çıkarmıyor, ancak "ciheti askeriyeden vuku bulan teklif üzerine" sözleriyle başlıyor ve Talat başına "halk" sözcüğünü ekletiyor; zor, buradaydı ve yeni metin, "Huzuru Ali-i Hazreti Padişahiye, Ahali ve ciheti askeriyeden vuku bulan teklif üzerine" şeklinde oldu. İttihatçı liderler böylece "halk devrimi" ilkesine bağlılıklarını göstermiş oluyorlar,[2] ne de olsa burjuva-demokrat mütalaa ediyoruz. Başbakanlık mevkiine, Hareket Ordusu Komutanı Mahmut Şevket Paşa'nın geçişi bu yolla ve bu tarihtedir.

Sol baştaki Yusuf Hikmet Bayur.

Pek çok soru çıkıyor; nasıl oluyor; İngilizci Kamil Paşa'nın torunu ve yetiştirmesi Yusuf Hikmet Bayur, birisi 1927 tarihinde olmak üzere, iki kez, Büyük Kurtarıcı'nın genel sekreterliğini yapıyor, üstelik ilki, Nutuk'un yazılışına bağlanmaktadır. Mustafa Kemal, Nutuk için, İngiliz Kamil'in torununu yanına almış olmaktadır; soru'dur. Nasıl oluyor, Yahudi Kamil Paşa'nın damadı ve sultan yaveri Naci Paşa, "Eldeniz", Mustafa Kemal Paşa'ya tarih öğretmeni ve yakını oluyor; zor sorular ve tükenmiyor, devam ediyorlar.

M. Nalbantoğlu

HİKMET BAYUR'UN İFŞAATI

Âkif'in marş yarışmasına girmek istemediği kesindi ve zorladılar. Zorlayanlardan birisi Yusuf Hikmet Bayur oldu. En öndedir

***

"Birçok dostu ve bu arada ben onun buna katılmasında direndik."

***

"Bazı akşamlar, Dışişleri Bakanlığı'na uğrar, beni alır ve birlikte gezerken yazdığı beyitleri okurdu. Aramızda tartışmalar olurdu, ancak, okuduklarını çok beğenirdim."

***

Nalbantoğlu'nun, İstiklâl Marşı'nın yazılışı üzerine temel kaynaklardan birisi sayılan bu çalışmasını yaparken pek çok mülakat yapmış olduğunu anlıyoruz. Bunlar arasında Sebilürreşat sahibi ve Âkif'in en yakını Eşref Edib Fergan da var. Fergan, Selanik yakınında Serez doğumludur; Nalbantoğlu, "Eşref Edib Fergan dahi, Hikmet Bey'in bu ifadelerini teyiden diyor ki" demektedir. Dediklerini aktarıyorum.

***

"Hikmet Bey, Dergâh'ın devamlı ziyaretçilerindendi. Hikmet Bey'e çok muhabbeti vardı. Hikmet Bey geldiği zaman Üstad coşar, en güzel şiirlerini terennüm ederdi."

***

Bayur ile Ersoy'un tanışıklığı 1917 yılından başlıyordu.

Gökyüzü / Tayfun Er

YEHUD KAMİL PAŞA AHFÂDI

Münevver Ayaşlı'nın annesinin babası Moralı Ali Rıza Paşa, Moralı Bacaksız Ahmet Paşa'nın oğludur. Annesinin annesi Hatice Hanım da Abdi Paşa'nın kızı. Mimi Hanım'ın dayısı Miralay Aziz, o kadar alafrangadır ki kendisine "Kolonel Aziz" deniyor. Pera Palas'ta harakiri yaparak intihar eden Kolonel Aziz Bey, Manastırlı kibarlar'dan Halil Paşa'nın kızı, Naci Eldeniz Paşa'nın kız kardeşiyle evleniyor.

Mustafa Kemal'in tarih öğretmeni Naci Paşa, padişah yaveri ve sonra da milletvekili olmuştur. Naci Paşa, Sadrazam Kıbrıslı Kamil Paşa'nın kızı Makbule Hanım'la evlenmiş. Milli Eğitim bakanlığı da yapmış tarihçi Hikmet Bayur,[1] Kıbrıslı Kamil Paşa'nın torunudur. Açık bir İngiliz yanlısı olduğu için "İngilizci" olarak tarihe geçen Kıbrıslı Kamil Paşa'nın oğulları, İzmir Saat Kulesini yaptıranlardan, Diyarbakır Valisi de olan Mirliva Sait Paşa, Diplomat Hikmet Kamil Bey ve piyanist Nâzım Kamil'dir. Kıbrıslı Kamil Paşa'nın, Aydın Valisiyken beklediği ve dilediği İngiltere'nin Aydın ve civarını himaye altına almasıdır. Bu olası durum için oğlu Sait Paşa ile Whithall Ailesi arasında yakın bir ilişki kurulur

***

Devlet Mezarlığı'nda gömülen Naci Eldeniz Paşa'nın, Dame de Sion'lu kızı Perihan Hanım da Hava Kuvvetleri Komutanı da olan Tekin Arıburun'la evlenir. NATO Savunma Akademisi başkanlığında bulunan Pirlepeli Tekin Arıburun, Adalet Partisi'nden önce milletvekili, sonra senatör oldu ve daha sonra Senato başkanlığı yaptı. AP'nin cumhurbaşkanı adayıydı

Perihan Arıburun da Demokrat Parti'den milletvekili olmuştur. Babası için yazdığı, "Atatürk'ün Öğretmeni" isimli bir kitabı var. Türkiye'nin ilk kadın avukatlarından olan Perihan Hanım da, ne "tesadüf" ki Mevlana âşığıdır

***

Perihan-Tekin Arıburun çiftinin kızı Gülfiliz, Sereğli Hulusi Tanman'la evlenir. Gülfiliz Hanım, Ömer Koç'un başkanı olduğu Geyre Vakfı'nın onur üyesi. Bu vakıfta kurucu ve onur üyesi olarak kimler yok ki. Jack Armam, Ali Karacan, Mustafa Taviloğlu, Ali Koçman, Nevzat Karagözoğlu, Avni Akyol, Ömer Aral, Baha Tanman, Saffet Tanman, Cem Boyner, Sara Bronştayn, Cem Hakko, Selçuk Yasar, Cemile Garan, Sevgi Gönül, Fuat Bayramoğlu, Sibel Çarmıklı, Suna Kıraç, Güzin Tamaç Poffet, Süha Mermerci, Haluk Özsaruhan, Turgut Menemencioğlu, Vural Gökçaylı, Hamit Batu, Yasemin Pirinççi oğlu, İzzet Hatem, Zeynep Tekeli-Cimcoz Ailesi, İlhan Nebioğlu, Hatice Nermin Menemencioğlu, bu isimlerin bazılarıdır.

Ahmet Hulusi Tanman, Ege Çiftçiler Birliği Başkanı, Tanman Süt Üretim Merkezi'nin ve Söke'de babadan kalma büyük bir çiftliğin sahibi. Babası Fahri Tanman, en "sıkı" anti-komünistlerden. Fransa, Almanya ve ABD'de okumuş. Söke'deki arazi mübadil[2] geldiği için kendine verilmiş. Arazi dediysek öyle büyük falan değil uçsuz bucaksız, 40.000 dönümün yani 40.000.000 met rekarenin üzerinde bir yer.

Fahri Tanman'a, anti-komünist diye boşuna, demedik. Bir "eseri" var: "Demokratik Düzen Anarşik Usullerle Nasıl Tahrip Edilir?" Sınıfının bilincini taşıyan Fahri Tanman, komünizm ile anarşizm arasındaki farkı bilmiyor, ama hangisi gelirse gelsin o uçsuz bucaksız arazi gider; işte bunu gayet iyi biliyor.

Ana Britannica

YUSUF HİKMET YASSIADA'DA

1946'da Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrıldı. Temmuz 1948'de, kurulusuna katıldığı Millet Partisi'nde iki yıl, 1948 1950, genel başkanlığını, bu Parti'nin yayın organı olan Kudret Gazetesi'nin de başyazarlığını yaptı

1952'de Parti'den ayrıldı. 1954 ve 1957 seçimlerinde Demokrat Parti'den, bağımsız Manisa milletvekili secildi. 27 Mayıs 1960'dan sonra DP'lilerle Yassıada'da yargılanıp hüküm giydi. 1963 affıyla serbest bırakıldıktan sonra siyasal yaşamdan çekildi.

Yusuf Hikmet Bayur'un babası çok erken vefat etti, Yusuf'u, dedesi Yehud Kamil Paşa büyütmüştü

Bu sözcük, "mübadil", 1924 antlaşmasıyla Selanik'teki "müslümanlar" ile Türkiye'deki Rumlar arasındaki mübadele ile buraya gelenlere verilen teknik isimdir. Bunların çok çok büyük kısmının İbrani asıllı ve sabetayist olduklarına inanıyoruz. Gönderilen zengin Rumlardan alınan zenginlikler, arazi, konak mülk bunlara verildi. Cahit Uçuk çok büyük arazi aldıklarını söylüyordu. Sulhi Dönmezer'in eşi de konak alanlardandır, yeni rejime biat eden Mithat Sükrü Bleda da ev almıştı

Mübadele bir servet transferi ve bir primitif akumülasyondur. "Savaşlar" bunu ele alıyor

6 "Deni", alçak veya rezil anlamındadır. Esref, bir alçak gitsin diğer alçak basbakan olsun diyor ve Yahudi Kamil'den usandık bir Ermeni gelsin, deyu dua ediyor. Bunları İbnülemin'den aktarıyorum

Muhittin Nalbantoğlu, İstiklal Marşımızın Tarihi, İstanbul, 1964, s.70-71

Gökyüzü / Tayfun Er, Erguvaniler-Türkiye'de İktidar Doğanlar, İzmir, 2007, s.82-83

AnaBritannica, cilt 3, s.484

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son Sadrazamlar, cilt 3, İstanbul, 1940-1982 s.1454-1455

Önce, 1907 yılını özetlemem gerekiyor, bir, siyonizmin bayraktarlığını Almanya yapıyordu. İki, Jön-Türkler bir Yahudi-Partisi sayılıyordu. Üç, Londra siyonizme karşıydı ve Arapları, kendi himayesine almak üzereydi. Dört, Yahudilere karşı olduğu iddia edilen Abdülhamit, bile bile, bir Yahudi ve "İngilizci" Kamil'i sadrazamlıkta tutuyordu; Hamit'in "denge" politikası budur. Beş, Fransa'da çeşitli yayınlar, Kamil'i Yahudi olarak deklare ediyorlardı; pek çok Fransız gazete ve dergisinde Kamil'in Yahudiliğini okuyorduk, Almanya ile aralarında rekabet var.

Babıali Baskınının Le Petit Journal'de yer alan çizimi

Şair Eşref

Şair Eşref
SADRAZAM YEHUDİ KAMİL
Agop Paşa'yı lutf et, padişahım sadrıazam yap
Deninin ustüne gelen de bir deni[3] olsun
Sadaret möhrini memnu' ise vermek müsülmane
Yehudiden usandık bir zaman de ermeni olsun

***

Hazır esvap satan kavmi yehuddan birisi
Bana bir kaşkariko eyledi külliyet ile
ben anın ecdadını emma nideyim
Sadrazam gücenir gayreti milliyet ile

Kısaca budur, ama pek çok soru çıkıyor; nasıl oluyor; İngilizci Kamil Paşa'nın torunu ve yetiştirmesi Yusuf Hikmet Bayur, birisi 1927 tarihinde olmak üzere, iki kez, Büyük Kurtarıcı'nın genel sekreterliğini yapıyor, üstelik ilki, Nutuk'un yazılışına bağlanmaktadır. Mustafa Kemal, Nutuk için, İngiliz Kamil'in torununu yanına almış olmaktadır; soru'dur. Nasıl oluyor, Yahudi Kamil Paşa'nın damadı ve sultan yaveri Naci Paşa, "Eldeniz", Mustafa Kemal Paşa'ya tarih öğretmeni ve yakını oluyor; zor sorular ve tükenmiyor, devam ediyorlar.

Bir de şunu formüle edebilirim, peki bunlar, ne biliyorlar ve ne görüyorlar ki, İkinci Dünya Savaşı sonunda, yerlerini hızla terk ile karşı tarafa geçiyorlar; Yusuf Hikmet, o tarihte kanunların imkân verdiği en dinci ve sağ partidedir, genel başkan olarak görüyoruz. O kadar öyle ki bu Parti'yi, daha sonra katıldığı Demokrat Parti kapatmak zorunda kalmıştı. Bu sorulara henüz tatminkâr cevaplar yazabilmiş olmaktan uzaktayız.

Devamla, peki bu sözcükler ne anlama geliyor; Perihan ile Yusuf Hikmet, kuzin ve kuzendiler, Perihan, Naci Paşa'nın kızıydı, evlerine olduk-olmadık saatte Mustafa Kemal'in geldiğini hatırlıyor. Daha çok Hikmet'i ararmış, haber verirler, Hikmet de koşar gelirmiş, Perihan, "Atatürk ile o kadar arkadaştılar" diyordu.[3] Büyük Kurtarıcı öldüğü zaman Yusuf Hikmet, ikinci kez genel sekreterlik hizmetini tamamlamış ve Meclis'e geçmişti, konuşmuş, "büyük arkadaşımızı kaybettik" demiş, şaşırtıcı olmalıdır. Yetmiyor, birkaç sayfalık notunda, Perihan, bir daha "Atatürk, O'nu, gerçekten bir arkadaş diye severdi" diyor, perçinlemektedir. Böylece Atatürk'e bir arkadaş bulmuş oluyoruz.

Peki, bu, Yusuf Hikmet'in sevdiği bir sözcük mü, bütün bu açıklamalardan sonra, artık İstiklal Marşı'nın yazarları arasında, Hikmet, yerini kesinlikle almış durumdadır. Marş'ta da bir "arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın" ibaresi var, Kazım Paşa dahil herkes yadırgıyordu; işaret etmiş bulunuyorum ve arada bir bağ kurmuyorum; ama aynı ölçüde yersiz buluyorum. Bilim mi, yersizlikler arasında bağ kurmaktır; Sherlock Holmes hep normal'den sapmalara dikkat ediyordu. "Arkadaş" sözcüğünde, gözümüzü bir değil iki deviasyon ısırıyor.

Atatürk zamanında, Çankaya'da, İsmet Paşa'ya komşu yaşadılar. Sonra, Perihan Arıburun ile Yusuf Hikmet Bayur, Millet Meclisi'nde Demokrat Parti milletvekili olarak birbirlerini buldular; Perihan, hoş bir şaşkınlıkla birbirlerini kutla-

Kıbrıslı Kamil Paşa

Kıbrıs, Yahudilik için çok önemlidir. 1974 yılında, Kıbrıs'a, bir Amerikan müdahalesi olmadan çıkabilmemizi, bir "İsrael Komplosu" ile önce, Elen asıllı Başkan Yardımcısı Spiros Agnew'un ve sonra mutedil-anti-semit Başkan Nixon'un tasfiye edilerek bütün direksiyonun, Kissinger'a bırakılmasına borçluyuz. Kissinger, siyonisttir. 1973 Arap-İsrael ve 1974 Türk-Elen Savaşı'nda, Washington'da yönetim İsrael'e çok yakındı, önemle not ediyorum.

dıklarını hatırlıyordu. Gerçekten şaşırtıcı bir dönemecin eşiğindeydik, o sırada Nurculuk Tarikatı'nın Şeyhi Said-i Nursi harekete geçirilmişti ve Şeyh Said'in kızı tarafından torunu Melik Fırat, yaşının tutmamasına rağmen, aynı Meclis'e alınmıştı; tarih bilenler, "31 Mart" sözlerini telaffuza başlamışlardı. Bu sırada Mustafa Kemal'in öğretmeninin kızı ile genel sekreteri ve Melik Fırat aynı sıradaydılar ve Yusuf Hikmet, İsmet Paşa ve kemalizme en sert konuşmayı yapanların başında yer alıyordu. Türkiye, 27 Mayıs Devrimi'ne hızla yol alıyordu, Perihan ve Hikmet'in duymamaları mümkündür. Biz içindeydik ve hissediyorduk.

27 Mayıs 1960 tarihinde oldu ve Perihan ile Yusuf Hikmet derdest edildiler, milletvekilleri arasında müfritler ceza aldılar ve Perihan ile Yusuf Hikmet, Yassıada hükümlülerinin konduğu Kayseri Cezaevi'nde tekrar buluştular. Acıdır.

Bu kadar değil, İngiliz Kamil Paşa'nın torunu Hikmet'in yaşamında başka tesadüfler de buluyoruz; Devr-i Osmani'de, Şükrü Baban ile Yusuf Hikmet, ikisi, devlet bursu ile Paris'e doktoraya gittiler. Şükrü, Babanzade Naim'in kardeşi idi; demek kabiliyetliler İbrani ailelerinin çocuklarından çıkıyordu, birlikte gönderildiler.

Tesadüf, henüz açıklayamadığımız, beraberliklere verilen isimdir.

Bunu, amcası Kamil Bayur'un notlarından öğreniyoruz, öğrendiklerimiz arasında zikre değer bir de şu var.[4] Hikmet, İstanbul'da iken Adnan Adıvar'ı tanıyordu, Adnan'ın Ankara'da İçişleri Bakanı olduğunu duyunca irtibat kurdu. Ankara'ya vasıl oldu ve "orada ilk günlerinde Adnan Bey'in, Hamdullah Suphi Bey'le beraber Ziraat Mektebi'nde oturdukları tek odaya misafir oldu."[5] Demek İstiklal Marşı taifesi hep bir arada oldular.

Öyleyse şimdi, bir Sherlock Holmes öyküsü okumuş durumdayız. Çözümsel bir açıklama ile bitiriyoruz.

Sadrazam Emin Paşazade Mahmut Kemal nazik bir insandı ve yazdıklarından anlıyoruz; doğru, yazdıklarının dokusu eskidir, fakat son derece ince ve özenli olduğunu görebiliyoruz. Hazık ve dakik İbnülemin'in, Sadrazam İngiliz Kamil'in Yehud olmasını kolaylıkla kabul edebileceğini düşünemiyorum. Bu nedenle aleyhe deliller toplaması doğaldır, topladıklarını okuyoruz.

Perihan'ın babası, Mustafa Kemal'in öğretmeni olduğu iddia edilen, Yehud Kamil'in damadı Naci Paşa'nın cevabı baştan savma olmuştu; Kamil Ailesi'nin, Kıbrıs'a, Anamur'dan göçtüğünü ileri sürmekle yetinmişti. Bu tür göç öyküleriyle, ki doğru da olabilir, bu tür analizlerde, hep karşılaşıyoruz. Bu topraklar göç aldılar ve göç verdiler, gelenler arasında, "kendigelen" diyoruz, Yahudiler çoktular; gidenler arasında az değillerdi. Kendigelen'lerin Kıbrıs'a çıkmadıklarını nasıl söyleyebiliriz; sadece Türkiye'nin kapılarını açtığı iddiasının bir İsrael uydurması olduğunu göstermiş bulunuyorum. Kıbrıs'ın, İkinci Selim'in gözdesi Nasi'ye verilerek Yahudilere bir "yurt" yapılmak için zaptedildiğini unutmak, cahilleşmek demektir.

Naci Eldeniz, Kıbrıslı İngiliz Kamil'in Yahudi olduğunu reddetmemektedir.

Kamil'in oğlu Şevket ise "Kıbrıs'ta Yehudi yoktur ki ecdadı Yehudi olsun" diyordu.[6] Buradan kesinlikle şunu çıkarıyoruz, bu iddia hep biliniyor ve hep açıktı; her cihette tartışılıyordu. Şevket, bu iddiayı Mahmut Celalettin Paşa'nın çıkardığını ileri sürüyordu; hayır, Celalettin'den çok ötedeydi, pek çok kamu görevlisi, paşalar, Saray'a, imzaları altında, Kamil'in Yahudi olduğunu bildirdiler.

Ol tarihte Judaik tarih ve göç haritası bilinmiyordu; bunlar artık ortaya çıkmış durumdadır. Bu arada, pek çok çalışmamda, ben de, şu itinerer'i ileri sürmüş oldum; başlangıcında, sadece Yahudiler İsevi olabiliyordu ve bu nedenle Aziz

Gerçekten şaşırtıcı bir dönemecin eşiğindeydik, o sırada Nurculuk Tarikatı'nın Şeyhi Said-i Nursi harekete geçirilmişti ve Şeyh Said'in kızı tarafından torunu Melik Fırat, yaşının tutmamasına rağmen, aynı Meclis'e alınmıştı; tarih bilenler, "31 Mart" sözlerini telaffuza başlamışlardı.

Paul, Jesus propagandası için yalnızca Yahudilerin çok ve bu nedenle de büyük sinagogların bulundukları yerlere gitmişti. Paul, Tarsus ve Kıbrıs'ta da, bu arada Baf'ta, propaganda yaptı ve demek ki İsa'dan önce Kıbrıs'ta bir büyük Yahudi komünitesi, tabii sinagoglar, bulunduğunu çok kolaylıkla tespit edebiliyoruz.[7] İbrani ve Türkiye'de, "kahal" ya da "kal"[8] diyoruz.

İnal, "Larus" yazıyor, "Larousse" demek istemiştir, "tetümmesi" diyor ki, "tetimmesi" olmalıdır, "eki" sayabiliriz, Mayıs 1907 tarihinde, şu aktarmayı okuyoruz: "Kıbrıslı bir Musevi aileden mütevvellid olup pek genç olarak islam olmuştur. Lisanı maderzadı olan Rumcayı öğrenmiştir." Bunu iktibas ettikten sonra, itiraz ediyor, buradayım.

Önce, 1907 yılını özetlemem gerekiyor, bir, siyonizmin bayraktarlığını Almanya yapıyordu. İki, Jön-Türkler bir Yahudi-Partisi sayılıyordu. Üç, Londra siyonizme karşıydı ve Arapları, kendi himayesine almak üzereydi. Dört, Yahudilere karşı olduğu iddia edilen Abdülhamit, bile bile, bir Yahudi ve "İngilizci" Kamil'i sadrazamlıkta tutuyordu; Hamit'in "denge" politikası budur. Beş, Fransa'da çeşitli yayınlar, Kamil'i Yahudi olarak deklare ediyorlardı; pek çok Fransız gazete ve dergisinde Kamil'in Yahudiliğini okuyorduk, Almanya ile aralarında rekabet var.

İktibas edilen ise şudur: Kıbrıslı bir Yahudi aileden doğmuş olan Kamil, çok genç yaşta, ihtida ederek müslüman olmuştu. Anadili, lisan-ı maderzadı olan, Elence'yi öğrenmiştir. Hepsi budur ve İnal, buna, "bahusus musevi ise rumca nasıl lisan-ı maderzadı oluyor" diyerek pek tepki gösteriyordu.[9] Yersiz bir tepkidir.

Türkiye'de Kürtçe bilmeyen Kürtler çoktur ve bu toprakların yerlisi "Romanyot" Yahudiler, hem Yunani isim taşıyorlardı ve hem de İbrani bilmiyorlardı; İsa'nın asıl adının "Hristo" olduğunu unutamayız, Tevrat da, maderzadı Rumi yazılmıştı. Bizde hâlâ elen adlı pek çok Yahudi vardır; Sefaradlar bu topraklara geldiklerinde, Rumi Yahudileri ezdiler.

İbnülemin, "Kamil Paşa ise, lisanen münakaşa ve müdafaaya muktedir değildi" diyor. Türkçeyi, düzgün konuşamıyordu; öğrenememiştir. "Gençliğinde resmi bir mektepte, yahud hwususi surette ulumi siyasiye tahsil etmedi", ümmi idi, "anadan doğma" ve bu nedenle "bilgisiz" demektir. Yahudi doğmuştur, yükselmesi için yeterlidir. Torunu, "Nutuk" yazımı için Cumhurbaşkanlığı Evi'ne alınmış ve daha önce, bir taife ile "İstiklal Marşı" yazmıştır. Çöküş'ün köküne inmiş oluyoruz.

Münif Paşa ise Padişah'a şu arz'da bulunmuştu: "Sadrıazam gibi Riyaz Paşa'nın dahi Yehudi olduğundan bunların bir zamanda İstanbul'da ve Mısır'da en âli mekamda bulunmaları tesadüfatı garibeden olduğunu bazı Avrupa Gazeteleri yazmıştır. Sadrıazamın elyom Kıbrıs'ta bulunan Yehudi amucesi ile halasının bu günlerde şeref-i islam ile müşerref oldukları, Paris'in 'Tan' gazetesinde muharrerdir."[10] Burada geçen, "elyom", bugün "muharrer" yazılı ve "Tan" da, Paris'te yayınlanan "Le Temps" karşılığındadır. Hepsi budur. O halde soru, "çöküş" değil, neden çöktüğümüz zamanda çökmekte olduğumuzdur.

Bu yazı Yalçın Küçük'ün Tenkit (Doğu Kitabevi, 2016, İstanbul) kitabından alınmıştır.

---

[1] Mithat Şükrü Bleda, İmparatorluğun Çöküşü, Istanbul, 1979, s.75.

[2] Hilmi Kamil Bayur, Sadrazam Kamil Paşa-Siyasi Hayatı, Ankara, 1959, s.386.

[3] Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan, TTK, Ankara, 1985, s.79.

[4] ibid., s.39.

[5] Hamdullah Suphi üzerinde ayrıca durma gereğini duymadım. Erdem Buri'nin amcasıdır, solcuydu, ilk baskılara dayanamadı, Paris'e geçti. Tülay German ile beraberdi. Tülay, bizde ilk "modern türkü" söylemeye başlayanlar arasında idi. Ruhi Su, Tülay German, Alpay'a kadar, aydınlar, türkü sevmezlerdi; sevdirdiler.

[6] İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son Sadrazamlar, cilt 3, İstanbul, 1040-1982, s.1450

[7] Başkaları bir yana, benim çalışmalarıma göre, Kıbrıs Türk kesiminde, akepe yandaşı başkan Mehmet Ali Talat ve Kıbrıs'ta cadı kazanı kaynatmak teşebbüsünde bulunan başbakanı Ferit Soyer, "ergenekon" sıçratması denemişti, çok büyük ihtimalle, İbrani asıllıdırlar. Başkaları da var, Ticaret Odası'na bakılabilir; Kıbrıs, Yahudilik için çok önemlidir. 1974 yılında, Kıbrıs'a, bir Amerikan müdahalesi olmadan çıkabilmemizi, bir "İsrael Komplosu" ile önce, Elen asıllı Başkan Yardımcısı Spiros Agnew'un ve sonra mutedil-anti-semit Başkan Nixon'un tasfiye edilerek bütün direksiyonun, Kissinger'a bırakılmasına borçluyuz. Kissinger, siyonisttir. 1973 Arap-İsrael ve 1974 Türk-Elen Savaşı'nda, Washington'da yönetim İsrael'e çok yakındı, önemle not ediyorum. Bunu, "Savaşlar" ve "İsrael Devleti/Hürriyet" kitaplarımızda geliştirmek durumundayız, haber ediyorum.

[8] Oray Eğin'in romanının adıdır.

[9] İbnülemin, op. cit., s.1452.

[10] ibid., s.1453.

ORYANTAL EZİKLİK YA DA DOĞU'NUN KAFKASI KAÇ TANEDİR?

Taylan Kara

F. Kafka'da kurgu, dilin önündedir; dile yönelik özel bir çabası yoktur. H. A. Toptaş'ta dil neredeyse metinlerin merkezindedir. F. Kafka'nın temaları toplumsaldır; Dönüşüm kitabında bir pazarlamacı bir sabah işe gitmezse o evde neler yaşanacağını anlatır. Kitabın kahramanı Gregor Samsa bir insanlık durumudur. Dava kitabının kahramanı Joseph K. cezalandırılmıştır ama nedenini bilmez; cezasına suç arar.

Prof. Dr. Yıldız Ecevit, "Türk Romanında Postmodernist Açılımlar" adlı kitabında Hasan Ali Toptaş için şu ifadeyi kullanmıştır:

"H. A. Toptaş Türk Edebiyatında bir Kafka'dır."[1]

"H. A. Toptaş'ın nesi Kafka'ya benziyor?" diyerek bu ifadenin geçtiği ve bu yazarın metinlerini ele aldığı kitabı incelediğinizde H. A. Toptaş'ın romanları ve metinleri ile ilgili tek bir sözcük yoktur.

Türk Edebiyatında Bir Kafka: Hasan Ali Toptaş

"H. A. Toptaş'ta Kafka'ya benzetilen şey nedir?" sorusuna yanıt bulmak için Y. Ecevit'in kitabına baktığımızda üç argüman görürüz:

1. Her iki yazarın da memur olması.

F. Kafka bir sigorta şirketinde memurdur; H. A. Toptaş haciz memurluğu yapmıştır.

2. Her iki yazarın da gece 24'ten sonra yazıyor olması.

3. Bir de H. A. Toptaş'ın "yazma dışında kendimi var edemiyorum" anlamına gelen beyanları.

Bu benzetmeyle ilgili başka hiçbir gerekçe yoktur ve bu başlıkların hiçbirisi de H. A. Toptaş'ın metinleriyle ilgili değildir.

Bu benzetme son derece keyfi, biçimsel ve tamamen edebiyat dışı bir benzetmedir.

***

Şu önermeleri ele alalım:

Ceyhun Atuf Kansu doktordur, Anton Çehov da doktordur; o halde C. A. Kansu Türkiye'nin Çehov'udur.

Necip Fazıl Kısakürek kumar oynamıştır; F. Dostoyevski de kumar oynamıştır; o halde N. F. Kısakürek, Türkiye'nin Dostoyevski'sidir.

Y. Ecevit'in H. A. Toptaş ile F. Kafka arasında kurduğu ilişki, yukarıda verilen örneklerden farksızdır.

Y. Ecevit'in hiçbir kanıta dayanmayan bu son derece keyfi yargısı kısa sürede topluma yayılmış ve birçok okur tarafından benimsenen ve hatta üretilen bir slogan haline gelmiştir.

***

H. A. Toptaş'ın kendisi bile Y. Ecevit'in bu benzetmesini tuhaf karşılar. H. A. Toptaş şöyle der:

"..."Doğu'nun Kafkası" benzetmesini ben pek anlayabilmiş değilim. İkimizin dili arasında dağlar kadar fark var. Biliyorsunuz, Kafka'nın dili bir tür telgraf dilidir. Neticede, yeryüzüne bir Kafka yeter bence..."[2]

H. A. Toptaş burada tamamen haklıdır. **Bu benzetme tam bir saçmalıktır.**

-F. Kafka'nın metinleri ile H. A. Toptaş'ın metinlerinin uzaktan yakından hiçbir alakası yoktur. Bu metinler arasında en küçük bir benzerlik bile yoktur.

-F. Kafka'nın dili düzdür, metnini süslemez. H. A. Toptaş metinlerini süslemeye özen gösterir.

-F. Kafka'da kurgu, dilin önündedir; dile yönelik özel bir çabası yoktur. H. A. Toptaş'ta dil neredeyse metinlerin merkezindedir.

-F. Kafka'nın temaları toplumsaldır; Dönüşüm kitabında bir pazarlamacı bir sabah işe gitmezse o evde neler yaşanacağını anlatır. Kitabın kahramanı Gregor Samsa bir insanlık durumudur. Dava kitabının kahramanı Joseph K. cezalandırılmıştır ama nedenini bilmez; cezasına suç arar.

H. A. Toptaş'ın metinlerinde bu tür temalar yoktur.

-H. A. Toptaş'*ın metinlerinde aşağıda*ki gibi bir cümle bulunabilir:

"Belki de, atış menzilinin ötesinde düşler kuran ve arkadaşlarıyla değil de düşleriyle birlikte yürüyen trompetçi bir askerin kirpik kırpımıydı zaman."[3]

F. Kafka'nın metinlerinde asla böyle bir cümle bulunmaz.

Örnekler çoğaltılabilir. Ancak normal

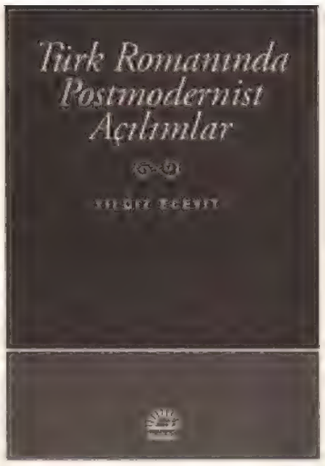

Ceyhun Atuf Kansu doktordur, Anton Çehov da doktordur; o halde C. A. Kansu Türkiye'nin Çehov'udur. Necip Fazıl Kısakürek kumar oynamıştır; F. Dostoyevski de kumar oynamıştır; o halde N. F. Kısakürek, Türkiye'nin Dostoyevski'sidir. Yıldız Ecevit'in H. A. Toptaş ile F. Kafka arasında kurduğu ilişki, yukarıda verilen örneklerden farksızdır. Y. Ecevit'in hiçbir kanıta dayanmayan bu son derece keyfi yargısı kısa sürede topluma yayılmış ve birçok okur tarafından benimsenen ve hatta üretilen bir slogan haline gelmiştir.

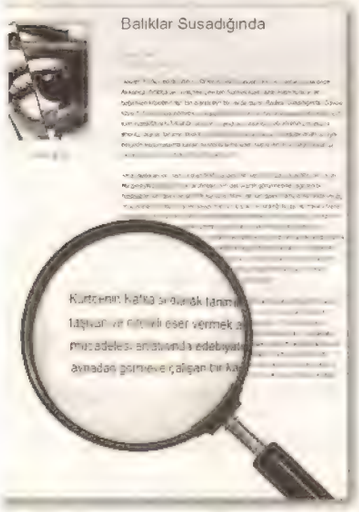

koşullarda iddia eden kişinin ispat etme yükümlülüğü vardır; tersi bir yükümlülük yoktur.

***

"Doğu'nun Kafkası", "Türkçe'nin Kafkası" vs. kalıbı değişik isimlerle bıktıracak kadar çok tekrarlanan bir klişedir.

"Doğu'nun Kafkası" Sadık Hidayet

***

[4]"Kürtçe'nin Kafka'sı" Helim Yusiv.

***

[5]"Türk edebiyatının Kafka'sı" Sabahattin Ali.

***

"Japonya'nın Kafka'sı" Kobo Abe.

***

[6]"Çin'in Kafka'sı" Mo Yan.

***

Sadık Hidayet "Doğu'nun Kafka'sı"dır!

Helim Yusiv, "Kürtçe'nin Kafka'sı"dır.

Sabahattin Ali, "Türk Edebiyatının Kafka'sı"dır.

Kobo Abe, "Japonya'nın Kafka'sı"dır.

Mo Yan, "Çin'in Kafka'sı"dır.

***

Sanki Kafka bayilikleri dağıtılmakta, her ülkeye Kafka şubesi açılmaktadır.

"Bir yerlerin Kafka'lığı" ya da "Kafka'esklik" artık bayatlamış klişeler olduğu halde hâlâ kullanımdadır ve hâlâ bu nitelemelerden çok ekmek yenmektedir. Ekmek çok olduğu için de birçok ortağı çıkmaktadır. Görüldüğü gibi "Doğu'nun Kafka'sı" bir tane değildir.

Doğu, Kafka'ların harman olduğu bir yerdir! Önüne gelen yazar, ilgili ilgisiz bir yerlerin Kafka'sıdır!

***

Aynı niteleme Kafka'nın yerine başka batılı yazarları koyarak da sürmektedir.

Leonid Andreyev, Rusya'nın Poe'sudur.

"Rusya'nın Poe'su" Leonid Andreyev

Bu klişe, aynen korunarak diğer birçok alanda da kullanılmaktadır.

"İran'ın Bob Dylan'ı" Mohseen Namjo.

***

[7]"Türkiye'nin Da Vinci'si" İlhan Koman.

***

[8]"Türkiye'nin Van Gogh'u" Fikret Mualla.

Bir başka "Türkiye'nin Van Gogh'u" Memik Kibarkaya.[9]

***

İranlı sanatçı Mohseen Namjo "İran'ın Bob Dylan'ı" olarak adlandırılmaktadır.

Sanatçı İlhan Koman, "Türkiye'nin Da Vinci'si" olarak anılmaktadır.

Fikret Mualla, "Türkiye'nin Van Gogh'u"dur.

Memik Kibarkaya da "Türkiye'nin Van Gogh'u"dur.

***

Dikkat edilirse, bu nitelemelerin çok büyük bir çoğunluğunda edilgen fiil kullanılmaktadır. Bu nitelemeyi yapan kimdir? Öznenin kim olduğu belli değildir.

Bu klişe, "Türkiye'nin Heidegger'i Celal Şengör" örneğinde olduğu gibi zırvalığın en uç noktasına varabilmektedir.

Burada Batılı yazar-sanatçılara benzetilen Doğulu yazar-sanatçıların onlara hangi yönden benzediği hiçbir zaman açıklanmaz; bu benzetmelere hiçbir gerekçe gösterilmez.

Tanımlanan bu sanatçıların çoğunun benzetildiği sanatçılarla uzaktan yakından ilgisi yoktur ya da bu sanatçıların benzetildiği sanatçılarla ilgisi, Y. Ecevit'in iddia ettiği H. A. Toptaş-Kafka ilgisi ne kadarsa ancak o kadardır. Bu ifadenin geçtiği Y. Ecevit'in "Türk Romanında Postmodernist Açılımlar" adlı kitabı, detaylı olarak Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme kitabımın birinci cildinde değerlendirilmiştir.

Bu mantıkta bir kanıtlama kaygısı yoktur. Yukarıda verilen örneklere daha onlarcasını eklemek mümkündür.

Oryantalizmin Formülü

Bu mantıkta basit bir ortak motif vardır.

Sanki Kafka bayilikleri dağıtılmakta, her ülkeye Kafka şubesi açılmaktadır. "Bir yerlerin Kafka'lığı" ya da "Kafka'esklik" artık bayatlamış klişeler olduğu halde hâlâ kullanımdadır ve hâlâ bu nitelemelerden çok ekmek yenmektedir. Ekmek çok olduğu için de birçok ortağı çıkmaktadır. Görüldüğü gibi "Doğu'nun Kafka'sı" bir tane değildir. Doğu, Kafka'ların harman olduğu bir yerdir!

Bir Doğulu sanatçı (A): H. A. Toptaş, S. Ali, S. Hidayet, F. Mualla, M. Namjoo vs.

Bir ülke/coğrafya adı ya da dil (X): Türkiye, İran, Türkçe, Türk Edebiyatı, Doğu, Kürtçe vs.

Tanınmış bir Batılı sanatçı (C): Kafka, Bob Dylan, Van Gogh, Da Vinci vs.

Formül şudur:

A, X'in C'si...

Nasıl olsa herhangi bir kanıtlama ya da akıl yürütme yükümlülüğünüz olmadığına göre bu formülle binlerce olasılık türetebilirsiniz. Oryantalizm tombalasında atış serbesttir.

Oryantal Eziklik

"H. A. Toptaş Türk Edebiyatının Kafka'sıdır."

Y. Ecevit'in bu tanımlaması bir pazarlama dilidir ve bu pazarlama dilinin bir değişim değeri vardır. Şu türden cümleleri hiçbir zaman duyamayız:

-Charles Dickens: "İngiltere'nin Peyami Safa'sı...

-Jack London: "Amerika'nın Orhan Kemal'i...

Erzurum'u "Doğu'nun Paris'i" diye tanımlayanlar vardır ancak Paris'i "Batı'nın Erzurum'u" diye tanımlayan yoktur.

Elif Şafak'ın Aşk romanında "Mevlana, Doğu'nun Shakespeare'i..." diye bir cümle geçer, ama kimse "Shakespeare, Batı'nın Mevlana'sı" demez.

Bunun nedeni sadece Kafka'nın ya da Shakespeare'in daha çok tanınmış olması değildir. Bu durum, aynı zamanda düşünce merkezinin burada olmadığını göstermektedir. Bu coğrafyadaki düşüncenin, bir başka coğrafyaya göre tanımlandığının kabulüdür.

"Doğudan bir sanatçıyı Batıya sunarken illa ki oradan birisiyle benzeştirme çabası", bir Doğu sporu, bir oryantal ezikliktir.

Bu durum "Batı edebiyatına ilişme, oraya eklenme" çabasıdır. Sonuna kadar oryantalist bir tavırdır.

---

[1] Yıldız Ecevit, Türk Romanında Postmodernist Açılımlar, İletişim Yayınevi, İstanbul, s.169.

[2] Hasan Ali Toptaş, Başlarken Yalnızsın Bitirdiğinde Daha da Yalnız, Everest Yayınevi, Istanbul, 2017, s.115.

[3] Hasan Ali Toptaş, Ölü Zaman Gezginleri, Çankaya Belediyesi Yayınları, 1993, Ankara, s.10.

[4] https://www.kitapyurdu.com/kitap/baliklar-susadiginda/304101.html

[5] http://www.edebiyathaber.net/sabahattin-ali-turk-edebiyatinin-kafkasi-hasan-sarac/

[6] http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cinin-kafkasi-cankaya-koskunde-25860412

[7] www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/784888-turkiyenin-da-vincisi

[8] M https://nazlisenol.wordpress.com/2015/02/17/turkiyenin-van-goghu-fikret-mualla/

[9] http://www.memleket.com.tr/bu-ressamin-parmaklarinda-sanat-var-163875h.htm

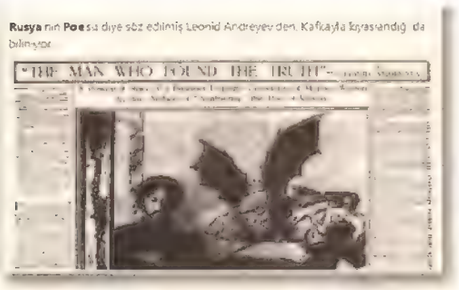

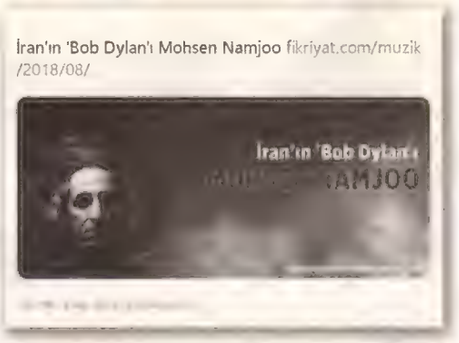

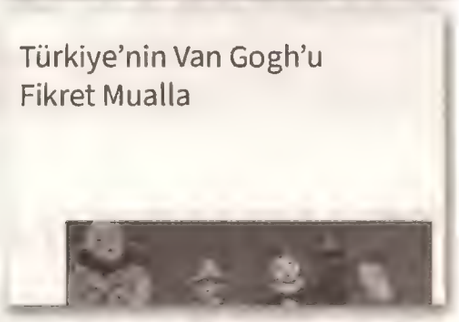

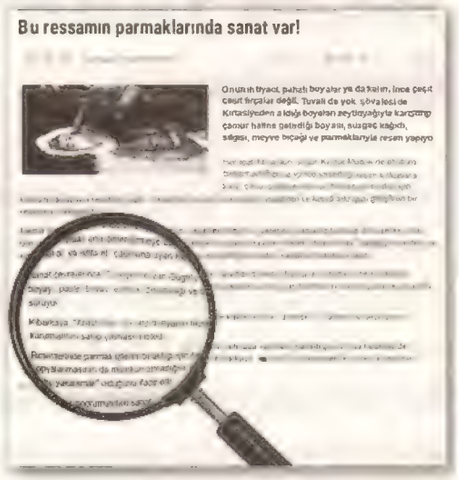

TONGUÇ'UN ROMANI'NI NİÇİN YAZDIM?

Öner Yağcı

Devrim için eğitimdi onun sistemi, üretim için eğitimdi. Bilinçlenen emekçi kitleler kendi görevlerinin bilincine elbette varacaklardı. Tonguç, o dönemin asıl emekçi kitleleri olan köylüleri bilinçlendirmek için, siyasal iktidarda var olan ilerici bir kanadın sağladığı olanaklardan akıllıca yararlanmayı bilmişti. Bu, köylülerin hiçbir gücünün olmadığı bir toplumsal gerçekliğin doğru saptanmasının verdiği fırsatın her an elinden alınabileceğini de biliyordu. Hep zamanla yarışmış, bu sevdaya gönül veren çevresini güçlerinin son sınırına kadar çalıştırmak için ömrünü vermişti.

Tonguç, toplumumuzun yapısına ve tarihsel gelişmesine en doğru tanıları koyan bir aydındı. Kurtuluş savaşından sonraki Türkiye'nin gerçekliğini, Anadolu'da gerçekleşen ve tüm mazlum uluslara örnek olan görkemli bir devrimin niçin duraklayıp çıkmaza saplandığını, kendini sürdüremeyip tamamlayamayarak toplumsal bir devrime dönüşemediğini çok iyi kavramıştı.

Onun eylemi, koşulların verdiği olanakların kullanıldığı devrimci bir taktikti. Eğitim alanında bağımsız adımlar atarak yürümekle altyapıyla ilgili dönüşüm adımlarının atılamadığı koşullarda bunun temelini hazırlamayı tasarlamıştı. Onun köy enstitüleri sistemiyle varmak istediği amaç, Dağlarca'nın Kızılırmak Kıyıları'nda yer alan *"Öyle dalmış ki yüzyıllar süren uykusuna, Uyandırmazsan, Uyanacak değil"* dizelerindeki gibi uyuyan, uyutulan köylülüğü uyandırmak, canlandırmak, "sınıf bilinci"ni edinmiş köylüler yetiştirmekti.

Devrim için eğitimdi onun sistemi, üretim için eğitimdi. Bilinçlenen emekçi kitleler kendi görevlerinin bilincine elbette varacaklardı.

Tonguç, o dönemin asıl emekçi kitleleri olan köylüleri bilinçlendirmek için, siyasal iktidarda var olan ilerici bir kanadın sağladığı olanaklardan akıllıca yararlanmayı bilmişti. Bu, köylülerin hiçbir gücünün olmadığı bir toplumsal gerçekliğin doğru saptanmasının verdiği fırsatın her an elinden alınabileceğini de biliyordu. Hep zamanla yarışmış, bu sevdaya gönül veren çevresini güçlerinin son sınırına kadar çalıştırmak için ömrünü vermişti. Kendisine fırsat veren siyasal gücün "imtiyazsız, sınıfsız bir kitleyiz" tanımlamasına katılmıyordu. Ülkemizin de sınıflı ve sömürünün yoğun olduğu bir ülke olduğu gerçeğinden yola çıkarak, toplumun en çok sömürülen yoksul köylülerinin bilinçlendirilmesinin asıl görev olduğunu doğru olarak, büyük bir gerçekçilikle saptamıştı. Bunu sağlayacak olan çeşitli altyapı ve üstyapı değişiklikleriyle birlikte eğitimin öneminin bilincindeydi.

***

Bu topraklarda aydın olmayı başarmak, hele ki büyük insan olmak kolayına bir iş değildi. Bunu başaran, sıradanlığı aşan, fırtınalara göğüs geren, Türkiye coğrafyasını insanlarıyla birlikte tanımak için çabalayan ve hep gerçekçi bir devrimci kalan Tonguç Baba'ya selam borcumuzdu.

Bir bozkır köylüsü, 19. yüzyıl sonlarında Balkanlarda doğmuş bir İsmail, 20. yüzyıl Anadolu'sunun Tonguç Baba'sı olduysa, 21. yüzyılda aydınlığımızın hazinesine, yüreğimizin derinliğine taht kurduysa onun nasıl efsaneleştiğini öğrenmek boynumuzun borcuydu.

İlk eğitmen kursunun açıldığı Temmuz 1936'dan başlayan yeni bir eğitimle köyü canlandırma deneyinin baş mimarıydı o. Bu sistemdeki kurumlar artık "okul" değil, bir yaşam ve iş yurduydu. Doğru adım atıldığının kanıtı, sistemle yetiştirilenlerin yaşamları boyunca değerlerini dirençle taşımalarıydı. Uygun koşulların yarattığı siyasal güç desteği bir yana, bir inançla ve kararlılıkla gerçekleştirilmişti bu.

Sabahattin Eyüboğlu, "Bu okulda iş sözden önce gelir; öğrenciye bilgi verilmez, öğrenci bilgiyi alır... Tonguç böylesi bir okulu hayal etmekle kalmadı... Kısa zamanda aldığı sonuçlar yer yer kendi umutla-

İsmail Hakkı Tonguç

Sabahattin Eyüboğlu, "Bu okulda iş sözden önce gelir; öğrenciye bilgi verilmez, öğrenci bilgiyi alır... Tonguç böylesi bir okulu hayal etmekle kalmadı... Kısa zamanda aldığı sonuçlar yer yer kendi umutlarını da aşan birer eğitim mucizesini andırıyordu... Atatürk gibi, İnönü gibi Tonguç da halka güveniyordu... Zorla yaptırılamayacak işleri köy çocuklarına sevinçle yaptıran, İstanbul çocuklarına dağ başlarında, bozkırlarda İstanbul'u aratmayan bu güven oldu. Yapabilirsiniz dedi herkese ve herkes yaptı..." diye anlatmıştı bu sistemi.

rını da aşan birer eğitim mucizesini andırıyordu... Atatürk gibi, İnönü gibi Tonguç da halka güveniyordu... Zorla yaptırılamayacak işleri köy çocuklarına sevinçle yaptıran, İstanbul çocuklarına dağ başlarında, bozkırlarda İstanbul'u aratmayan bu güven oldu. Yapabilirsiniz dedi herkese ve herkes yaptı..." diye anlatmıştı bu sistemi.

Başmimar Tonguç'un açtığı, Tonguç efsanesinin doğuşunun da müjdecisi olan bir seferberlikti bu sistem...

Hiç beklenmeyen yerde zamanda karşılarına çıkan bir önderdi o. Toz içinde, elinde Yenice'si, kolunda fotoğraf makinesi ve küçük çantasıyla beliriverirdi ansızın. Ya tek başınaydı ya da bir yoldaşıyla, yoldaşlarıyla. Yollar bozuktu, ulaşım aracı kıttı. Yüksünmeden kamyon kasalarında, at arabalarında, kara tren kompartımanlarında günlerce yol aldılar.

Gerçekçiydiler, topağa bastılar. Güvene dayanan ilişkileri, dayanışmaları, gerçekçilikleriyle adı konulmayan bir örgüttüler. Ortak bir yazgıydı onlarınki. O ansızın giderdi ama onun yöneticileri de ansızın öğrencilerine giderdi. Onlar Ferit Oğuz Bayır gibi Balkan gerillası, Sıtkı Akkay gibi Çanakkale ve Suriye cephelerinde savaşan, "ateşi ve ihaneti gören" delikanlılardı. Kurtuluş Savaşının fidan gençleriydiler, kimi dağlarda, kimi cephelerde, kimi okullarda. Kalpaklı, bıyıklı. Korkuyu ve yalnızlığı aştılar birlikte. Gazi Eğitim'den öğrencileri, onların arkadaşları, tanıştırdıklarıydı ya da işleri sırasında gördüğü, tanıştığı, gelecek için birlikte çalışmayı düşünüp ilişkisini sürdürdüğü, ilmek ilmek dokuduğu eğitimcilerdi.

***

En yakın arkadaşı Ferit Oğuz Bayır, "Onun gönlünde halk bir ummandı. Köy insanlarının eğitimden paylarını almaya başlamaları onca uluslaşma demekti. 40 bin köyü kendi haline bırakılmışlıktan kurtarıp Türkiyeleştirmek onun ülküsünün atom çekirdeğiydi... Tonguç tüm kurucu, yapıcı kişilikte idi. Bütün ilişkilerinde insancıl değerlerin havasını estirdi... Hakkı Tonguç, Kurtuluş Savaşı toplumcusu, düşünce yönünden cesur, özgür ve yetkin bir insandı," diye yazdı ardından.

Mehmet Başaran, daha öğrencilik yıllarında öğretmeni Tonguç'un Hasanoğlan'daki bir konuşmasını dinleyince, "Sesi tarihin derinliklerinden geliyordu. Kıtlık, kuraklık yıllarını, bozkırları, yüzyıllarca çiğnenmiş hakları, ezginliği dile getiriyordu. Onu dinledikçe, kafamızdaki bulanıklık açılıyor, yeni sulara eriyordu aklımız. Halkın sırtından okuyup, iyi yiyip, güzel giyinmek, bir kendimizi kurtarmak, utanılacak bir bencillikti" diye yazmıştı.

Mehmet Başaran, daha öğrencilik yıllarında öğretmeni Tonguç'un Hasanoğlan'daki bir konuşmasını dinleyince, "Konuşan o değil, tarladan henüz dönmüş, ayağından çarığını çıkarmadan, sırtının teri kurumadan, topraklı elleri, kavruk yüzleriyle karşımıza dikilmiş babalarımızdı sanki. Sesi tarihin derinliklerinden geliyordu. Kıtlık, kuraklık yıllarını, bozkırları, yüzyıllarca çiğnenmiş hakları, ezginliği dile getiriyordu. Onu dinledikçe, kafamızdaki bulanıklık açılıyor, yeni sulara eriyordu aklımız. Halkın sırtından okuyup, iyi yiyip, güzel giyinmek, bir kendimizi kurtarmak, utanılacak bir bencillikti. Otuzuna basmadan insanlarımızın beli bükülür, dişleri dökülürken, et, tat, yüzü görmeden gözleri sönüp giderken, muayenehanesinde müşteri bekleyen bir doktor olmak, yüksek paralarla dava kovalayan bir avukat olmak, saray

gibi yapılarda, kürsülerde yüksek yüksek konuşmak, küpünü kesesini doldurmak. Bir terslik vardı bunda, katılamazdık bu kervana. Önemli olan, tümümüzü insanca yaşamaya kavuşturmak, bunun yollarını araştırmak, adamlarını yetiştirmek, savaşını vermekti. Aymıştık. Şimdi İdris dağından birer sırt taş getirilecek dense, hazırdık. Yaşadığımız sürece bu sesi unutamazdık. Bozkır gecesinde sigarasının birini söndürüp birini yakarak Tonguç Baba konuşuyordu..." yazmıştı.

***

Yaşamından damıtılanlar bu efsaneyi her geçen gün daha bir zenginleştirdi, "hep bir ağızdan söylenen türküler"e dönüştürdü. Tonguç'un efsaneleşmiş yaşamını romanlaştırırken onun yaşadığı dönemin toplumsal siyasal, kültürel tarihine de ışık tutan, eğitimin bu tarihteki yerini vurgulayan gerçekliklerden uzak durulamazdı.

Yaşamı izlenince, yakın tarihimizin zengin bahçesi içinde koşturan, her adımında ülkesinin damarında kendisine yer bulan bir "büyük oğul"la buluşmak kaçınılmaz oldu. Her şeyin birbirine bağlı olduğu, birbirini etkilediği, birbirinin karşıtını oluşturduğu gerçeklikte sıra dışı, efsaneleşen bir yaşam sıradanın çevresinde olup bitenlerle anlaşılabilirdi ancak.

Uzun bir yolculuğa ilk ürkek adımlarını atarken yaşadığı gerçeklik, ona adımlarını sağlam atması gerektiğini öğretiyordu. Yaşam derslerini tek tek alırken kavganın doruğunda Cumhuriyet yaratılmıştı. Umuda, düşe yönelen adımların kararlılığını görerek gürleştirdi sevdasını. İleri-geri, aydınlık karanlık savaşıydı bu, savaşta yerini almalıydı.

Yoksulluğun, parasızlığın ortasında düşlerine sımsıkı sarılmış bir avuç insandılar... Öyle bir "insan" kıtlığı vardı ki, Diyojen gibi aradılar hep. Kendileri gibi düşünenleri kuyunun dibinde de olsa bulup çıkarmayı bildiler. Onu da buldular.

Eğitimciydi, nedir benim görevim dedi, ne yapmalıyım? Dünya tarihinin en devrimci eğitim arayışlarını, inceliklerini inceledi. Eğitimin ve iş eğitiminin bir sosyal devrimin gerçekleştirilmesi yolunda nasıl kullanılabileceğini aradı ve sistemini yarattı. Cumhuriyet Türkiye'sinde doğru, gerçekçi ve devrimci adımın toprağın, toprak insanlarının canlandırılmasında, diriltilmesinde, insanlaştırılmasında, bilinçlendirilmesinde olduğuna karar verdi. Toplumsal devrime temel olacak topyekûn bir bilinçlendirmenin büyük adımlarının tasarımını yapmaya, gücü ve olanaklarıyla bu tasarımı gerçekleştirmeye adadı kendini. Bu adanmışlık onun Anadolu'da efsaneleşmesiyle tarihe yazıldı.

O dönemde dünya kaynıyor, faşizm ve savaş fırtınalarıyla kahroluyordu insanlık. Öte yanda bir avuç insanın Anadolu'ya umudu, gerçekleştirmek istedikleri düşleri vardı. Siyasal çatışmanın da göbeğindeydiler. Emperyalizmden yeni kurtulmuş genç Cumhuriyetin gönendirilmesi için amansız bir kavgaya giriştiler. Bu amansız kavganın yarattığı bir efsane oldu Tonguç.

İnsanın aklını ve elini kullanarak doğayı, kendisini ve toplumunun yazgısını değiştirebileceğini bilen, bunun nasıl olacağına ömrünü veren bir devrim öğretmeniydi Tonguç. Yalnızlığın ve korkunun yenilmesi için yaşayan bir aydındı. Bunu aşan kim varsa ulaşmaya çalıştı. Engels'in "ilişki bizatihi sermayedir" sözünün somut bir örneğiydi yaşamı. Birbirine öylesine güvenen insanların ilişkisiydi bu. Birken iki, ikiyken dört olup çoğaldılar. Konuştular, toplandılar, eğlendiler, mektuplaştılar. Büyüttüler düşlerini, müthiş adımlar attılar birlikte. Her biri bir örgüt gibi çalıştı. Örgütlü olmanın bilinciyle çoğaldılar. Topraktan öğrenip kitapsız bilenlerin ufuklarına gökkuşağı yarattılar. Gökyüzünü fethetme, gerçekçi olup olanaksızı isteme yürekliliği-

Eğitimciydi, nedir benim görevim dedi, ne yapmalıyım? Dünya tarihinin en devrimci eğitim arayışlarını, inceliklerini inceledi. Eğitimin ve iş eğitiminin bir sosyal devrimin gerçekleştirilmesi yolunda nasıl kullanılabileceğini aradı ve sistemini yarattı. Cumhuriyet Türkiye'sinde doğru, gerçekçi ve devrimci adımın toprağın, toprak insanlarının canlandırılmasında, diriltilmesinde, insanlaştırılmasında, bilinçlendirilmesinde olduğuna karar verdi.

ni gösterdiler. Bu büyük erdem bir imeceye dönüştü toprağın üstünde. "İnsanoğlunun kazanacağı en büyük zafer, korkuyu yenmesiyle elde edeceği zaferdir," sözünün toprağa basması, efsaneleşmesi oldu yaşamı.

Onun "sermaye"sinde, korkuyu ve yalnızlığı yenmesinde Atatürk başta olmak üzere İnönü ve Nafi Atuf Kansu gibi devlet adamları, Mustafa Necati, Saffet Arıkan, Hasan-Âli Yücel gibi bakanlar vardı. Tonguç'un yanında, ona güç veren, hep birlikte olan, ipek gibi dostluklarla gelişen gözü pek, yakın tarihimizin adsız kahramanları olan, her biri efsane öncü eğitimciler vardı. Bu imecenin yarattığı köylü çocukları vardı, hepsi de köyden gelen binlerce çocuk. Bu gerçekçi devrimcilerin dirilttikleri insanlarla başlayan aydınlar kuşağı, yaşamımıza can suyu taşıdı. Birbirlerine dayandılar, birbirlerinden güç aldılar. Sayıları azdı ama umutları çoktu, düşleri büyüktü. Kardeşçe bir yaşam özlemiyle "dayanışma" sözcüğünü dirilttiler. İnsanı dirilttikleri, özgürleştirdikleri gibi...

Sonrası damlanın okyanus olması...

O Anadolu bağrına basar büyük oğlu Tonguç'u.

Yıllar yılları kovalar. Köy enstitülü öğretmenlerin yetiştirdiği öğrenciler kadınıyla erkeğiyle birer birer başlarını kaldırırlar, akıllarıyla temiz yürekleriyle insanlaşmanın yollarını ararlar.

Hiç de az değildirler... El ele, kol kola, yürek yüreğe dalgalanırlar bereketli başaklar gibi... Rüzgârlara, yıldırımlara, dolulara, amansız kışlara, kavuran güneşe karşın...

***

Öyle kahırlıdır ki Anadolu... Çaresiz kalmıştır, gücü bitmiştir. Ne Kibele'sinden bir umudu kalmıştır ne Hektor'undan. Ne Şamanlar derman olabilmektedir derdine ne gök tanrı... Ne Selçuklu ne Osmanlı adam yerine koymuştur onu. Hep yağmalamışlar, talan etmişler, aç ve çıplak bırakmışlardır.

Ama Anadolu paylaşmayı da paylaştırmayı da sever. Açar kucağını dost Rumeli'ye. "Ben hep senin yardımına koştum" der, "hadi sıra sende, şimdi sen bana yardım et..." Fısıldaşır Anadolu ile Rumeli, dertleşir, söyleşir... Rumeli'den Anadolu'ya eller uzanır...

***

Yaşarken efsane olmuş büyük insanlarımız var... Toprağımız büyük insanlar yetiştirmenin ustası... Bu toprak ki Rumeli'den aldığı rüzgârla okyanuslara açılan bir yelken... Bir Mustafa Kemal ve İsmail Hakkı Tonguç, Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali... İnsan olma arayışının doruğa varışı bu...

Efsaneler birbirini doğurur. Biri olmazsa öbürü de olmaz. Mustafa Kemal Atatürk ve Kuvayı Milliye efsanesi, köy enstitüleri ve Tonguç efsanesini; köy enstitüleri ve Tonguç efsanesi, 68 kuşağı, TÖS, Deniz Gezmiş efsanesini doğurdu.

Yaşarken efsane olmak, doğanın insanlara en büyük armağanıdır. Bu armağan insan olmayı başarmış, ondan sonra da başkalarına insan olabilmenin yolunu yordamını öğretmeye kendini adamış olanların aldıkları bir armağandır.

Efsaneler geleceğe aktarılmazsa yeni efsanelerin doğması zamanın akışına bırakılırsa, toplumların yaşamında boşluklar doğar.

***

Bunun için yazdım *Büyük Oğul Efsanesi Tonguç'un Romanı*'nı.

En yakın arkadaşı Ferit Oğuz Bayır, "Onun gönlünde halk bir ummandı. Köy insanlarının eğitimden paylarını almaya başlamaları onca uluslaşma demekti. 40 bin köyü kendi haline bırakılmışlıktan kurtarıp Türkiyeleştirmek onun ülküsünün atom çekirdeğiydi... Tonguç tüm kurucu, yapıcı kişilikte idi. Bütün ilişkilerinde insancıl değerlerin havasını estirdi... diye yazdı ardından.

Aydınlanmanın Köşe Taşı: Arifiye Köy Enstitüsü

Uygarlığın Tuğlası Arifiye Köy Enstitüsü, Karabey Aydoğan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Karabey Aydoğan'ın derlediği ve alanında en kapsamlı inceleme olan Uygarlığın Tuğlası Arifiye Köy Enstitüsü adlı kitap Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayımlandı.

1940'larda genç Türkiye Cumhuriyetinin en gözde okulları köy enstitüleriydi. Yüzyılların verdiği yorgunluğu ortadan kaldıracak köy öğretmenleri işte bu okullarda yetişti. Toplumun yüzde sekseni köylerde yaşıyordu ve okuma yazma oranı henüz çok düşüktü. Bu okullarda idealist olarak yetiştirilen gençler köylüyü cehaletten kurtarıp üretimi artırmak gibi çok önemli bir işlev üstlenmişti. Bulundukları yörenin özelliğine göre balık tutmayı, ya da arıcılığı bilen, çatı onaran, saz çalabilen kısacası her alanda köylüye yol gösterebilecek halk önderleriydiler... Bunu kendi çıkarları için bir tehlike olarak gören kesimler bu okulları toplumun gözünden düşürmeye çalıştılar; çağdaş eğitimin tekerine çomak soktular. Oysa bu süreç devam etseydi herhalde hâlâ okuma yazma sorunlarıyla uğraşmaz, eğitimde başarı sıralamalarında en alttaki ülkelerden biri olmazdık.

Köy Enstitüleri, halkın büyük çoğunluğunun içinde bulunduğu karanlığı ancak yine onların içinden çıkan gençlerin aydınlatabileceğini bilen Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde, dönemin İlköğretim Genel Müdürü büyük eğitimci İsmail Hakkı Tonguç'un girişimleri sayesinde 17 Nisan 1940 tarihinde kabul edilen Köy Enstitüleri Kanunuyla kuruldu. Arifiye Köy Enstitüsü de bu okulların en başarılılarından biriydi. Kocaeli, Bolu, Bilecik, Bursa ve İstanbul'un Anadolu yakasından (Beykoz, Üsküdar, Yalova vs.) ilkokulu bitirmiş köy çocuklarının sınavla alındığı ve 1940-1952 yılları arasında eğitim veren bu okul hakkında Karabey Aydoğan'ın derlediği adeta bir tuğla kalınlığındaki (776 sayfa) Uygarlığın Tuğlası üst başlıklı inceleme geçtiğimiz günlerde yayınlandı.

Karabey Aydoğan

BATAKLIKTA YARATILAN CENNET

Bu inceleme eğitim tarihi, köy enstitüleri ve müzik konularında uzman bir araştırmacı olan Karabey Aydoğan'ın yaklaşık 20 yıldır sabırla sürdürdüğü çalışmaların sonucunda ortaya çıkmış. Ruhi Su Türküleri ve Çok Sesli Müzik Tarihimiz Işığında Kent Orkestrası ve Belediye Bandosu, Arifiye Köy Eğitmenleri Tarihi, Bandolar için Marşlar (ortaklaşa 8 cilt), Bir Köy Sağlık Memurunun Anıları, Âşık Sefil Mustafa gibi kitap derlemeleri olan Aydoğan'ın kendisi de aynı okulda eğitim görmüş. Kitabına "Uygarlığın Tuğlası" üst başlığını vermesi, genç Türkiye Cumhuriyeti inşa edilirken her bir köy enstitülünün tuğla tuğla cumhuriyeti ördüğü düşünülürse gayet isabetli olmuş denilebilir.

Bu geniş kapsamlı kitaptan önce Arifiye Köy Enstitüsü hakkında en önemli inceleme Süleyman Edip Balkır'ın kitabıydı.[1] Süleyman Edip Balkır bu okulun kurucu müdürüdür ve aynı yerde altı yıl boyunca görev yapmıştır. Aydoğan'ın kitapta ayrıntılarıyla anlattığı üzere, Balkır ilk gidişinde Arifiye'de göl kenarında sıtmanın kol gezdiği bir bataklıkla birkaç derme çatma kulübeden başka bir şey bulamasa da altı yılda burada öğrencileriyle birlikte bir cennet yaratmayı başaran efsaneleşmiş bir addı. İkinci Dünya Savaşı'nın yokluk yıllarında ekmeği gramla yiyebilen bu çocuklar, her şeye rağmen burada fırın, balıkhane, koruluk, çiftlik ve çok büyük bir elma bahçesi kurabilmişlerdi. Okullarını yollarıyla ve binalarıyla yoktan var ettikleri gibi kendilerini de yoktan var etmişlerdi. Her biri çevresini aydınlatabilmek için gerekli donanımı edinmiş, 150 klasik kitap okuma mecburiyetini yerine getirmiş, hem de köylüye üretimde önderlik edebilmek için uygulamalı tarım, hayvancılık ve el sanatları dersleri görmüşlerdi.

Kitap işte bu süreci, döneme tanıklık etmiş öğretmen ve öğrenciler, okulun ziyaretçileri gibi erişilebilen tüm kaynak kişilerin yazılı ve sözlü anıları ile henüz hayatta olan mezunlarla yapılan görüşmelerle dile getirdiği gibi çok değerli bir fotoğraf ve belge arşivini de içeriyor. Yazılı ve sözlü kaynaklarla okulun kuruluşundan, öğrencilerin okula geliş öykülerine, burada yaratılan eğitim destanından, sanat ve spordaki başarılara, basında yer alan yazılara, mezunların sonraki yaşam öykülerine ve enstitülerin varlığından rahatsızlık duyanların yaşattığı zor günlere ve kapanışa kadar pek çok konuda belgelere dayalı bir inceleme ortaya çıkarılmış. Ayrıca okulun, öğretmen ve yöneticileri, memur ve çalışanlarıyla bütün mezunları mezuniyet yıllarına göre tam liste halinde kitabın sonuna eklenmiş. Buna göre 1940 yılında hayata geçirilen Arifiye Köy Enstitüsü'nden 1944-1952 arasında 1128 öğretmen mezun olmuş. Sağlık kolu yalnızca 1946 yılında ve toplam 36 sağlık memuru mezun ediyor; sonrasında kapatılıp öğrencileri İzmir Kızılçullu'ya gönderiliyor. 1947 yılı Ankara'daki yüksek köy enstitüsünün de kapatıldığı yıldır. Sağlık bölümünü birincilikle bitirenlere Tıp Fakültesi vaadi de hiçbir zaman yerine getirilemiyor. Nihayet 1954'de ise köy enstitüleri öğretmen okullarına dönüştürülüyor.

Oysa Tonguç yalnızca köylü çocuklarını okula kavuşturmakla yetinmek istemez ülkeyi yükseltmek gibi daha yaşamsal bir amaç güderek *"Biz köy enstitüleri yoluyla Türkiye'yi uyandırıp kurtarmak kararındayız"* derdi. İşi iş içinde, yaparak yaşayarak öğrenme ilkesiyle eğitim veren ve hakkında Amerikan üniversitelerinde doktora tezi[2] yazılan köy enstitülerinin yok olması, Türkiye ve dünya eğitim sistemleri için kuşkusuz çok büyük bir kayıp. Tarih bu kurumdan yetişenleri de kapatanları da unutmayacak.

ŞEFİKA G. KAMCEZ

---

[1] S.Edip Balkır, 'Dipten Gelen Ses: Arifiye Köy Enstitüsü', Hür Yayınevi, İst.1974.

[2] Fay Kirby, "The village institute movement of Turkey:an educational mobilization for social change" http://educat.tc.columbia.edu/search/t?SEARCH=village+institute

ŞİMDİ ÖZDEMİR NUTKU'NUN ATOMLARI TÜRKİYE'NİN ATOMLARINA KARIŞMIŞTIR BİLE...

Semih Çelenk

Hoca diyor ki, "Bana kalırsa tiyatroda metnin yeri, bir ışığın bir efektin yeri kadardır. Metni niye bu kadar önemsiyorsun?" Ben koskoca Özdemir Nutku'nun oyun yazarına ve metne böyle bakamayacağını düşünüyorum. İçim içimi yiyor. "Ne diyorsun?" diyor bana. Ne diyeyim. Çekine çekine, "Efendim ben bu konuda sizin gibi düşünmüyorum" diyorum. Sonra da Liseden gelen bir toy talebe cesaretiyle "Çünkü diğer saydıklarınız teknik etmenlerdir. Oysaki tiyatroda metin, tiyatronun fikridir, özüdür," diyorum.

1985 yılı. Şirinyer Lisesi'nin uzatmalı bir öğrencisiydim. Kendimi tek iyi hissettiğim yer Temsil Kolu'nun provaları ve edebiyat dersleriydi. Bu zamanlar dışında geçen zamanları kayıp sayıyordum. Ama sabırlı olmalı ve okulu bitirmeliydim. Tiyatro okumak istiyordum. Temsil kolumuzun hocası, oyunlarımızın yönetmeni Fevzi Önder Cengiz hocanın anlattıklarıyla Turgut Özakman'ın, Suat Taşer'in, Özdemir Nutku'nun öğretmen olduğunu hep duyduğum DEÜ GSF Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü'ne yönlendiriliyorum. Bir yıl önce de hocam beni lisede kutlayacağımız 27 Mart'ta okumak üzere 27 Mart bildirisi almak için yine okulun Alsancak'taki binasına yollamıştı. O yıllarda 37 yaşında genç bir öğretim üyesi olan Murat Tuncay bizle çok ilgilenmiş ve Opera Bale'nin yayını olarak o yıl yayınladıkları 27 Mart Bildirileri kitapçığının matbaadan taze çıkmış baskısını armağan etmişti bize.

Sonunda Ağustos ayı geldi çattı. O sırada GSF'de okuyan mahalle arkadaşlarım Samet, Haldun, Fırat ve Özen bize sınavla ilgili tüyolar veriyorlardı. İki aşamalı yazılı sınava girdik. O kısmını başardık. Sıra sözlü mülakata geldi. Özdemir Hoca'nın odasına girdik. Büyük bir heyecan. Kitap kokularına karışmış vanilyalı "Captain Black" kokusu. Özdemir Nutku'nun yanında Murat Tuncay, Efdal Sevinçli, Hülya Nutku, İbrahim Armağan, Cem Duygulu, Talay Toktamış, Turgay Gönenç hocalar... Asistanlar Önder Paker, Şahika Tekand... Önce yazdıklarımı üzerine, sonra okuduklarım üzerine sorular. Ben o dönemde Sevgi Soysal, Tomris Uyar, Nazlı Eray, Leyla Erbil gibi kadın öykücüler ağırlıklı okuyorum. Bunları söylüyorum. Neden kadın yazarlar diyorlar. Ben de dilim döndüğünce onlarda bana ilginç gelen yanları anlatıyorum. Sonrasında tiyatroya geliyor konu. Lisedeki hocamla tiyatro macerasını, hafta sonu Şirinyer Lisesi'nin kimi zaman spor salonu, kimi zaman prova salonu olarak kullanılan eski kantinindeki çalışmalarımızı anlatıyorum. Sonra yazma ve oyun yazarlığına geliyor konu. Hoca diyor ki, "Bana kalırsa tiyatroda metnin yeri, bir ışığın bir efektin yeri kadardır. Metni niye bu kadar önemsiyorsun?" Ben koskoca Özdemir Nutku'nun oyun yazarına

Özdemir Nutku ile Semih Çelenk

ve metne böyle bakamayacağını düşünüyorum. İçim içimi yiyor. "Ne diyorsun?" diyor bana. Ne diyeyim. Çekine çekine, "Efendim ben bu konuda sizin gibi düşünmüyorum" diyorum. Sonra da Liseden gelen bir toy talebe cesaretiyle "Çünkü diğer saydıklarınız teknik etmenlerdir. Oysaki tiyatroda metin, tiyatronun fikridir, özüdür," diyorum. "Ben hâlâ senin gibi düşünmüyorum. Ama en azından niye böyle gördüğünü anlatabildin bize" diyor. Bir iki soru daha sorulduktan sonra, bana, "Çıkabilirsin" diyorlar. Dışarıya çıkıyorum. Arkadaşlarıma içerde olan biteni anlatıyorum. Tiyatroda okuyan arkadaşlarım, "Ya, sen deli misin? Niye hocanın dediğine karşı çıktın?" diyorlar. Moralimi bozuyorlar. "Ama Özdemir Hoca, verdiğim cevaba kızmadı, hatta gülümsedi" diyorum.

"Suda Ayak İzleri"ni Yazmak

Alsancak'taki GSF binasının ön girişindeki tozlu cam kapıya asılıyor akşamüzeri listeler. Bakıyorum, ikinci sıradayım. Büyük bir sevinç. Birkaç hafta sonra okul açılıyor. Tiyatroya Giriş dersimizin hocası Özdemir Nutku vanilyalı piposu ve koltuğunun altında klasörüyle ikinci katta bir mimarlık dersliğinden içeri giriyor. Sonra, 3. ve 4. sınıfta Sahne Uygulaması derslerimizde, provalarda, lisans eğitimini bitirirken de son sınıfta Yazarlık hocamız olarak karşımıza çıkıyor. Lisans eğitimi bitip de herkes geleceğini planlamaya çalışırken, ben İstanbul'da bir reklam ajansı ile okulda açılacak kadro arasında kalıyorum. Ama gerek hayat planlaması gerekse içten gelen bir ses, burada bu okulda kalmamı, akademisyen olmayı salık veriyor. 1990 yılında artık hem Bölümde Yüksek Lisans öğrencisiyim hem de meslektaşız hocamla. Asistanlar arasındaki kıdem farkına bile dikkat ediyor Hoca. Oturduğumuz 5 kişilik Asistanlar odasında kapının kenarında Mimarlık Bölümü'nden ödünç alınmış bir çizim masasına yerleşiyorum. Bir gün odaya geldiğinde hepimizin yerleştiği masalara baktıktan sonra bana dönüp diyor ki, "Tamam, sen en son girdiğin için doğru yerdesin. Senden sonra başkası Asistan olduğunda senin yerini değiştiririz."

Yüksek lisans eğitimi başlıyor. Hoca'nın ya da diğer hocaların odasında çaylı, kahveli tartışmalı yoğun bir eğitim bu. Konferans hazırlıyoruz, makale yazıyoruz. Yazdıklarımızı dergilere yolluyoruz. O sırada o kadar az tiyatro süreli yayını var ki, Asistanlar olarak "İkikalas Birheves" adıyla renkli 1. hamur kâğıda bir bülten çıkarmaya başlıyoruz. Özdemir Hoca'nın, Efdal Hoca'nın çok hoşuna gidiyor bu. Onlar da yazılar çeviriler veriyorlar bize. Daha sonra "İkikalas Birheves"le başlayan yayıncılık maceramız Hamit Demir'in de desteğiyle Hoca'nın ve bölümdeki hocaların yazılarının, çevirilerinin ağırlıkta olduğu "Gölge Tiyatro" dergisiyle iki yıl daha sürüyor. Burada Efdal Hoca'yı tiyatromuzdaki belgeleri ve anıları yazdığı "Eskici Dükkânı"nı ve Özdemir Hoca'yı da anılarını kaleme alacağı "Suda Ayak İzleri"ni yazmaya ikna ediyoruz. Özdemir Hoca bir gün otururken sizin sayenizde anılarımı yazmaya motive oldum. İyi ki zorladınız diyor. (Bu yazı yazılırken, hocanın anılarını derlediği "Suda Ayak İzleri" Türkiye İş Bankası Yayınları'ndan çıkmak üzere).

Hoca'nın Akademos'unda

Hocam Özdemir Nutku doktora eğitiminde de hep hocam olmaya devam ediyor. 1990' yılında bölüme Araştırma Görevlisi olarak girdikten sonra ise, hem meslektaşım hem bölüm başkanım oluyor. Daha sonra yaş haddinden emekli oluyor, ama derslerine büyük bir disiplinle

devam ediyor. Yıllar sonra tasarruf politikaları sonucu emekli hocalar yerine bölümün kadrolu hocalarının dersleri üstlenmeleri istenince Özdemir Hocam için en zor durum yaşanıyor. Öğrencilerden ve okuldan ayrılmak. Hocanın iki enerji kaynağından biri öğrenciler ve onlarla geçirdiği zaman diğeri ise odasında kitaplara ve bilgisayarına gömülü olduğu zaman. Böylelikle Hoca'nın iki enerji kaynağından biri kuruyor. Bölümdeki meslektaşları olan bizler de bu dayatma karşısında çaresiz kalıyoruz. O her ne kadar festivallerde, söyleşilerde, panellerde, özel toplantılarda öğrencileriyle yan yana gelse de eğitimden kopmuş olması onun hayat damarlarından birini kurutuyor. Ama bu kez evinde, çalışma odasında önce "Suda Ayak İzleri"ni tamamlamaya koyuluyor. Bir yandan da Shakespeare çevirilerini tamamlıyor. Ardından Christopher Marlowe'lara girişiyor. Ardından sıra Ben Johnson çevirilerine geliyor. Hoca, son zamanlarında yoğun bakımda canıyla uğraşırken bile bir hafta sonra alacağı gözlüğün ve tamamlaması gereken çalışmaların heyecanını taşıyor.

10 Kasım günü hep beraberiz. Üniversite'nin Sabancı Kültür Sarayı'nda... Özdemir Hoca'yı kendi adını taşıyan sahneden Özdemir Nutku Sahnesi'nden uğurlamak isterdik. Ama bu ne yazık ki mümkün olmuyor. Sabancı Kültür Sarayı kocaman bir bahçe olmuş... Çok eskilerden, 60'lı yıllardan DTCF'li öğrencileri Erdoğan Aytekin, Murat Hoca'dan, Hülya Hoca'dan başlayarak 2000 doğumlu öğrencilere kadar, her kuşaktan her zamandan öğrencileri... Hep birlikteyiz. Hoca'nın Akademos'undayız. Hoca'nın bahçesindeyiz. Ne güzel. Konuşmalar, alkışlar, birbirlerine sarılmalar, farklı zamanlardan bir kardeş sıcaklığı... Hoca, en sevdiği yerde, sahnede. Anılarını bağlarken öyle yazmış ya. Materyalizmi hayatında hep varetmiş bir insan olarak ne

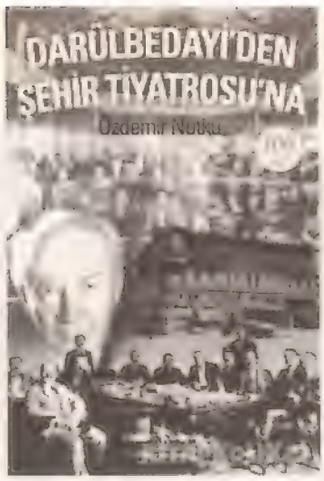

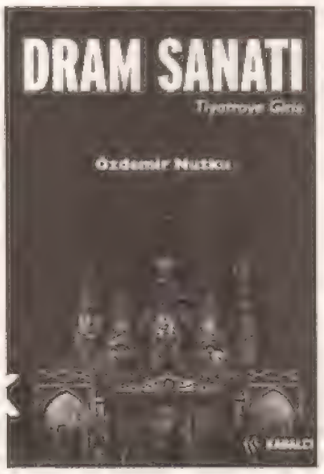

Özdemir Nutku'nun atomları Türkiye kültür tarihinin, tiyatro tarihinin, sanatının atomlarına çoktan karıştı bile... Kuşaklar kuşaklar boyunca öğrencileri, onların öğrencileri, oyuncular, yönetmenler, yazarlar, tasarımcılar, onların yaptıkları işler, onları izleyen seyirciler, kitaplarını, çevirilerini okuyan gençler, çocuklar... Özdemir Hoca hep üzerine düşündüğü "gelecek"in atomlarına karışarak varolmayı sürdürüyor şimdi.

güzel ifade etmiş. "Ölüme inanmıyorum. Benim atomlarım toprağın atomlarına karışacak, oradan başka atomlara... Dünyayı vareden atomlar hiç kaybolmazlar. Ama ben her gece açılan perdenin bir kenarına ilişmeyi isterdim."

Özdemir Nutku'nun atomları Türkiye kültür tarihinin, tiyatro tarihinin, sanatının atomlarına çoktan karıştı bile... Kuşaklar kuşaklar boyunca öğrencileri, onların öğrencileri, oyuncular, yönetmenler, yazarlar, tasarımcılar, onların yaptıkları işler, onları izleyen seyirciler, kitaplarını, çevirilerini okuyan gençler, çocuklar... Özdemir Hoca hep üzerine düşündüğü "gelecek"in atomlarına karışarak varolmayı sürdürüyor şimdi.

perşembe nostaljisi... 1989 yılında duvar yıkılmadan önce doğu almanya'da zwickau'daki fabrikanın bandından çıkan son trabant'lardan ya da halk arasındaki söyleyişi ile "trabi"lerden biri. ben onu hüsamettin (çetinkaya) abiden sıfır peşinatla almıştım. 2003- 2005 yıllarından iki yıl boyunca kullandım. tek kapılı ama steyşın bir arabaydı trabi. kendisiyle tek suretimiz budur...

OKUR MEKTUPLARI

ULUSAL KİMLİĞİMİZİ AÇIKÇA SÖYLEMEKTEN UTANIR HALE GETİRDİLER

19 Ekim 2019

Merhaba Sadık Bey, Yeni Gelen'in 20. Sayısı geldi. Her zaman yaptığım gibi önce sizin yazılarınızı sonra da sırasıyla Frankfurt Deyişlerini, şiirleri ve öteki yazıları okudum. Dikkatimi çeken, daha doğrusu kafamı kurcalayan birkaç nokta oldu. İzninizle o konulara kısaca değinmek istiyorum. Elbette sizin yazılarınızla ilgili. Başka yazılarla ilgili de olumlu olumsuz düşüncelerim var ama onlar kalsın şimdi. Yalnız şiirler acemi işi gibi geliyor bana. Bana bir şey demiyorlar. Bana kanat takmıyorlar. "CIA'nın Türk Edebiyatına Müdahaleye İhtiyacı Var mı?" başlıklı yazınızda haklı olarak, "Oysa sorun o kadar yalın ki, çürümüş bir toplumsallıkta, buna isyan edecek bir şiir, bir roman, bir hikâye arıyoruz." diyorsunuz. Doğrusu ben de dergide öyle şiir arıyorum ama bulduğumu söyleyemem. Sizin "Unutkanlık Çağının Hortlakları" başlıklı yazınız gerçekten çok önemli bir konuya değiniyor. Bu konu her sayıda işlense yeridir. Ancak yazınızın bir yerinde, "Cumhuriyet Devriminin bir halk yaratmak için, ona tarih, ... Atatürk'ün en büyük girişimlerinden biri, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini kurarak ümmetten topluma geçişin tarih ...." diye devam eden yerinde bir saptamanız var. Ancak iki sözcük, daha doğrusu iki kavram içinde bulunan tümcelere uymuyor. Veya verilmek istenen anlamlara uymuyor. Birincisi, bana, "Cumhuriyet Devriminin bir ulus yaratmak için,.." denmesi daha doğru imiş gibi geliyor. Kaldı ki, Cumhuriyet Devriminden önce de bir halk vardı zaten. İkincisi de, "...ümmetten milletleşmeye (uluslaşmaya veya yurttaş olmaya) geçiş.." dense daha uygun olur gibime geliyor. Kaldı ki, ümmet de bir toplumdur sonuçta.

Sadık Bey, Sizin haklı olarak değindiğiniz gibi bizi dilimize yabancılaştırdılar veya yabancılaştırmaya çalıştılar. Bu çabalar devam da ediyor. Ama yalnız bu değil. Bizi ulusal kimliğimizi açıkça söylemekten de utanır hale getirdiler. Sanki ulusal kimliğimizi (Türklüğümüzü) açıkça söylersek, Kürt düşmanı olacağımız veya solculuğumuza, marksistliğimize halel getireceğimiz sanısı da yaratıldı. "Ses bayrağımız Türkçemize" sahip çıkarken, ulusal kimliğimizi de utanıp çekinmeden söylemek gerekir diye düşünüyorum. Bizim Türklüğümüzü söylememiz neden yıllardır beraber yaşadığımız ve kardeş olduğumuz Kürde düşmanlık olsun; neden ırkçılık gibi algılanıp devrimciliğimize halel getirsin? Yazınızın sonunda da, "Yeni Gelen bunlara reddiyedir; dil, tarih ve coğrafyamıza halkça sahiplenme yürüyüşüdür." tümcesi var. Burada da "halkça" yerine "ulusça" daha uygun düşer sanıyorum. Çünkü halk şimdi hazırda var olan bir insan kitlesidir ve karmaşıktır; tarihi ve kahramanları yoktur. Namık Kemal veya Atatürk veya Denizler Türk halkının değil, Türk ulusunun kahramanlarıdır. Nâzım Hikmet Türk ulusunun bir şairidir. Yoksa yanılıyor muyum? Bu düşüncelerimi elbette hoşgöreceğinizi umarak yazdım. Başarı ve sağlık dileklerimle selamlar.

MEHMET KARAKUŞ

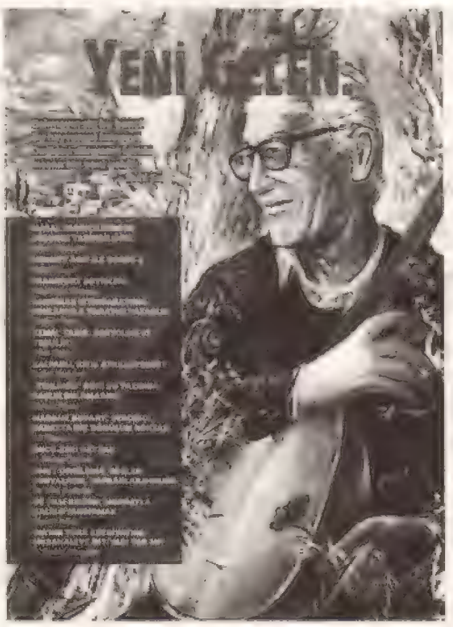

BU GÜZEL DERGİYİ ARKADAŞLARIMA DA TANITMAK İSTİYORUM

14 Ekim 2019

Önceki dergi 10-15 gün sonra gelmişti sanırım. Yine o kadar beklemek gerek öncelikle.

İçi dolu bir dergi bekliyordum tabii; ama şekil olarak böyle düşünmemiştim açıkçası. Bunun için de ayrı teşekkür ederim. Derginin ve yazı puntosunun büyüklüğü yazıları daha bir keyifle okutuyor. Ayrıca büyük oluşu görsel olarak da sıritmıyor, başlıklarla, resimlerle uyum içinde.

Bu boyutta tek sorun kitaplığımıza yerleştirememek! Bunun için ciltli de düşünmüşsünüz; umarım bir gün onu da alabiliriz. Yine de ciltsiz de olsa onlar için ayrı bir köşemiz olacak elbette...

Herkesin emeklerine sağlık...

ÖZLEM YÜCESAN

26 Ekim 2019

Merhaba.

Zonguldak'ta gönderdiğiniz kişi var mıdır bilmiyorum ama; sizin için de uygun olursa Yeni Gelen dergisinden 10 adet göndermenizi rica edecektim.

Bu güzel dergiyi arkadaşlarıma da tanıtmak ve satmak istiyorum.

Bizim de 28 sayı çıkarıp, epeydir çıkaramadığımız yerel dergimiz vardı ve onu böyle elden dağıtıyordum, aboneliğimiz böyleydi yani.

Bu yöntem size de uyarsa, her sayıdan 10 adet bana gönderirseniz ederini size ulaştırırım.

Tekrar teşekkür ederim dergiye emeği geçen herkese...

Saygılar...

Özlem Y.

98 YIL ÖNCE BU AY

28/29 OCAK: "KALBİMDE 15 KARA SAPLI BIÇAK"

Cafer Yıldırım

Soğdan sola: TKP Merkez Heyeti Reisi Mustafa Suphi, Kâtib-i Umumisi Ethem Nejat ve Azâdan (Bakû'da kalan) Kayserili İsmail Hakkı.

İki yıllık süre içinde Mustafa Suphi'yi komünist bir teşkilat oluşturmak için oldukça yoğun bir çaba içinde görüyoruz. Kırım, Kazan, Taşkent, Bakü, Moskova, Odesa ve hatta Kiev'deki bütün sosyalist ve komünist örgütlenmelerle ilişkiler geliştirip buralarda Türk Komünist Teşkilatı'nın şubelerini oluşturuyor. Bu süre içinde Yeni Dünya gazetesi yayına başlamış, Türk esirleri üzerinde sosyalizm düşüncesi yaygınlaştırılmış ve Kazan'da Türk esirlerinden oluşan Türk Kızıl Bölüğü de kurulmuştur.

1918'de Moskova'da düzenlenen Türk Sosyalistleri Konferansı'nda "komünist parti kurma" düşüncesi ortaya çıkar. Bu düşünce doğrultusunda Türk Komünist Teşkilatı kurulması çalışmalarını yürütmek üzere beş kişilik bir idare heyeti oluşturulması karar altına alınır. İki yıl boyunca (1918-1920) yapılan çalışmalar sonunda Türkiye Komünist Fırkası'nın alt yapısı şekillendirilir. Fırkanın oluşumunda özellikle Türkistan'da yapılan çalışmalar etkili olmuştur. Bununla birlikte teşkilat asıl gelişimini Bakü'de sağlamış, teşkilatın Türkiye'ye yönelik çalışmaları bu şehirde yoğunluk kazanmıştır. Bu durum, 27 Mayıs 1920'de Taşkent'ten Bakü'ye gelen Mustafa Suphi'nin sözlerinde de açıkça görülür: "Bakû'ye gelir gelmez teşkilatımız ilk defa olarak Türkiye'ye yaklaştığını ve kendi kitlesi içinde

çalışmak imkânına malik olduğunu hissetmiştir."

İki yıllık süre içinde Mustafa Suphi'yi komünist bir teşkilat oluşturmak için oldukça yoğun bir çaba içinde görüyoruz. Kırım, Kazan, Taşkent, Bakü, Moskova, Odesa ve hatta Kiev'deki bütün sosyalist ve komünist örgütlenmelerle ilişkiler geliştirip buralarda Türk Komünist Teşkilatı'nın şubelerini oluşturuyor. Bu süre içinde Yeni Dünya gazetesi yayına başlamış, Türk esirleri üzerinde sosyalizm düşüncesi yaygınlaştırılmış ve Kazan'da Türk esirlerinden oluşan Türk Kızıl Bölüğü de kurulmuştur. Kazanlı Müslüman Komünistlerin Kurultayı'na katılan Suphi, burada Birinci Bütün Rusya Müslüman Komünistleri Kurultayı'na delege seçilir. Ayrıca kurulan İlm-i Heyet'in ilk başkanı olur. 1919 Mart'ında yapılan Üçüncü Enternasyonal'in Birinci Kongresi'ne TKT delegesi olarak katılır.

1919 yazına gelindiğinde artık Mustafa Suphi, Sovyetlerin bütün bölgelerinde ve Kafkasların her yerinde ünlü bir Türk komünisti olarak tanınmaktadır.

Bakü'de 1920'de Komünist Kongresi

Türkiye Komünist Teşkilatlarının Birinci Kongresi'ne sunduğu bildirgede Mustafa Suphi, Bakü'ye geliş gerekçesini de açıklar: "Türkistan'da açılan teşkilatlar etrafında toplanan Türk komünistlerinin miktarı kırka baliğ olarak Bahr-i Hazar'ın düşmandan temizlenmesinden sonra bu arkadaşların 23'ü ile beraber Türkiye'ye ait faaliyetlerin Kafkasya'ya nakli kararlaşarak 27 Mayıs 1920 tarihinde Bakü'ye gelindi. Bakü'ye gelir gelmez teşkilatımız ilk defa olarak Türkiye'ye yaklaştığını ve kendi kitlesi içinde çalışmak imkânına malik olduğunu hissetmiştir."

Moskova'da düzenlenen Türk Sosyalistleri Konferansı'ndan itibaren sürdürülen çalışmaların belli bir olgunluk evresine ulaşmasından sonra Bakü'de toplanan Türkiye Komünist Teşkilatları 1. Kongresi'nde bütün sosyalist ve komünist gruplar birleşerek Türkiye Komünist Fırkası'nı oluştururlar.

Türkiye Komünist Fırkası ismi ilk olarak 15 Eylül 1920 tarihinde kayıtlara geçer. Partinin kuruluşu 15 Eylül 1920 olarak kabul[1] edilir. TKF'nin Merkezi Heyeti'ne seçilen isimler ise şunlardır:

Mustafa Suphi, Mehmet Emin, Nazmi, Hilmioğlu Hakkı, İsmail Hakkı, Ethem Nejat, Süleyman Nuri.

TKF Merkez Heyet Reisliğine Mustafa Suphi, kâtipliğine ise Ethem Nejat getirilir.

Mustafa Suphi'nin önderliğinde örgütsel bir yapıya kavuşan komünistler kısa bir süre sonra mücadelelerini asıl mecralarında, Anadolu topraklarında yürütmek üzere iki grup halinde Kars'a gelirler. İlk grup, Sovyetlerin Ankara sefiri Midivani'nin heyetiyle birlikte 28 Aralık 1920'de Kars'a ulaşır. Bu grupta Mustafa Suphi, Ethem Nejat ve diğer üç kişi bulunmaktadır. Birkaç gün sonra da 13 kişiden oluşan ikinci grup gelir.

Mustafa Suphi ve on yedi arkadaşı Kars'tan Erzurum'a 18 Ocak 1921'de hareket eder. 22 Ocak'ta Erzurum'a geldiklerinde aleyhlerinde tezahürat yapan, fiili saldırıda bulunan, saldırılarını linç girişimine dönüştüren bir kitle ile karşılaşırlar.

Tertip işlemeye başlamış, kurulan planın ilk aşaması devreye sokulmuştur. Erzurum'a sokulmayan komünistler Trabzon'a doğru yola çıkartılır. Tertibin son sahnesi Trabzon'da tamamlanmadan önce Erzurum'dan Trabzon'a kadar birçok istasyonda TKF'liler lanetlenmiş, hakarete uğramış; güzergâhtaki yerleşim yerlerinde kendilerine ne yiyecek ne de yatacak yer verilmiştir. Bayburt, Gümüşhane, Torul ve Maçka kışkırtılmış kalabalıkların onları karşıladıkları ana duraklardan bazılarıdır.

Sovyetlerdeki TKF'liler Karadeniz'deki komünist katliamını o günün koşullarında iki ay sonra öğrenebilmişlerdir. Nâzım, bu dönemde henüz komünist değildir fakat bu yönde ilerleyen bir gençtir. Nâzım, Mustafa Suphilerin katliamıyla ilgili şiirini yazdığında ise olayın üzerinden aşağı yukarı dört yıl geçmiştir. Buna karşın Nâzım Hikmet bu kan donduran trajediyi sanki bir gün önce yaşanmış gibi taptaze ve sımsıcak bir üslupla kaleme almıştır.

Mustafa Suphilerin faaliyetlerini Sovyetlerden Türkiye'ye nakletmek için hazırlık yaptıkları günlerde Nâzım Hikmet ile Vâlâ Nurettin de aynı gaye ile Millî Mücadele'ye katılmak için İstanbul'dan Ankara'ya ulaşmak için yola çıkmışlardır.

Suphiler iki grup halinde geldikleri Kars'ta üç haftaya yakın kalmıştır. Burada Moskova'ya gitmekte olan TBMM hükûmetinin Moskova sefiri Ali Fuat Paşa ve Maarif Vekili Rıza Nur'la da görüşmüşlerdir.

Karadeniz'de Komünistlerin Katledimesi

Kars'ta Kazım Karabekir tarafından karşılanan ve kendilerine gösterilen ilgiden oldukça memnun kalan TKF'liler eş, dost ve yakınlarına telgraflar çekerek Türkiye'ye geldiklerini bildirmişler, yakında Ankara'da olacaklarının müjdesini vermişlerdir. Ne var ki kendilerine nasıl bir kumpas kurulduğunun farkında değillerdir.

Geçtikleri her yerleşim bölgesinde hakaret ve saldırılarla karşılaşan heyetten Maçka'da hastalandıkları gerekçesiyle Süleyman Sami ve Mehmet Emin ayırt edilmiştir. Ayrıca Abdullah adlı heyet üyesi de bazı araştırmacılara göre yine Maçka'da heyetten ayrılmıştır.

28 Ocak Cuma günü saat beş dolaylarında on beş kişilik heyet bir müfreze gözetiminde Trabzon'a yönlendirilirken bir taraftan da Trabzon'da ahali gelecek olanları karşılamak üzere tıpkı Erzurum'da olduğu gibi Şark Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir Paşa ile Erzurum Valisi Hamit Bey'in emirleri doğrultusunda tertiplenmiştir. Heyet Trabzon'a saat bir sıralarında geldiğinde yolları Değirmendere'de kesilir. Üst yolda kendilerini bekleyen Sovyet konsolosu Bagirov'a gösterilmeden alt yoldan küfürlü hakaretlere maruz bırakılarak önceden hazırlanmış bir motora bindirilip Trabzon'dan uzaklaştırılırlar. Trabzon'da Mustafa Suphi'nin eşi alıkonulmuş, Karadeniz'e açılan motora bindirildiklerinde heyetin sayısı on dörde düşmüştür. TKF yönetici kadrosunun Karadeniz yolculuğu uzun sürmeyecek, Sürmene açıklarında kendilerine yetişen ikinci bir motordaki Kayıkçılar Kâhyası Yahya Kâhya'nın adamlarından Faik Reis ve etrafındakiler tarafından her biri öldürülerek denize atılacaklardır.

Yazılı dokümanlarını yanlarında getirmeleri, Kars'tan yakınlarına Türkiye'ye ayak bastıklarını bildirmeleri, onlara yakında Ankara'da olacaklarını müjdelemeleri TKF kadrolarının Ankara hükûmetiyle ilgili hiçbir kuşku beslemeden hatta ona karşı aşırı bir güven içinde Türkiye'ye geldiklerini göstermektedir.

Millî Mücadele'nin kan ve ateş içindeki puslu ikliminde Ankara'nın tek dış destekçisinin Sovyetler olması, Sovyetlerle Ankara'ın sıcak ilişkiler içinde bulunması, TKF heyetinin bir bölümünün üstelik Sovyet elçisi Midivani ile birlikte Türkiye'ye gelmesi, varsa bile onların kuşkularını büyük ihtimal bertaraf etmiş olmalıdır.

Ataol Behramoğlu'nun kuru bir anlatımla kaleme aldığı "Mustafa Suphi Destanı"nda şöyle bir bölüm vardır:

"Ve Ankara'dan
Bir mektup
Ulaştı Bakû'ye:
'Aynı hedefe
Yürüdüğümüz Halk İştirakiyun
Fırkası'yla
tamamen işbirliği yapmak amacıyla
tam yetkili
temsilcinizi gönderiniz.'"[2]

Araştırmacıların genel kanısı da bu yöndedir. Mustafa Suphi, Anadolu'ya davet edilmiş veya izin verildiği için gelmiştir.

Öyle anlaşılıyor ki destan şairi de TKF önderlerinin Ankara'ya aşırı bir güven içinde gelmeleri üzerinde düşünmüş ve destanın en duygulu bölümünü oluşturan şiiri, kuşkularını dillendiren "sevgili/kardeş"le "yolundan dönmeyen kararlı partili"nin konuşması biçiminde kurgulamıştır. Ayrıca şiir, bir partilinin –bu kuşkusuz Mustafa Suphi olmalıdır- iç konuşması biçiminde de okunabilir. Her iki durumda da ulaşılacak olan aynı mesajdır. Yorum farklılıkları okuru başka bir içeriğe taşımayacaktır.

Gitme kal sevdiğim bu gece
Dışarda hain bir karanlık
Dışarda Taşnaksiyun çeteleri
Casuslar var içimizde

Durmak olmaz ki bir kez
Halk için çıktın mı yola
Demiri tavında dövmek gerek
Ucunda ölüm de olsa

Gitme kal yiğidim bu gece
Erzurum'da Karabekir Paşa
Erzurum valisi deli Hamit
Yatmış beklerler pusuda

Durmak olmaz ki bir kez
Halk için çıktın mı yola
Demiri tavında dövmek gerek
Ucunda ölüm de olsa

Gitme kal kardeşim bu gece
Trabzon'da Barutçuzade
Kayıkçılar Kâhyası Yahya
Yatmış beklerler pusuda

Durmak olmaz ki bir kez
Halk için çıktın mı yola
Demiri tavında dövmek gerek
Ucunda ölüm de olsa

Şair bu şiirde, komünist önderlerin bir ocak gecesinin karanlığında Karadeniz'e yazılacak olan trajik hikâyelerini ihtimal dâhilinde gördüklerini fakat halkın var olma mücadelesinin içinde yer almak gibi tarihsel bir görevi her olasılığın önüne koyduklarını söylemektedir.

Suphi'lerle Aynı Günlerde Yola Çıkan Nâzım Hikmet

Trabzon Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Barutçuzade Hacı Ahmet Bey'in oğlu Faik Ahmet Barutçu tarafından çıkartılan İstikbal Gazetesi'nin 30 Ocak 1921 tarihli nüshasına göre katliam kurbanlarının listesi şöyledir:

1. Samsun'un Hançerli Mahallesi'nden Mustafa Suphi
2. Üsküdar'ın Ahmet Çelebi Mahallesi'nden Ethem Nejat (İzmir Maarif Sadr-ı Sabıkı)
3. Erzincanlı Aşçıoğlu Bahaeddin (Muallim)
4. Uşak'ın Hacı Hüseyin Mahallesi'nden Kâzım Hulusi
5. Sürmene'nin Asu Kariyesinden Kıralioğlu Maksut
6. Cihangirli Hilmioğlu (İsmail) Hakkı (Doktor)
7. Van'ın Erciş kazasından Ahmetoğlu Hayrettın (Nefer)
8. Bandırma'nın Manyas nahiyesinden Hakkı bin Mehmet Ali (Topçu Yüzbaşısı)
9. İstanbullu Emin Şefik (Mühendis)
10. Kadıköylü Tevfik bin Ahmet (Tayyare Yüzbaşısı)
11. Manisalı Kâzım bin Ali (İhtiyat zabiti)
12. Erzincan'ın Akdağ Kariyesinden Hatipoğlu Mehmet
13. İzmir'in Tilkilik Mahallesi'nden Hacı Mutafaoğlu Mehmet
14. Kandıralı Cemil Nazmi bin İbrahim (Elmalı Kaymakamı Sabıkı)
15. Mustafa Suphi'nin refikası bir Rus kadını

Katliamın en güzel şiirlerini, kuşkusuz kimseyi şaşırtmayacağı gibi Nâzım Hikmet yazmıştır. Nâzım Hikmet'in yazdığı şiirlerden biri Garip şiirini önceleyen bir biçimde oldukça kısa ve çarpıcıdır. Şöyledir:

15'LERİN KİTABESİ
Kazıdık onbeşlerin ismini,
kanlı kızıl bir mermere!..
bir çelik aynadır gözlerimiz,
onbeşlerin resmini
görmek isteyenlere...[3]

Millî Mücadele'nin kan ve ateş içindeki puslu ikliminde Ankara'nın tek dış destekçisinin Sovyetler olması, Sovyetlerle Ankara'ın sıcak ilişkiler içinde bulunması, TKF heyetinin bir bölümünün üstelik Sovyet elçisi Midivani ile birlikte Türkiye'ye gelmesi, varsa bile onların kuşkularını büyük ihtimal bertaraf etmiş olmalıdır.

Nâzım Hikmet'in bu şiirinin altında "1925/Türkiye" ifadesi bulunmaktadır.

Mustafa Suphilerin faaliyetlerini Sovyetlerden Türkiye'ye nakletmek için hazırlık yaptıkları günlerde Nâzım Hikmet ile Vâlâ Nurettin de aynı gaye ile Millî Mücadele'ye katılmak için İstanbul'dan Ankara'ya ulaşmak için yola çıkmışlardır.

TKF heyetinden ilk grup Sovyetlerin Ankara sefiri Midivani ile birlikte 28 Aralık 1920'de Kars'a gelmiştir. Bu grupta Mustafa Suphi ve Ethem Nejat'la birlikte üç kişi daha vardır.

Birkaç gün sonra (1 veya 2 Ocak) ise on üç kişiden oluşan ikinci grup Kars'a ulaşır.

Nâzım Hikmet'le Vâ-Nû ise 1920 yılının son gecesini Sultan Mahmut Türbesi'nin yanındaki Mahmudiye Oteli'nde geçirmiş, 1921 yılının ilk günü (1 Ocak) Sirkeci İskelesi'nden kalkan Yeni Dünya adlı vapurla yepyeni bir hayata doğru yola çıkmıştır.

Edebiyatımızda adları "Beş Hececiler" grubu içinde anılan Yusuf Ziya Ortaç ve Faruk Nafiz Çamlıbel de aynı vapurun yolcuları arasındadır.

Şairlerimiz ilk durakları olan Zonguldak'a güzel bir havada ulaşmıştır. Ayrıca ilk durakları bu şehirde gençler tarafından coşkuyla karşılanmış, bayraklarla süslenmiş kayık ve sandallara bindirilmişlerdir. Gece de kendilerine, misyonlarına ve idealist tutumlarına yaraşır bir ziyafet verilmiştir.

Ertesi günü İnebolu'ya geldiklerinde ise hem hava bozmuş hem de karşılayıcıların tavrı değişmiştir. Yusuf Ziya Ortaç'ın kıyıdaki bir kayayı vatan toprağı olarak öpmesinin hemen ardından karşılarına dikilen sivil giyimli polisler dört şairi karakola davet etmiş, orada da çoraplarına varıncaya dek aramadan geçirmiş ve üstelik karakolda dört saat beklettikten sonra ancak serbest bırakmışlardır. Fakat bu serbestlik onların Ankara'ya gidebilecekleri anlamına gelmemektedir. Çünkü o dönemin İnebolu'su, Kurtuluş Savaşı Anadolu'sunun giriş kapısı durumundadır. Millî Mücadele'nin karargâhına ulaşmak isteyenler burada bekletilmekte, haklarında yapılan inceleme sonucunda ya yolculuklarına izin verilmekte ya da geri dönmeleri istenmektedir. Bu prosedür dört şairimiz için de uygulanmıştır ve şairlerimiz sonuç belli olana dek on beş gün civarında İnebolu'da ikamet etmek zorunda kalmışlardır.

Yusuf Ziya Ortaç, *Alemdar* gazetesinin yazarı olduğu, Faruk Nafiz ise Ferit Paşa'dan nişan aldığı için Ankara'ya gelmeleri uygun bulunmamıştır. Bu durum grubun tüm üyelerinin moralini bozmuş ve aynı zamanda dört kişilik kafilenin sayısını ikiye indirmiştir.

İnebolu'da Spartakistlerin Nâzım'a Etkisi

Aynı gece kaldıkları otele dönen Nâzım ile Vâlâ bir de neyle karşılaşsın? Karşılarında iki polis onları beklemektedir. Onlar bir suçla suçlanacaklarını sanırken polisler kendilerine bir zarf uzatmıştır. Meğerse kendilerine harcırah adıyla Ankara'dan yol parası gönderilmiştir. Sonradan öğrendiklerine göre Dr. Adnan Adıvar ile Halide Edip bu işi organize etmiştir.

"Ve sonra, harcırah meselesine sevinmemize rağmen iki arkadaşımızın derdiyle gönlümüz hâlâ kırık, iskelenin yanındaki büyük kahveye gittik. Orada, İnebolu'ya gelir gelmez karşılaştığımız fakat o güne kadar dört kişilik bir grubumuz olduğu için kendileriyle pek kaynaşmak lüzumunu duymadığımız Spartakist *ağabeyleri bulduk.*

İşte bu ağabeylerden birisi mi desem, ikisi mi desem fakat muhakkak ki biri, dretnot bölmesinin netameli kapağını kapatmak hevesinde olan Nâzım'ı çok etkiledi. Onu şoven milliyetçilikten Blangui üslubuna yöneltti."

"İnançlarımızda büyük bir deprem oluyordu. Manevi bir sarsıntı geçiriyorduk. İki kutup arasında bocalamaktaydık. Spartakistlerin *aşıladığı sosyalist fikirler ve o güne kadar kişiliğimizi yoğurmuş bulunan milliyetçi fikirler arasında..."*

"Kısacası, İnebolu'da geçirdiğimiz günler süresince şoven milliyetçilik geleneğine bağlılıkla henüz pek esrarengiz, pek muammalı olan komünistlik anlayışı bizde çatıştı, çarpıştı durdu."[4]

Ocak ayının yirmisinde hava birden sertleşmiş, diz boyu kar yağ-

"'Yolculuğunuz nasıl geçti? Ankara'yı nasıl buldunuz?' gibi basmakalıp laflara ihtiyaç duymaksızın Mustafa Kemal bizim için çok önemli bir sadede girdi: 'Bazı genç şairler modern olsun diye mevzusuz şiir yazmak yoluna sapıyorlar. Size tavsiye ederim, gayeli şiirler yazınız' dedi. Daha da konuşacaktı. Ama aceleyle yanına bir iki kişi yaklaştı. Bir telgraf getirdiler. Paşa göz atınca telgrafla ilgilendi. Eliyle selamlayıp bizden uzaklaştı."

mıştır. Üstelik Spartakistler de kar yağmadan iki gün önce bir araba tutarak Ankara yoluna düşmüştür. İki şair önce pazardan yerlilerin "çapula" dedikleri mestimsi çizmeler almış, bunların üzerine galoş gibi yemeniler giymişlerdir. Vâlâ'nın kalpağı Mustafa Kemal'inkine benzerdir; astragan taklidi, yelpaze ve siyah; Nâzım'ınki ise Mevlevi külahını andırır biçimde ve uzun tüylüdür. Külot pantolonlarını da İnebolu'dan almışlardır. Sırtlarında palto, paltolarının altında ceketleri vardır. Sımsıkı giyinmişler ve üstelik hem kendilerine rehberlik edecek hem de eşyalarını taşıyacak bir katırcı bulmuşlardır. Yaşlıların "yola çıkmayın" uyarılarına rağmen kararlarından dönmezler. İnebolu, Kastamonu ve Çankırı yoluyla karlara bata çıka dinlenme süreleri hariç tam dokuz günde Ankara'ya ulaşırlar.

Nâzım ile Vâ-Nû 20 Ocak'tan itibaren canhıraş bir biçimde Ankara'ya ulaşmak için çabalarken Mustafa Suphi ve arkadaşları da 18 Ocaktan itibaren Erzurum'da içine sokuldukları linç iklimi içinde Trabzon'a doğru zorunlu bir istikamette yol almaktadır.

Nâzım ile Vâlâ'nın Ankara'ya ulaştığı sabahın gecesinde, aynı gaye ile Sovyetlerden Türkiye'ye gelen Mustafa Suphiler Karadeniz'de katledilmiştir.

Nâzım ile Vâ-Nû Ankara'da bir ay kadar kalmıştır. Bu süreçte İstanbul'dan tanıdıkları birçok kişiyle görüşmüş, ayrıca yeni kişilerle tanışmış, yeni dostlar edinmişlerdir. Onları Mustafa Kemal'e, Fazıl İsmail Paşa takdim etmiştir. Fazıl İsmail Paşa, Mustafa Kemal'in Harp Okulu ve Harp Akademisi'nden arkadaşı Ali Fuat Cebesoy'un babasıdır. Mustafa Kemal'in çok hürmet gösterdiği Paşa, Nâzım Hikmet'in de akrabasıdır. Fazıl İsmail Paşa, Mustafa Kemal'le tanıştırmak için genç şairlere BMM'de randevu vermiştir. Bundan sonrasını Vâ-Nû'dan aktarayım:

"Kapıdan girdiğimizi fark edince İsmail Fazıl Paşa bize yürüdü. Ellerimizden tuttu. Birkaç adım attırdı. (...) Mustafa Kemal de konuştuğu gruptan ayrılmış bize yaklaşmıştı. Salonun tam ortasında buluştuk.

İsmail Fazıl Paşa isimlerimizi söyleyerek:

'Genç şairler' diye bizi takdim etti.

Mustafa Kemal elini ilk önce bana uzattı. Aklıma öpmek geldi. Sonra askeri bir eda ile sıkmayı üsluba daha uygun buldum. Yine balkonda gördüğümüz kılıktaydı. Külotluydu. Ve meşin getrleri vardı.

Elinin etkisini hiç unutmayacağım. Bir kadın eli kadar nahifti. Nâzım da aynı şekilde selamladı. (...)

'Yolculuğunuz nasıl geçti? Ankara'yı nasıl buldunuz?' gibi basmakalıp laflara ihtiyaç duymaksızın Mustafa Kemal bizim için çok önemli bir sadede girdi:

'Bazı genç şairler modern olsun diye mevzusuz şiir yazmak yoluna sapıyorlar. Size tavsiye ederim, gayeli şiirler yazınız' dedi.

Daha da konuşacaktı. Ama aceleyle yanına bir iki kişi yaklaştı. Bir telgraf getirdiler. Paşa göz atınca telgrafla ilgilendi. Eliyle selamlayıp bizden uzaklaştı."[5]

Rotayı İhtilale Çevirmek

Demektir ki Mustafa Suphilere kurulan tertibin kare kare icra edildiği günlerde, onlarla ilgili en güzel şiiri yazan Nâzım Hikmet An-

Orada Spartakist ağabeyleri bulduk. İşte bu ağabeylerden birisi mi desem, ikisi mi desem fakat muhakkak ki biri, dretnot bölmesinin netameli kapağını kapatmak hevesinde olan Nâzım'ı çok etkiledi. Onu şoven milliyetçilikten Blangui üslubuna yöneltti."

kara'dadır. Üstelik Mustafa Kemal Paşa, nezaketle elini sıkıp hal hatır sorduğu bu genç şaire toplumla ilgili şiirler yazmasını tavsiye etmiştir.

Genç şairin Millî Mücadele'nin önderi Mustafa Kemal'in tavsiyesine layıkıyla uyduğunu söyleyebiliriz. Nâzım Hikmet, Mustafa Suphilerin katledilmesiyle ilgili iki şiirle yetinmiyor ayrıca Mustafa Kemal'in mücadelesini de destanlaştırarak Türk edebiyatının en seçkin ulusal numunesini ortaya koyuyor: "Kurtuluş Savaşı Destanı." Ayrıca Türkiye üzerinden dünya edebiyatına bir paragraf açıyor: "Memleketimden İnsan Manzaraları."

Nâzım "Kalbim" şiirini yazdığında yine çok genç, 22 ya da 23 yaşındadır. Fakat tecrübesi fazlasıyla yoğundur. 19 yaşında Mustafa Kemal'le el sıkışmış, sonra da pusulasını ihtilalin ana yurdu Sovyetlere çevirmiştir. Biyografisinde şöyle bir bölüm vardır:

"Eylül 1921'de yine Vâlâ Nurettin'le birlikte Batum üzerinden Moskova'ya gitti. Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'ne (KUTV) yazıldı. (...) 1924 Ekim'inde gizlice Türkiye'ye girdi. Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın yayın organları Orak Çekiç gazetesi ile Aydınlık dergisinde çalışmaya başladı. 1 Ocak 1925'te Dr. Şefik Hüsnü'nün Beşiktaş'taki evinde toplanan Türkiye Komünist Partisi 2. Kongresi'ne katıldı, TKP Merkez Komite üyeliğine seçildi. Komünistlerin tutuklanmaya başlamaları üzerine Haziran 1925'te yeniden Moskova'ya gitti."[6]

Sovyetlerdeki TKF'liler Karadeniz'deki komünist katliamını o günün koşullarında iki ay sonra öğrenebilmişlerdir. Nâzım, bu dönemde henüz komünist değildir fakat bu yönde ilerleyen bir gençtir. Nâzım, Mustafa Suphilerin katliamıyla ilgili şiirini yazdığında ise olayın üzerinden aşağı yukarı dört yıl geçmiştir. Buna karşın Nâzım Hikmet bu kan donduran trajediyi sanki bir gün önce yaşanmış gibi taptaze ve sımsıcak bir üslupla kaleme almıştır:

KALBİM

Göğsümde 15 yara var!
Saplandı göğsüme 15 kara saplı bıçak!..
Kalbim yine çarpıyor
Kalbim yine çarpacak!!!

Göğsümde 15 yara var!
Sarıldı 15 yarama
Kara kaygan yılanlar gibi karanlık sular!
Karadeniz boğmak istiyor beni,
Boğmak istiyor beni
Kanlı karanlık sular!!!

Saplandı göğsüme 15 kara saplı bıçak.
Kalbim yine çarpıyor,
Kalbim yine çarpacak!..
Göğsümde 15 yara var!..

Deldiler göğsümü 15 yerinden,
sandılar ki vurmaz artık kalbim kederinden!
Kalbim yine çarpıyor,
kalbim yine çarpacak!!!

Yandı 15 yaramda 15 alev
kırıldı göğsümde 15 kara saplı bıçak...
Kalbim
kanlı bir bayrak gibi çarpıyor,
ÇAR-PA-CAK!!![7]

---

[1] Türkiyeli komünistler, partinin kuruluş tarihini 10 Eylül 1920 olarak kabul ederler ve bu tarihte kutlama etkinlikleri düzenlerler-Editörün Notu.
[2] Behramoğlu Ataol, Mustafa Suphi Destanı, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.
[3] Nâzım Hikmet, Güneşi İçenlerin Türküsü, Ortam Yayınları, 1. basım, İstanbul, 1978.
[4] Vâlâ Nureddin, Bu Dünyadan Nâzım Geçti, Cem Yayınevi, 4. baskı, İstanbul, 1980.
[5] Age.
[6] Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, Cilt-2, YKY, 3. baslı, İstanbul, 2010.
[7] Nâzım Hikmet, Seçmeler, haz.: Ülkü Tamer, Ararat Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 1972.
Not: Bu yazıdaki bütün bilgiler Yavuz Aslan'ın "Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi" adlı TTK Yayınları'ndan çıkan kitabından edinilmiştir.

KUŞLARDA VAR MI ADRESİN

Kamil Aydemir

sen yalnızlığın hangi şehrindesin
kuşlarda var mı adresin
yoksa yağmurlar mıdır sesin
çocuklara söyleyeyim de
sevgilerini örtsünler üzerine
yüreğin üşümesin

kıştan berbattır
ayrılığın
yalnızlığın ayazı
anamın sütü gibi sevdim seni
sevdam gül beyazı

yaralarımızda kanar
hasretlerimizde yanar
ömrümüzün birazı
birazı da gidenle gider
deriz ki buymuş alnımızdaki yazı
oluruz kalana razı
ömür bizim ömrümüzün sahip çıkalım hepsine
kandırmışlar bizi
yoktur alnımızda yazı

TARİH BİLİNCİ VE ŞİİR

A. Kadir Paksoy

Tarihsel bilgi birikimine sahip olmak, tarih bilincine sahip olmak anlamına gelmez. Tarih bilinci, tarihsel bilgiyi bilimsel düşünce düzeyine ulaştırabilmek; yüzyıllar, binyıllarla anlatılan, sonsuz gibi görünen olgular yumağını akılcı bir yorumla çözebilmek, demektir. Tarih bilinci, yakıtı tarih olan bir aydınlatma aracıdır. Onun ışığıyla günümüzü daha iyi anlayabilir, geleceği daha iyi görebiliriz. Başka bir deyişle 'Tarih bilinci, tarihi aklın yolgöstericiliğinde anlamlandırma çabasıdır.'

Daha önce "Şiir ve Tarih" konulu bir yazı yazmış ve tarih bilincine kısaca değinip bunun ayrı bir yazı konusu olduğunu belirtmiştim.[1]

Evet, tarihi bir şiir gereci olarak kullanmak ayrı bir şey, tarih bilinci ve bu bilinçle şiir yazmak ayrı bir şeydir.

Önce tarih bilinci nedir, ona bakalım.

Tarih Bilinci

"'Tarih bilinci nedir?' sorusunun yanıtı, 'tarih nedir?' sorusunun yanıtında gizlidir. Bir kişinin tarih bilincine sahip olup olmadığını anlamanın en kısa yolu, ona bir tarih tanımı yaptırmaktır. Eğer kişi, tarihi salt bir geçmiş olaylar ve olgular yığını olarak görüyorsa, tarih bilincinden yoksun demektir. Yani, tarihsel bilgi birikimine sahip olmak, tarih bilincine sahip olmak anlamına gelmez. Tarih bilinci, tarihsel bilgiyi bilimsel düşünce düzeyine ulaştırabilmek; yüzyıllar, binyıllarla anlatılan, sonsuz gibi görünen olgular yumağını akılcı bir yorumla çözebilmek, demektir. Tarih bilinci, yakıtı tarih olan bir aydınlatma aracıdır. Onun ışığıyla günümüzü daha iyi anlayabilir, geleceği daha iyi görebiliriz. Başka bir deyişle 'Tarih bilinci, tarihi aklın yolgöstericiliğinde anlamlandırma çabasıdır.' Aklı devreden çıkardığımızda, tarih de tarih olmaktan çıkar...

Tarih bilincine sahip bir kimse, tarihi ölü bir geçmiş olarak değil, yaşayan, yaşamı anlamlandıran ve güzelleştiren canlı bir varlık olarak duyumsar. Bu duyumsama yetkinliğine, dostlarımdan birinin bir tarih tanımıyla örnek vermek isterim:

1999 ilkyazıydı. Ankara'da, Gençlik Parkı'nda **Ümit Sarıaslan'**la eski Göl Gazinosu, şimdi ise Sanat Kurumu olan derneğin havuz kıyısına konulmuş masaların-

dan birinde oturuyor, Ankara'da şimdi piyasa ve rant kafasının ürünü çarpık yapılaşma ile kuşatılmış, zamana değil zamanelere direnen tarihi yapıtlardan biri olan **Mimar Kemalettin**'in **Evkaf Apartmanı**'na (şimdi Küçük Tiyatro) hüzünle bakıyor, bir yandan usulca rakılarımızı yudumluyor, bir yandan da tarih üzerine konuşuyorduk. Bir tarih tanımı yapmasını istemem üzerine şu tanımı yaptı dostum:

'Tarih, Mimar Kemalettin'in yapısına düşen ikindi ışığını masadaki rakıya, Gençlik Parkı'nın havuzunu dolduran suyun sesindeki hüznü kalp durmasıyla dünyamızı terk eden mimar Kemalettin'in acısına katmaktır.'"[2]

Tarih Bilincinin Şiirle İlgisi

Tarih bilincinin şiirle ilgisi, bir ozanın, şiirin nasıl doğduğunu, nasıl geliştiğini ve bugüne nasıl geldiğini, yani şiir tarihini bilmesi, bilincinde olması ile ilgilidir.

Şiirin nasıl doğduğu ve bugüne nasıl geldiği ile ilgili olarak da daha önce yazmıştım.[3] Yeri gelmişken burada kısaca yineliyorum:

Şiirin doğuşu ilkel toplumların kuttörenlerine kadar uzanmaktadır. İlkel insanlar doğa ile mücadelelerinde, örneğin avcılık yaparken, avdan önce avlanma sahnesini oyunlaştırmışlar; tarlalarda ürünlerin boyvermesini vücut hareketleriyle yansılamışlar; bu dansları yaparken bir yandan doğa karşısındaki güçsüzlüklerini dansları ve türküleri ile gidermeye çalışmışlardır. Diğer bir deyişle yanılsamayı gerçekliğe dayatmışlardır. Sonuçta gerçeklik değişmese de, insanlar gerçekliği eskisinden daha iyi karşılayabilecek duruma gelmişlerdir. Şiir, işte insanların bu ilk eylemlerinden, türkünün danstan ayrılmasıyla ortaya çıkmıştır. İlkel insan topluluklarında şiir dili ile konuşma dili arasındaki ayrım çok azdır. Bir yere kadar herkesin şair olduğu ilkel toplumlarda, daha sonra esinlenme esrimede ustalaşan şamanlar (kamlar) ortaya çıktı. Tanrıya giden yol onlar ayin yaparken açılıyor, hastaların ruhlarına giren cinler onlar şiir söylerken kovuluyordu. Bu insanların sanat yapmak gibi bir kaygıları yoktu, doğaçtan söylüyorlardı...

Sonra sınıflar ortaya çıktı. Ekonomik ilişkiler gelişti, karmaşıklaştı. Şiir yazıya dökülmeye başladı. Ama şiirin işlevi hiç değişmedi: İnsanın özüne inmek, doğa karşısındaki insanın durumunu dengelemek, yanılsamayı gerçekliğe dayatmak...

Bugünkü insanın karşısında vahşi hayvanlar yok ama, onun yerine trafik canavarı, çevre kirliliği, insanın kirlenmesi, hayat pahalılığı, terör... var. Bugün insan kuyunun başında çıkrık çevirmiyor ama, her gün kendisi hızla dönen saatin akrebi ve yelkovanına çarmıha gerilir gibi gerilip zamanın tanrılarınca çevriliyor.

İşte, çağdaş şiir, insanın içgüdüsel olarak insanlığını anımsaması; insanlığın altın çağı gibi çocukluğuna dönerek (çocuklaşarak) bütün bu çağdaş canavarlara karşı yeni bir dünya yaratması olarak ortaya çıkıyor. Belki bugünkü şiirin, ilkel insanın şiirinden tek ayrımı sanat yöntemindeki, teknikteki parçalanmışlığıdır.

Ama şiirin tüm tarihine baktığımızda, şiir tekniğindeki değişimin pek de önemli olmadığını söyleyebiliriz. Örneğin, bugün tüm dünyada geçerli olan özgür (serbest) koşuğun çok eskiden beri var olduğunu görüyoruz. Ama bu bilinçli olarak yapılmıyordu. Edebiyat tarihçileri bunu bilinçli olarak ilk yapanın **Walt Whitman** olduğunu söylüyorlar. Türkiye'de ise **Nâzım Hikmet**'tir...

Ben bu bağlamda **Gombrich**'in *Sanatın Öyküsü*'nde yaptığı genellemenin şiir için de geçerli olduğunu düşünüyorum: "Sanatın tüm tarihi, gittikçe gelişen teknik yetkinleşmenin tarihi değil, değişen kafa yapılarının ve gerekliliklerinin tarihidir."[4]

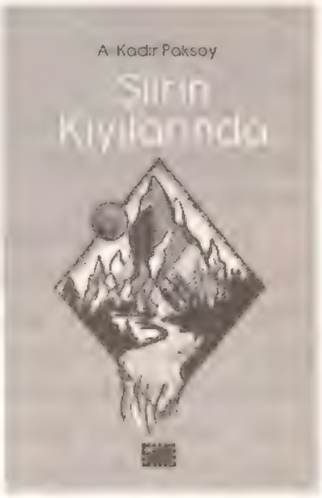

İlkel insan topluluklarında şiir dili ile konuşma dili arasındaki ayrım çok azdır. Bir yere kadar herkesin şair olduğu ilkel toplumlarda, daha sonra esinlenme esrimede ustalaşan şamanlar (kamlar) ortaya çıktı.

Tarih Bilincine Sahip Olan ve Olmayan Ozanlar

• Tarih bilincine sahip ozanlar, her çağın ya da dönemin şiirini o çağın ya da dönemin koşulları ve beğenisi ile değerlendirirler; tarih bilincinden yoksun olanlar ise önceki çağların ya da dönemlerin şiirini kendi yaşadıkları dönemin bakış açısıyla değerlendirip ya tamamen yadsırlar ya da göklere çıkarırlar.

• Tarih bilincine sahip ozanlar, yaptıkları işin yaşadıkları dönemin şiirle tanıklığından başka bir şey olmadığının bilincindedirler. Tarih bilincinden yoksun olanlar ise kerameti kendilerinden menkul sanıp kendilerini dünyanın ve tarihin merkezine koyarlar.

• Tarih bilincine sahip ozanlar, alçakgönüllüdürler. Örneğin, **Neruda** gibi kendilerini günlük ekmeğimizi veren bir fırıncıya, **Mayakovski** gibi bir marangoza benzetirler. Tarih bilincinden yoksun olanlar ise yaptıkları işin benzersiz olduğunu savlarlar ve kendilerini bir tanrı ya da tanrıça gibi görürler.

• Her iki grup ozanın ortak özelliği ise gerçekliği olduğu gibi değil de söz sanatları aracılığı ile vermeleridir. Ancak, birinciler gerçekliğin özüne bağlı oldukları ve sanatsal değişikliği de çarpıtma olarak görmedikleri için, yaratılarının sağbeğeni (zevkiselim) ve işlevsel olma amacını güderlerken, ikinciler ise gerçekliği pervasızca çarpıtarak ilginç olma amacı güderler.

• Tarih bilincine sahip ozan *şiirsellik* peşinde iken, tarih bilincinden yoksun olanlar ise *şairanelik* peşindedirler.

Son Söz

Kısaca benim *Şiirin Kıyılarında*[5] betimlediğim ozan tipi tarih bilincine sahip ozan ve şiiri şiirle anlatan şiirler de o ozana yakışan şiirlerdir diyebilirim.

Pablo Neruda

O halde bu kitaptan bir ozanlık, bir de şiiri şiirle anlatan şiirle söyleyelim son sözümüzü:

OZAN

Kimdir ozan
Belki biraz fazla pay almış olandır
fırtınadan
Belki güneşe biraz daha yakın
Ya da bir sokak lambasıdır
Gündüz de yanan

Belki göğün sevgisini biraz daha
çok kazanmıştır
Bu yüzden onun damına yağmur
bir başka yağar
Sözcüklerin uyumu bozulmasın diye
Daha bir usludur damlalar

Göğe güneşe yakındır da Yalvaç
değildir ozan
Çağırmaz kendi yoluna kimseyi
Belki daha yalnızdır Tanrı'dan
Yani sözün kısası
Bizden biridir ozan
Tek farkı
Kıtlık günlerinde
İçten bir gülümseme karşılığında
"Ekmek arası şiir" satan

YALIN SÖZÜN YALIMI

Ben de bilmem nasıl çıkar yalın
sözün yalımı
Nasıl parlar güneşsiz günlerde
Umudu kesmişken dünyadan ve
insandan
Yanıp söner bir fener sisler içinde

Alacasında ağılı akşamların
Ağır gecelerin karanlığında
Her yan kirlenmiş / çürümüşken her
şey
Başlar ipildemeye apansız
Bir ışık içinizde

Işır bir dost yüzü
Tam anımsayamadığımız
Gülümser baba erenler
Bağnazlığın kara göklerinden
Çakar zekânın şimşeği
Aydınlanır düşünce

Kamaşır gözleri zamanın
Düşer elinden tığı
Örerken ölüm ağını bir yaşam
ustasına
Geçer boz atlı Hızır gibi
düşlerinizden
Saçarak altın tozlarını sabahın
Yalın sözün yalımı birdenbire

---

[1] Afrodisyas Sanat Dergisi, Temmuz-Ağustos 2009, Sayı: 12.
[2] A. Kadir Paksoy, Ulus Devlet ve Tarih Eğitimi, Öğretmen Dünyası Yayını, s. 36-37.
[3] Şiir, Şair ve Ben, Pencere Dergisi, Mart-Nisan 1998, Yeni Diğ: 9.
[4] E. H. Gombrich, Sanatın Öyküsü, Çeviren: Bedrettin Cömert, Remzi Kitabevi, 1980.
[5] A. Kadir Paksoy, Şiirin Kıyılarında, 1. Basım: Tan Edebiyat 2017, 2. Basım: Şiirden Yayınları 2019.

PANARLÖVİZYON

Ahmet Kurtlutepe

Sanırım 1994 yılıydı. Paris'in La Défense semtinde bulunan Otomobil Müzesi'nin merdivenlerinin basamaklarını tırmanırken, içimde en ufak bir heyecan yoktu. Neden olsun; içeride karşılaşacağım manzara hakkında henüz bir fikrim yoktu ki?

Hikâyeyi baştan anlatmakta yarar var. Yetmişli yıllarda, seksen yaşını çoktan geçmiş olan büyük babam Nazif Bey'in ağzından hiç düşmezdi: "Oğlum" derdi, "Sultan Aziz'in oğlu Veliaht Yusuf İzzettin Efendi'nin şoförlüğünü yaptığım sıra kullandığım arabayı Fransızlar alıp götürdü, şu anda Paris'te bir müzede duruyormuş. Adı da **"Panarlövizyon, san supap, bas 1 kaldır 2"**.

Bu konuşma, çocukluk yıllarımdan delikanlılık yıllarıma kadar, Nazif Bey yaşadığı müddetçe adeta ezberlediğim, kanıksadığım cümlelerdi. Yıllar içerisinde, bu "gizemli" cümlenin bir kısmını çözebilmiştim. Sondan başlarsak: "Bas 1, kaldır 2": Yani, araçta bildiğimiz gibi bir vites sistemi yok; debriyaj pedalı yerinde bulunan bir pedal, basılı tuttuğunuzda birinci vitesi, pedaldan ayağınızı çektiğinizde ikinci vitesi sağlıyor. Şifrenin ikinci kısmı, "*San supap (sans soupape)*"; bu da kolay; supapsız demek. Fakat gelin görün ki, şu "*Panarlövizyon*" kelimesinin gizemi, çözülebilecek gibi değil.

Hani herkese olur, kanıksadığınız şeyleri artık duymazsınız; bunlar da benim için böyle bir söz dizisiydi adeta. Aradan uzun yıllar geçmiş, Nazif Bey bu dünyadan göçmüş ve ben de büyük bir Fransız otomobil firmasında işe başlamıştım. Teknik Fransızca'nın "daniska"sının konuşulduğu bu ortamda, Nazif beyin şifresel sözü aklıma geliverdi yine: "*Panarlövizyon*"?. Sohbet ortamında, değme Fransızca uzmanı iş arkadaşım bu sorumu cevaplayamadıkları gibi, Fransız vatandaşı olup da bizde çalışan birkaç kişiye sormama rağmen de yanıt alamamıştım bu gizemli Panarlövizyon'a. Anlaşılan Nazif Bey, çözülemeyecek bu sırrını mezara götürmüştü.

Üzerinden yıllar geçmiş, bu konuyu çoktan unutmuştum artık. Paris'teki Otomobil Müzesi'nin merdivenlerinden çıkarken aklımın ucunda bile olmaması doğaldı. Biletimi alıp içeriye girdikten sonra, ilk olarak müzenin yapısı beni etkilemişti. Birkaç katlı olan müze binası, gezi yönünde kronolojik bir sıra takip ediyordu. İlk katta tekerleğin icadından başlıyorsunuz, en üst katta son model otomobillerle müzeyi terk ediyorsunuz.

Buharlı araçların bulunduğu bölümü geçtikten sonra, daha modern motorlara sahip araçların atalarıyla tanışıyorsunuz. İşin başka ilginç ve güzel bir yanı, her otomobilin yanında, otomobilin üretim tarihine karşılık gelen gazetelerden bir sayfayı aracın hemen yanıbaşında görüyorsunuz. Örneğin, 1915 yılında üretilmiş bir aracın yanında, I. Dünya Savaşından bahseden bir gazete sayfası bulunması gibi.

Tarih ve teknoloji denizinin derin ve mistik sularında keyifle ilerlerken; hani olur ya, siz deyin yıllardır görmediğiniz eski bir dostu görünce, ben diyeyim yıllar önce yollarınızı ayırdığınız eski sevgiliyi görünce, nasıl bir şimşek çakar içinizde; işte tam da böyle bir şok yaşadım. Önüne geldiğim otomobilin yanında, **Yusuf İzzettin Efendi**'nin aracı yazıyordu. Bir süre öylece kaldım.

Yazılanları okumaya başladığım sıra, yılların gizlediği sır perdesi de birdenbire aydınlandı. Otomobilin markası, hemen yanındaki levhada yazıyordu: **Panhard et Levassor Sans Soupap.** Anlamam uzun sürmedi; Panhard et Levassor - okunuşu, Panar e lövasor - Nazif beyin dilinde "*Panarlövizyon*"a dönüşmüş ve işte sır da çözülmüştü. Sesli olarak güldüğümü ve bunu garipseyen müze ziyaretçilerini anımsıyorum.

Peki kimdi bu Panhard ve Levassor?

René Panhard ve Emile Levassor iki Fransız mühendisiydiler. Kendi isimlerini verdikleri ve alametifarikası P ve L harflerinden oluşan fabrikalarında, 1891 yılında ve Paris'i baştan başa geçen ilk benzinli otomobili yaptılar.

Aracın başında ne kadar kaldım hatırlamıyorum. Müzenin her tarafında, "Araçlara dokunmayınız" şeklinde uyarılar vardı. Sağıma soluma bakındım; gözüme çalınan bir görevli yoktu etrafta. Otomobiller ile ziyaretçileri ayıran kırmızı kordonun üzerinden uzanıp "*Panarlövizyon*"a dokundum. Sanırım, anılara dokunmak olmalıydı bu.

BU YAZI "ACİL" NOTU İLE YAZILMIŞTIR!

Ekrem Ataer

Sonuçta Grup Yorum birçok coğrafyada örneği olduğu gibi politik ve kendine "devrimciyiz" diyen müzisyenlerden oluşmuş bir gruptur. Kanaatimce 80'li yılların ortasında kurulan grubun bugünlerde hâlâ devam ediyor olmasının arkasındaki en önemli sebep, grubun kurulduğu yıllardaki toplumsal parametrelerin ve buna dayalı taleplerin hâlâ devam ediyor olmasıdır.

Sevgili dostlarım, geçen sayıda Fikret Kızılok ile bir yolculuğa çıkmış ve bu yolculuğun devam edeceğini de yazının sonunda duyurmuştum. Devam edeceğim konusunda bir değişiklik yok, fakat o kadar değişken bir gündem ve hızlı günler yaşıyoruz ki bazen planlamalarınızın dışına çıkmak zorunda kalıyorsunuz. İzniniz olursa Fikret Kızılok konusuna önümüzdeki sayıda devam edip bu sayıyı bence daha da aciliyeti olan başka bir konuya ayırmak istiyorum:

Grup Yorum'a.

Evet, Grup Yorum'a...

Bu yazıda; çok dik, teorik, literatür zorlamaların ağırlaştırdığı cümleler, politik çözümlemelerle kurgulanmış bir üslup sakın beklemeyin. Öylesine satırlardan ve dilden uzak durup sizlerle bu yüzyılda yaşamış bir müzisyen, yazan çizen, radyo tv programları yapan, öğrenciler yetiştiren, hem türküler hem de Klasik Batı Müziği üzerine çalışmalar yapan, bir birey olarak buluşmayı kurguladım.

Grup Yorum'un adını ilk duyduğunuzda uyanan izlenimin ne olduğunu tahmin ediyorum; politik söylemi olan muhalif bir müzik grubu. Doğrudur, Grup Yorum benim de kurulduğundan beri tanıdığım ve çizgisini hem müzikal hem de içerik olarak bildiğim bir topluluktur. Hatta kurucularından süreç içinde birçok tanıdığım da olmuştur. Grup Yorum kimine göre iyi müzik yapar, kimine göre kötü, kimine göre yaptığı müzikten ziyade önemli olan politik söylemidir; kimine göre doğrudur, kimine göre yanlıştır... Kimi grup yorumun çaldığı, söylediği ezgileri tehlikeli bulur; kimi derdine

derman olarak görür. Kimi Grup Yorum'un çarka soktuğu çomaktan rahatsız olur; kimi de o çomağın daha da ısrarla sistemi zorlamasını diler. Kısacası bu böyle sürer gider. Sonuçta Grup Yorum birçok coğrafyada örneği olduğu gibi politik ve kendine "devrimciyiz" diyen müzisyenlerden oluşmuş bir gruptur. Kanaatimce 80'li yılların ortasında kurulan grubun bugünlerde hâlâ devam ediyor olmasının arkasındaki en önemli sebep, grubun kurulduğu yıllardaki toplumsal parametrelerin ve buna dayalı taleplerin hâlâ devam ediyor olmasıdır.

Grup Yorum'u farklı kılan yegâne unsur ise zaman içinde sürekli ve sürdürülebilir olma özelliğidir. Bunun sebebi ise salt bir müzik grubu, orkestra vs. olmaktan ziyade, nesiller arasında bir sonrakine emanet edilebilir yapısı, kadrolarının değişken olmasıdır. Aslına bakarsak bu kurgu Grup Yorum'u ve yaptığı müziği zamanda dikey, mekânda yatay bir konuma yerleştiriyor. Bunun karşılığı ise düpedüz "türkü"dür. Kısacası Grup Yorum yüzyıl türkülerinin kollektif ozanıdır. Grup Yorum bestelerinin türküleşme (zamanda ve mekânda yayılma) stratejisi de budur.

Grup Yorum kendini sürekli yeni kadrolarla yenileyen bir kollektivizmi savunur. Ayrıca bu topluluk refleksi bizi, yeni yeni "Grup Yorum"lara, korolara, orkestralara, ses ve enstrüman öbeklerine götürür. "Grup Yorum Halktır" söyleminin tam karşılığı da budur. Korist, solist ve enstrumentalistler herkes olabilir. 250.000 kişilik Bakırköy Meydanı Konseri'nde 250.000 kişilik "koro"dan çıkan ses, bunun görkemli ispatıdır. Grup Yorum; sahne, perde, son sistem tesisatlar, ışıklar vs. olmasa da mekânda yatay yayıldığı için her alanı konser ve düşüncesini söyleme mecrasına çevirebilir. Bu, bazen bir piknik alanı, grev çadırı, hastane, hapishane önü, kampüs, mahkeme kapısı, pazar yeri vs. de olabilir. Çünkü öncelik yüksek sanat duyguları ile arz-ı endam etmek değil, sanatın örgütleyici, sorgulayıcı, neden-nasıl ilişkisine dayalı muhalif yönünü öne çıkartarak, estetik değerleri göz ardı etmeden sunmaktır.

1- Grup Yorum Yüzyıl Türkülerinin Kollektif Sesidir...

Biraz iddialı bir arabaşlık diyebilirsiniz ve bu düşüncenizde haklı da olabilirsiniz. Ben tarihi boyunca Grup Yorum'u hep "yüzyılın türküleri" olarak dinledim. Çok mu beğendim? Hayır!

Söyledikleri, politik öngörüleri, çözümlemeleri, müzikal tarzı, sahne performansları, benim düşündüklerimle ve hayal ettiklerimle bire bir örtüşüyor mu?

Hayır.

Peki, o zaman?

Grup Yorum son 35 yıl içinde ciddi bir olgudur ve sürekliliği yakalamış bir sestir.

Grup Yorum kelimenin tam anlamıyla gerçektir ve kendi gerçeği ile yaşadığı toplumun ve hatta dünya halklarının birçok gerçekliği ile bire bir örtüşen bir çizginin temsilcisidir.

Grup Yorum' a şu sebeplerden dolayı "Yüzyıl türkülerinin kollektif sesidir" diyorum:

2- Toplumsal Yönelimleri Yansıtır

Grup Yorum'un yüzyıl türkülerinin temsilcisi olduğu iddiasını biraz açmamız için türkü tanımlamasını açmamız gerekir. Feyzan Göher "Türkülerde Motifler" başlıklı makalesinde şöyle bir tanımlamada bulunuyor: ***"Türküler, çeşitli duygu ve durumları ifadenin yanı sıra, tarihsel olaylar, sosyo-ekonomik şartlar, kültürel değişimler ve toplumsal yönelimleri de yansıtır."***[1]

Bu tanımlama Grup Yorum'un süreç içerisindeki misyonunu ve üretim şeklini işaret ediyor gibi. Grup Yorum ve üretimleri, belki toplumun tamamının olmasa da ciddiye alınacak bir kısmının ve hatta çoğunluğunun farkında olduğu ya da olmadığı yönelimlerini ve değişimlerini açıkça ifade eder. Ve hatta bu değişimlere karşı çözümü de sunar, tıpkı bu eserde olduğu gibi;

"Zulüm ejderha olsa da
Telli duvaklı yurdunda
Bir oğul büyütmelisin
Kavgada yiğit olmalı"[2]

3- Toplumsal Değer Taşıyıcısıdır

Göher'in "Toplumsal yönelimleri de yansıtır" tezine bir de "toplumsal değer taşıyıcı" olma özelliğini de eklemek gerekir. Bu konuda en sağlam tanımlamalardan biri de İlhan Başgöz'e aittir: ***"Türküler çok önemli birer değer taşıyıcısıdır. Sosyal değerler, türkülerle insandan insana, kuşaklardan kuşaklara aktarılır. Türküler, bu değerlere açık veya dolaylı olarak destek verir ya da karşı çıkar."***[3]

Türküler toplumda olumlu ya da kimilerine göre olumsuz ama kökleşmiş değerler üzerine özgürce sözü olan üretimlerdir. Başgöz'ün tanımında söylediği gibi destek vermekle birlikte karşı durmasını da bilir.

Grup Yorum Hasan Hüseyin Korkmazgil'in sözleri üzerine bezediği eserinde, değerler üzerinde sözünü türkü refleksi ile söyler.

"övünsek de güvensek de
çalışsak da olmuyor ki
'Türk'ük deyin övünüyok
açlık 'Türk'ü bilmiyor ki

açlığın dini olmaz
yoksulluğun vatanı
körolasın körolasın
kahpe devran"[4]

4- Başka Kaynaklarda Rastlayamayacağınız Temaları ve Olayları İşler.

Yine Başgöz diyor ki; ***"Tarih kitapları, kocasını Sarıkamış'ta, Allahuekber Dağları'nda donarak ölmeye gönderen gelinlerin, baş başa verip sabahlara kadar ağladığından, kızın ve gelinin tarla sürmek zorunda kaldığından söz etmez."***[5]

Bu ancak türkülerde dile gelir:

"Adam(ı) olan hergediyor,
On yedili harbediyor,
Her nereye vardıysam,
Kız gelin çifte gidiyor"[6]

Sanatın işlevi resmi tarih yazıcılarından çok daha hızlı ve yaşandığı ana tanıklıkla başlar. Grup Yorum'un üstlendiği misyon da budur. Gecekondu ailenin başına yıkıldıysa bunun yasal süreci, karşılığı, ihbarı ve mahkemesi sanatı ve sanatçıyı ilgilendirmez. Sonuçta bir veya birçok ailenin başına evi yıkılmıştır, asl'olan buna tanıklık etmektir. Her türlü bedele rağmen bunu anlatmaktır. Kırılıp, dökülmeden, savrulup, saçılmadan... Hani hep diyoruz ya tarihe tanıklıktır asl'olan diye... Grup Yorum türküleri ya da türküleşmekte olan şarkıları öyledir işte:

"Keskin bıçak yarasıdır
Büyür yoksulluk sancısı
Çivisi çıkmış düzenin
Kim yolcusu kim hancısı

Gül solarsa kalır diken
Alevlenir damarda kan
Bu memleket cennet iken
Bu cehennem azabı ne

Biri yerken binler bakar
Yiyenler insan avcısı
Adaletsiz bu düzenin
Kim hakimi kim savcısı"[7]

Sonuç

1980'in üzerinden henüz altı yıl geçmişti ki Grup Yorum ilk notaları yan yana getirmeye ve ilk mısraları alt alta dizmeye başlamıştı. Zordu o yıllarda, darbenin ve Kenan Evren'in nefesi hâlâ ülkenin üzerindeydi.

Yıl 2019, bu yazı yayınlandığında belki de 2020 olacak. O yıllardan bu yıllara 30 yıldan fazla geçmiş.

Grup Yorum'un günümüz üyelerinden bir kısmı tutuklu, müzikleri şüpheli, notaları şaibeli, sözleri tehlikeli. Ve hepsi açlık grevinde. En dayanıklısının bedeninden 35 kilo uçup gitmiş.

Açlık grevi mi? Kesinlikle karşı olduğum bir eylem modeli. Hiçbir eylem insan hayatını pey sürecek noktada olmamalı! Bu, benim fikrim ve özgür irademe. Kaldı ki bir insanın bu eylem modelini nasıl seçebileceğini yargılamak değil onları buna iten şartları tartışmak gerekir diye de düşünüyorum.

"Bize çare bırakmadılar", diyorlar.

O zaman bundan sonrasına bakılacaktır.

Ortada ihtimal var ama somut iddianame bildiğim kadarıyla hâlâ yok. Tanıklar bile yüzünü, kimliğini saklıyor...

Yıl 2020!

Peki, niye yazdım bu yazıyı?

Hem de Fikret Kızılok yazısının ikinci bölümünü yazmam gerekirken, nedir bu telâşım?

Korku ve güvensizliğin üzerimizde kol gezdiği bir süreçte; bu, benim önce insan, sonra da sanatçı olarak görevimdir. Çünkü şu dakikadan sonra zamana karşıyız. Peki, aynı şey Grup Yorum değil de ideolojik olarak tamamen karşısındaki bir müzik ya da sanat ekibinin başına gelseydi, ne yapardım?

Bu yazıyı, bu satırları ikiye katlar yine yazardım.

---

[1] Göher, F., (2010) "Türkülerde Motifler", Türk Yurdu Dergisi, Cilt:30 (62) Sayı: 269 (630) s.173.

[2] Grup Yorum, Cemo Albümü, 1989.

[3] Başgöz, İ., (2008) Türkü, İstanbul: Pan Yayıncılık, s.144.

[4] Grup Yorum, Cemo Albümü, 1989.

[5] Age, s.40.

[6] Özdemir, Ahmet; 1994, Öyküleriyle Ağıtlar, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.40.

[7] Grup Yorum, Yürüyüş Albümü, 1993.

TİKSİNİYORUM!

Hızır İrfan Önder

yılların yorgunluğu var
isli lâmbaların gözlerinde
banklarda sabahlıyor yıldızlar
yanaklarında şebnem...

vefasız gecelerimi
buz kesiyor zemheri
sabahçı kahvesinde
kanıyor yalnızlığım!

duydukça
mazlumların göğe yükselen ahını
paramparça oluyor ansızın
yüreğimin çeperi!

hüznümün tanığı çok
anılarıma sığdıramıyorum çocukluğumu
savaşı hayat edinen iğrenç dünyadan
tiksiniyorum!

aylak bulutlar uğramıyor semtime
kızgın güneşe bakamıyorum
kan kaybından geçtim artık
sevgi kaybından ölüyorum!

Fotoğraflar: Ali Öz

NE FÜSUN ETTİN RUHUMA BÖYLE...
(KAZDAĞI'NDAN MEKTUPLAR)

ESKİ BİR YAZ KOKUSU

Mecit Ünal

Hawking'in giderayak dikkat çektiği gerçek; sanırım, dünyadan başka dünyanın var olmadığı ve dünyasal yaşamın ancak köklü, tüm yaşam formlarını birbirine eşit, aynı ölçüde önemli, değerli ve vazgeçilmez gören bir önlemler bütününün, bir devrimin gerekliliğiydi.

1. Ağaç Kanı

Yeri göğü sarsan homurtularla çalışan grayderlerin açtığı geniş yollar boyunca yerlere serilmiş yüzlerce, binlerce ceset. Çam, göknar, kestane meşe... Gövdeleri köklerinden ayrılmış, dalları yaprakları budanmış tomruklar halinde yatıyorlar, hepsi ölü. Toz, toprak ve çamura bulanmadan az önce bir ormanın bulunduğu bu koyakta, aşağılara indikçe nemli, keskin toprak kokusuna baş döndürücü bir koku daha karışıyor: Kan kokusu! Yemyeşil ağaç kanı kokusu...

Az yukarda, tomrukların istiflendiği düzlükte ayaklarının dibinde büyük motorlu testereler bulunan elleri yüzleri kapkara, üstleri başları toz toprak içindeki bir takım adamlar, şiddetli bir silahlı çatışmadan sağ çıkıp hayatta kalmayı başarmışçasına neşe içinde, büyük yük kamyonlarının duldasında oturmuş konuşuyor, çay ve sigara içiyorlar.

İnişin başladığı yerde bir yaban eriği cesedinin yaprakları arasın-

dan başını çıkarıp etrafı kolaçan eden sincap, duyduğu hışırtı üzerine, yine aynı hızla kayboldu. Uzun uzun acı bir böğürtü yankılandı karşı yamaçta, sonra taşlar yuvarlandı ard arda. Susup böğürtüye döndü adamlar, anlamlı anlamlı birbirlerine baktılar. "Hadi git, hadi git" diye seslendi sigarasını atıp doğrulan adamlardan biri. Bir diğeri yerden bir taş alıp fırlattı sesin geldiği yana. Havayı yırtan bir tüfek sesi işitildi birden. Böğürtü daha da uzun sürdü bu kez. Şoförlerden biri nasıl hızla aldıysa pompalıyı kamyondan, saydırdı peş peşe. Ağzında yavrusuyla bir tilki göründüğü gibi kayboldu, aşağıda, çırılçıplak kalmış kayalığın orda. Kapkara bir yılan, ışıl ışıldı sırtı, aktı gitti budanmış dalların arasından.

2. O Orman, O Ağaçlar O Uğultu, O Doldurulmaz Boşluk

5 Ağustos (2019) günü Çanakkale'de Kirazlı-Balaban tepesindeki altın madeni sahasına giren yaklaşık yirmi bin kişi, binlerce ağaç kesilerek atık siyanür havuzları için kazılmış devasa çukurları çıplak gözle gördüklerinde ne diyeceklerini bilemediler. Aşağıda, tepenin yola bakan cephesine kurdukları çadırlarda "su ve vicdan nöbeti" tutan gençler, çukurlardan birinin içinde çamura saplanmış bir keçi yavrusu buldular. Zavallı oğlak kimbilir kaç gündür o çamurun içinde yaşam mücadelesi veriyordu. Kendisini bir anda onlarca kişinin arasında bulan yavru korksun mu, sevinsin mi kurtarıldığına bilemedi. Ama oracıkta bir cep telefonuyla çekilen fotoğrafı, birkaç gün içinde -şu meşhur petrole bulanmış karabatak kadar ilgi çekmese de- sosyal medyada sınırlı bir çevrede hayli yaygınlaşmayı başardı. Sen bir de yüz doksan beş bin (rakamla 195.000) ağacın kesilmesiyle yok edilmiş, hiçbir yerde fotoğrafları yayımlanmamış yüzlerce binlerce büyük-küçük, gözle görülür-görülmez yaşam ünitesini ve aylardır kendilerine yeni bir yurt arayan binlerce/on binlerce kurdu kuşu, börtü böceği düşün.

Aynı günlerde sosyal medya ortamlarında paylaşılan kesilmiş bir ağacın kütüğü üzerinde büzülüp kalmış bir baykuş yavrusu fotoğrafı da vardı ki, bir takım troller bu fotoğrafın Finlandiya'da bir ormanda çekilmiş olduğunu buluverdiler şıppadanak! Benzer görüntülere ancak Finlandiya'da filan rastlanabilirdi, bizim ormanlarımızda asla! Böylesine hunharca katledilmiş bir doğal hayatı anlatan çıplak gerçeklik karşısında, o ya da bu fotoğrafın, dünyanın orasında ya da burasında çekilmiş olmasının hiçbir önemi yoktur. Hiçbirimiz aynı gemide değiliz elbette ama, hepimizin aynı gezegende – dünyada- olduğumuz kesin.

Yüz doksan beş bin ağaca gelince, o sayı çoktan üç yüz elli bine dayandı ve kesilen o koca koca çamlar, göknarlar, meşeler, kestaneler, yaban erikleri odun ve kereste olarak orman depolarını boylamış durumda. Zihinlerimize kazınan o keçi yavrusu gibi nice zavallı yaban hayvanını, yavrusunu yitirmiş ceylanı, kurdu-kuşu, yılanı... nice karınca, yaban arısı kolonisini artık ancak hayal edebiliriz.

Ama orman hâlâ orada, o ağaçlar hâlâ oradalar. Hiç değilse geride bıraktıkları o korkunç, o doldurulmaz, o bir daha geri gelmez boşluk ve uğultuyla birlikte oradalar.

3. Bu Dünyadan Başka Gidecek Dünya Yok!

Stephen Hawking, yüz yıl biçtiği insan merkezli dünyasal yaşamın ömrünü ölümünden kısa bir süre önce yarıya indirmişti.

Elli yıl içinde dünyasal yaşama elverişli bir başka gezegen bulamayan insanlığın yok olup gideceğine ilişkin bilimsel bir öngörüydü bu. Astrolojiye, kahve falına ve kehanetlere inandığı kadar bilime inanmayan insanlık, işçisinden burjuvasına tüm toplumsal sınıflarıyla elbirliği

5 Ağustos (2019) günü Çanakkale'de Kirazlı-Balaban tepesindeki altın madeni sahasına giren yaklaşık yirmi bin kişi, binlerce ağaç kesilerek atık siyanür havuzları için kazılmış devasa çukurları çıplak gözle gördüklerinde ne diyeceklerini bilemediler. Aşağıda, tepenin yola bakan cephesine kurdukları çadırlarda "su ve vicdan nöbeti" tutan gençler, çukurlardan birinin içinde çamura saplanmış bir keçi yavrusu buldular. Zavallı oğlak kimbilir kaç gündür o çamurun içinde yaşam mücadelesi veriyordu. Kendisini bir anda onlarca kişinin arasında bulan yavru korksun mu, sevinsin mi kurtarıldığına bilemedi.

Dibinden kesilmiş ağaçlar gibiyiz aslında her birimiz; bıraktığımız ne bir geçmiş var arkamızda sanki, ne de gelecek diye bir şeyi ümit edebilirmişiz gibi bir ruh hali içinde sonsuz sandığımız bugüne hapsolduk. İçinden çıkılmaz, üstünden atlanmaz bir çember-labirentte dolanıp duruyoruz.

etmiş, durmadan kendi mezarının kazıcısı durumunda aslında böyle bakınca. Gözlerinden başka hiçbir uzvu hareket etmeyen bu olağanüstü öngörüye sahip "müneccim"in geliştirdiği teori, dünya dışında bir yaşamın belki mümkün ancak ona ulaşmanın olanaksızlığına ilişkin de bir saptamaydı.

Dünyanın paraya ve güce çevrilebilecek her şeyini ele geçirmekte gözünü kan bürümüş bir avuç emperyalist-kapitalistin aklından neler geçtiğini bilemeyen bizler, "tanrının aklından geçenleri" nereden bilebiliriz ki, dünyasal yaşamın var olabileceği yeni bir gezegen bulabilelim?

Hawking'in giderayak dikkat çektiği gerçek; sanırım, dünyadan başka dünyanın var olmadığı ve dünyasal yaşamın ancak köklü, tüm yaşam formlarını birbirine eşit, aynı ölçüde önemli, değerli ve vazgeçilmez gören bir önlemler bütününün, bir devrimin gerekliliğiydi.

Peki nasıl olacak bu? Var mı böyle bir devrimin olanağı?

Bir gezegen tüm canlılarıyla birlikte ayaklanabilir mi, dur diyebilir mi böyle bir gidişe?

4. Dibinden Kesilmiş Ağaçlar Gibi

Çalışma masasının gözlerini çıkarıp ters yüz ettim kaç kez, kitapları raflarından indirip baktım kaç kere.

Elbise dolapları, sandıklar, tavan arası, odunluk, mahzen...

Birden hatırlamış gibi kalkıp ceplerimi yokluyorum gece.

Ya da daha önce bakmadığımı sandığım bir yere bakıyorum sabah uyanır uyanmaz...

Paslı çiviler geliyor elime, cam kırıkları, eski gazeteler, parça parça iplikler, eski bir yaz kokusu ve acı...

Çırpınıp durduğum bir deniz bu içinde; ne boğulabiliyorum dalgalarına kapılıp, ne kurtulabiliyorum.

Dibinden kesilmiş, dalı yaprağı budanmış bir ağaç gibiyim, unuttukça hatırladıklarımla hatırladıkça unuttuklarım arasında kayboldum.

Dibinden kesilmiş ağaçlar gibiyiz aslında her birimiz; bıraktığımız ne bir geçmiş var arkamızda sanki, ne de gelecek diye bir şeyi ümit edebilirmişiz gibi bir ruh hali içinde sonsuz sandığımız bugüne hapsolduk. İçinden çıkılmaz, üstünden atlanmaz bir çember-labirentte dolanıp duruyoruz. Hiç bitmeyeceğini sandığımız bir bugün bu, içinde gündelik heyecanlarla zaman geçiriyoruz. Dibinden kesilmiş ağaçta yaşam ne kadar sürerse bizim sahip olduğumuz süre de o kadar aslında.

5. Tümden, Yekpare Acı Oluncaya Dek

"Acı da iki türlüdür", diyor Hayrettin Hoca, "Düşündüşlemler" adlı aforizmalar kitabında; "Başkalarının bize biçtiği, bizim kendimize biçtiğimiz acı". Açıklanmaya hayli muhtaç bu sözde bizim kendimize biçtiğimiz acı çok daha önemli geliyor bana. Başkalarının bize biçtiği acıya katlanılabilir. Üstesinden gelebiliriz böyle bir acının. Bizim kendimize biçtiğimiz acının bize tekrar geriye dönüşüdür başkalarının bize biçtiği acı. Bizim kendimize biçtiğimiz acı ise her döngüde büyüdükçe büyür içimizde, biz tümden yekpare acı oluncaya dek.

"Acısızlık da acıdır." diyor ya Hoca (Hayrettin Ökçesiz), "Yaşamaya yetecek denli acısı olmalı insanın".

Evet mutlaka olmalı! Olmalı ki, hiç değilse anlamlı bir boşluk bırakabilsin geride.

Boşluğumsun benim; tümden, yekpare acı oluncaya dek sol yanımda hep sen varsın,☺.

Ruhan Mavruk'un Toplu Şiirleri:
"İncinmesin Kıyılarımız"

Ruhan Mavruk, İncinmesin Kıyılarımız, Aysad Yayınları, 2019

Aysad Yayınları, 2019 Mayıs ayında Ruhan Mavruk'un diğer kitaplarından derleyip yeni şiirlerini de eklediği "İncinmesin Kıyılarımız" adlı bir seçkisini yayınladı.

Şairin, ilk kitabı, "İda Dağı Çöz Beni"1994 yılında Berfin Yayınları'ndan, "Derinliğin Serinliği" isimli aforizmaları ve felsefe alıntıları 1996'da Ulusal Yayıncılık'tan çıkmıştı. İkinci şiir kitabı Gerçek Sanat Yayınları'nda hayat bulan "Leyla'dan Beri" 1998'de yayınlandı. Bunu Daima Yayıncılık'ın 2005'te yayınladığı "Fiyortlar" adlı anlatı-şiir kitabı ve Ayışığı kitaplığından 2017'de çıkan "Issız Ada ve Savaş Zırhlısı" adlı denemeleri izledi.

2018 Aralık ayında Aysad Yayınları "İda Dağı Çöz Beni"nin üçüncü, "Fiyortlar"ın ikinci baskısını yayına hazırladı. Ruhan Mavruk Radyo Umut, Çevre Radyo ve Özgür Radyo'da kültür-edebiyat programları yaptı. Tıp, Biyoloji, Eczacılık Fakültelerinde Tıbbi Çeviri, TOEFL, ÜDS, KPDS dersleri verdi. İnsancıl, Önsöz, Berfin Bahar, Öğretmen Dünyası, Sanat ve Hayat gibi dergilerde yazı ve şiirleri yayınlandı.

Bir ömrün toplamı olan bu seçkide yer alan şiirlerde her sözcük ve imgenin yaşamda karşılığı var. Yorgundur kimi zaman şair; "kırık bir tekerle bir orman sürür gibi anne ve şair olmak", der (Leyla'dan Beri, s.103). Bilim adamları kavramlarla, şairler imgelerle düşünür. Ruhan Mavruk gerçeği gerçeklik düzeyinde sunarak etkileyici kılıyor imgelerini: "kör bir kızım/ kaybettim kardeşlerimi, yanan yıkılan gözbebeklerinde kentin/ çöktü bir roma karanlığı hesapsız sevmelerime/ sonrası tuzak/ sonrası kuzey ötesi/parsel parsel görkemli yalnızlıklar..."(Kimlik, s.8).

Şiirlerde estetik ve edebi düzeyde akışkanlık var. "kadınım /satır aralarında sus işareti/ ben asmadım nihavent şarkılarla işli bu demir perdeleri güneşe karşı..." (Kadınım, s.8). "Dışavurum, gizdeş yaşantı şiiri" gibi olanaklardan yararlanılmış, felsefi ve mitolojik öğeler kullanılmış.

Şiir, özünde felsefeyi içerir, fikirler de toplumsal yaşamın birikimini oluşturur. Bir yapıtın felsefi değerini sanatçı bireyin birikimi kadar dünya ve toplumdaki gelişmeler de belirler. "Benim için yağmış dedim atinalı düşünür /serin tutmak için / sabahında kırk yaşımı / göğüsleyeceğim geceyi"(Eylül ve Mecra, s.96).

Mitoloji, estetik düzeyde verildiğinde etkili olur. "İncinmesin Kıyılarımız"da ise matematiksel bir yeri var adeta, bazı kahramanların "çarpıtılmasıyla" ilginç bir yaratma çabası sezdiliyor: "artemisi satıyorlardı /dün karşı sokakta / bu ne iş phenelope dedim / ucuz iş abla dedi / şikâyet dilekçesi düşünüyoruz esnaf tanrılar adına".

Ruhan Mavruk'la Osmaniye'de bir etkinlikte tanışmıştım. Bir şiir okumuş ve ben çok etkilenmiştim. Standa yaklaştım, uzun uzun sohbet ettik. Kitabını imzaladıktan sonra, "Şiir ne ifade ediyor sizin için" diye sordum. "Benim varoluş biçimim" dedi ve sürdürdü: "Ne değil ki? Yalnızlığımız, çoğulluğumuz, varsıllığımız, yoksulluğumuz, utkumuz, yenilgimiz, çılgınlığımız, dengemiz... Kurşuna dizilmeye götürülen bir mahkûmun çamura saplanıp kalmış ayakkabısı... Doğa ve tarih katliamı, kurşunlanan kadınlar, sokak hayvanları, akla gelen her şey..."

Mavruk, "şiir, düşüncenin duygusal karşılığıdır" diyen şiirler yazıyor, yaşamı ve kitapları doğrudan okuyarak... Sanat emeği taşımayan hiçbir ürünü sanat eseri olarak iletmek istemiyor, somuttan aldığını soyutunda biçimleyip insana sunuyor yeniden. "Ağrılı düştü gün ışığı / yaralı günlerin üzerine / bizi hatırla diye diye / geldi üşüştü ellerime pervaneler / döküldü bir iç çekiş / kan bulaştı mısraya yine / ama öyle evcil bir hikâye değil ki bu / her acı sığmıyor işte şiire".

Eduardo Galeano'nun tüm sanatçılar için önemi olan bir görüşünü aktarmak istiyorum: "Burjuvazi seni alkışlamaya başladıysa kork, senin için sonun başlangıcıdır o nokta." Bilindiği gibi ABD'de McCarthy döneminde, muhalif sanatçılar tam bir kıyıma uğratılmış, tutuklamalar hatta intiharlarla gelişen süreç sanat tarihinde önemli bir yer almıştır. Charlie Chaplin de baskı gören aydınlar arasındadır. Kültür hegemonyasının sanatın üzerindeki etkilerini bilen şair, bu piyasadan ısrarla uzak durmuş, ödün vermektense dışlanmayı yeğlemiş ve yalnızlığı göze almıştır. "Bırak sonsuz seferi kalayım aysız steplerde" diyerek acılı bir not düşmüştür tarihine.

Ruhan Mavruk insan hakları konusunda etkin bir savaşım vermiş, grev çadırlarında işçileri desteklemiş, kadın sorunu konusunda inandıklarını savunmuştur. Kadın sorunun altında yatan sosyoekonomik faktörleri göz ardı etmeyerek, burjuva kültür hegemonyasının feodal kültürleri nasıl kullandığına değinmiştir: "kanlı bir lekeden ibarettim kimine göre / kimine göre aşiretler tarihinde bey ana..."

"Fiyortlar" adlı anlatı-şiir kitabında ise sokak insanlarını yazmış, çılgın denizlerin kayaları derinden derine biçimlendirdiği gibi, acının da insanları nasıl güzelleştirdiğini anlatmıştır. Lümpen öyküleri mi? Hayır! Onlara dayatılan çıkarcı mantığı, sığlığı reddedip çocuksu bir düş kurmuşlar, bir yalnızlık ülkesi yaratmışlar kendilerine.

Hepimizin içinde bir "Fiyort" var aslında, yalnızca sokaklarda değil, evlerin yalnızlığında, bürokrasinin tuzağında, sığ ve kimliksiz üretimlerle az çok yaşıyoruz bu ayrıksılığı ve ne onurlu yalnızlıklar ne de burjuva hümanizmi bu çelişkiyi aşmaya yeterli. Temel çelişkiyi ortadan kaldırmak için evrensel düzlemde somut, güçlü bir mücadele gerek... İnsanı sahiplenip yüceltmek, düşünceyi geliştirmek, derinleştirmek, iletişimin kanallarını açmak ve yabancılaşmayı kırmak gerek....

TÜRKAN SÖĞÜTGEZER

GÜLE GÜLE EVİMİZİN HAYDUT OĞLU

ÇANAKKALE'DEN DEVRİMCİ BAŞOL ÖZYAYLA GEÇTİ

Hayrettin Geçkin

Başol'la her şey konuşurduk: İnsanı, doğayı, edebiyatı, sanatı, sinemayı, devrimi, Çanakkale'yi... Başol bir öğretmen çocuğu, iyi eğitim almış, kendisini iyi yetiştirmiş önemli bir devrimciydi. Dağların, denizlerin soyundandı adeta. Mitoloji, sinema, Çanakkale'nin tarihi konusunda oldukça derinleştirmişti kendisini. Çanakkale hakkında çektiği belgesellerin, çektiği fotoğrafların hemen hemen hepsini gördüm. Bence o Çanakkale'nin gizli tarihiydi... Tek başına arşivdi ayrıca.

Çanakkale'ye yerleşmemin üstünden kısa bir süre sonra, onun üniversiteden arkadaşı dostum Fikri Yılmaz, telefonumu verip, ondan beni arayıp bulmasını istemeseydi, Başol ile tanışamayacaktık belki de. Ne büyük kayıp olurdu. Gerçi Çanakkale küçük yer. Bir şekilde insanlar yüz yüze gelebilir. Ama tanışıp arkadaş ya da dost olabilmek bir gerekçe ister.

Çok kısa sürede bizim oldu, bizden biri oldu Başol. Hatta Zeynep Başol'a "evimizin haydut oğlu" diye bir yakıştırmada bile gecikmedi. Yaklaşık dört yıllık süre içinde her gün aramasa bile 2 günde bir aradı beni Başol. Bazı günler birden fazla aradığı da olurdu. Son bir buçuk ayı saymazsak düzenli olarak her hafta evimize uğrayarak ziyaret etmiştir bizi. Zaten uğramasaydı bir endişe kaplardı bizi. Benim telefonum devreye girerdi bu kez. Kendi yapımı rakıları, kıyıdaki balıkçı teknelerinden satın aldığı balıkları hiç eksik etmedi bizden. Zeynep'le birkaç kez Kangırlı'daki küçücük taşevinde de ağırladı bizi. Yalnız başıma gittiğim de çok oldu o eve.

Zeynep'in yaptığı kahvenin tiryakisi olmuştu. O bahçede otururken, Zeynep de başka bir işle meşgulse kahveyi ben yapar önüne koyardım. Anında "Bu ablamın kahvesi değil" deyiverirdi. Zeynep'e Zeynep'ten bir iki yaş büyük olsa da "abla" derdi. Bu çelişkiyi anımsattığımda, "bana ne o benim ağabeyimin eşi" der, "ayrıca benden sonra doğmuşsa suç benim mi" diye de sözüne söz iliştirirdi.

Kangırlı'dan şehir merkezine gitmek üzere aracıyla yola çıkmışsa Kangırlı Çanakkale Yolu'nun 3. Km.'sinde Polis Noktası'ndan geçmemek için dolambaçlı sahil yolunu kullanarak tekrar ana yola çıkardı Başol. Kullandığı bu yol bizim evimizin önünden geçerdi. Ehliyetini emniyete kaptırmış olmasından ötürü başvurduğu bu yöntemden sık sık görüşmemize vesile olduğu için ikimiz de memnunduk. Sık görüşmemizin emniyetiydi bu durum.

Evimize gelen konuklarımızın büyük bir çoğunluğu tanıdı Başol'u. Her tanıyan çok sevdi. Daha sonra aradıklarında ona selam iletmeyi eksik etmedi hiçbiri.

Çanakkale'nin Arşivi

Başol'la her şey konuşurduk: İnsanı, doğayı, edebiyatı, sanatı, sinemayı, devrimi, Çanakkale'yi... Başol bir öğretmen çocuğu, iyi eğitim almış, kendisini iyi yetiştirmiş önemli bir devrimciydi. Dağların, denizlerin soyundandı adeta. Mitoloji, sinema, Çanakkale'nin tarihi konusunda oldukça derinleştirmişti kendisini. Çanakkale hakkında çektiği belgesellerin, çektiği fotoğrafların hemen hemen hepsini gördüm. Bence o Çanakkale'nin gizli tarihiydi... Tek başına arşivdi ayrıca.

Başol'un bütün hayatını sonradan ama detaylarına kadar öğrenen biri olarak Çanakkale onun yeterince değerini bildi mi sorusuna kesin bir yanıt vermem mümkün değil. Bir tek şeyi çok iyi biliyorum, seveni çoktu.

Kent merkezinde oturmasına rağmen zamanının büyük çoğunluğunu Kangırlı Köyü'ndeki küçük taş evinde geçirirdi. Hatta hastalığından önce evi yeniden restore bile ettirdi. Daha çok zamanı geçecekti o evde. Evi küçük kuzine bir sobayla ısıtıyordu kışları. Bahçemizin kenarındaki ormandan çuvallara topladığımız kozalaklar o evi fazla fazla ısıtmaya yetiyordu.

Başol göbeği'nden ötürü eğilip kozalak toplayamayacağı için bu işe gönüllü olmuştum. Bana getirdiği 15 un çuvalının birkaçını soğuklar bastırmadan doldurup bahçemizin bir köşesine yerleştirmiştim. Dün kozalak dolu çuvalları, toprağa vermek için Kangırlı Köyü'ne gitmeden önce Şair-Yazar dostum Halil İbrahim Özcan'a gösterdim. Rüzgârdan mı, başka bir şeyden mi hepsi devrilmişti.

Troia Dergisindeki Yazıları

Bahçemizdeki üç ayva ağacının ikisi onundu. Çok da ayva vardı bu yıl üzerlerinde. Rakı yapacaktı ayvalardan. Bu sabah uyandığımda ayvaların yanına indim. Başol'un ölümünden haberleri yoktu.

Kangırlı'dan şehir merkezine gitmek üzere aracıyla yola çıkmışsa Kangırlı Çanakkale Yolu'nun 3. Km.'sinde Polis Noktası'ndan geçmemek için dolambaçlı sahil yolunu kullanarak tekrar ana yola çıkardı Başol. Kullandığı bu yol bizim evimizin önünden geçerdi. Ehliyetini emniyete kaptırmış olmasından ötürü başvurduğu bu yöntemden sık sık görüşmemize vesile olduğu için ikimiz de memnunduk. Sık görüşmemizin emniyetiydi bu durum.

Bahçe kapımızın demirlerine bir poşet asılmışsa ki içinde yerine göre rakı, yerine göre gazete-dergi, kavun karpuz vb. vardır, bunu buraya kim astı diye bir tereddüde kapılmazdık. Başol ya sabahın erken saatinde evimizin önünden geçmiştir,

uyandırmak istememiştir bizi ya da evde olmadığımız bir zamana denk gelmiştir, telefon etmek için zamanı olmamıştır.

Beklentisizdi Başol. "Yaptıklarım bir gün karşılığını bulur, bana geri döner" diye bir düşünce taşımadan bir iyilik adamı olmuştur daima. Oğlumun işsiz kalmasına çok üzüldüğümü en çok onunla paylaşmışımdır. Girişimlerinin farkındaydım. Ama sonuçsuz kalmıştı hepsi. Oğlumun iş bulduğunun haberini ilk yine onunla paylaştım. Çanakkale'den çıkıp geldi sevincimi çoğaltmak için o akşam. Uzun uzun sarıldık.

Dergi yazıları da güzeldi Başol'un... Dili, tarzı başkaydı. Troia Dergisi... Çok severek okurdum. Dergi onun aracılığıyla benimle söyleşi bile yaptı bir sayısı için. Dergide yayımlanacak söyleşi için gerekli fotoğrafları da o çekmişti. Benim son on-on beş yılımın ruh halini dışa vurması bakımından en güzel fotoğraflarım o fotoğraflardır.

Sıra dışı olduğunu hep bildim Başol'un... Duyarlı, derinlikli... Kimi zaman savurduğu küfürler sanki sıradan görünmek içindi. Ama onlarda bile bir derinlik, estetik vardı. Bazen öyle olurdu ki o küfrü cümlenin içine sokmasa kurduğu cümlede anlatım bozukluğu olacaktı. Zeynep'in yanındayken küfür müfür yapmazdı, dikkatliydi. Kibardı.

Çanakkale'nin Fotoğrafçısı

Evimize oğlu Tonguç'la geldi bir keresinde "Bu senin amcan, bu avukat hanım da yengen" diye tanıştırdı bizlerle. Başol iki kız kardeşini değişik zamanlarda aynı inceliği gösterip bizimle tanıştırmayı, onları kendi evine davet eder gibi evimize davet etmeyi ihmal etmedi. Hastalığı sırasında kardeşlerine minnettar olduğumu kendisine bildirince "unutma sen iki kız kardeşimin de ağabeyisin" dedi. Annesiyle de bir vesileyle tanışmıştık. Babasını ise Başol'un tabutunun başındayken tanıdım. Annesine, babasına, kardeşlerine, oğluna çok düşkündü. Dostlarına da düşkün biriydi.

Başol'un fotoğraflarından bir sergi açmayı önerdim gazeteci dostumuz Cemal Oral'a... Önerime sıcak baktı. Başol'la ilgili bir belgesel çekimi düşünüldüğünü de yine Cemal'den duydum. Sevindim bu duruma.

Sinemacı, gazeteci, sanatçı çok dostu vardı Başol'un... Gemicilik geçmişi de. Kaz Dağları ve Şairler Çığlık Çığlığa Etkinliği için Çanakkale'ye gelen bütün yazar ve şair dostlar tanıdı Başol'u... Dün de pek çoğu aradı, ailesine ve bana baş sağlığı dileklerini bildirdiler. Onlarla çok sayıda fotoğrafımızı çekmişti Başol.

Başol'u unutmamız mümkün değil. Yaz günlerinde bahçemizde her zamanki oturduğu yerde arayacak gözlerimiz onu yine. Onun evimize, balkonumuza, kitaplarımıza, mutfağımıza ve ruhumuza sinmiş kokusu hiç geçmeyecek. Esprileri daim neşe kaynağımız olacak.

Kemoterapisi Nisan sonu bitecekti Başol'un. 1 Mayıs'a birlikte gidecek ve aynı sloganları atacaktık. O zamana kadar sık sık buluşacaktık onunla. Kente her inişimde onu haberdar edecektim. Son aradığımda bunları konuşmuştuk Başol'la.

Zeynep 20-25 gündür Almanya'daydı. 11 Kasım 2019 tarihinde ben de Almanya'ya gidip bir süre sonra onunla birlikte dönecektik. Başol'a durumu telefonla bildirmiştim konuşmamız sırasında. "Ne olur gitme ağabey" dedi. Gitmedim. Zeynep de üç beş gün sonra döndü zaten. Çanakkale'deyiz diye haber verdiğimde çok sevinmişti. Onun babasının evinde kalması ve tedavisi nedeniyle az görüşür olmuştuk. Korktuğum sonla karşılaşmamak için adeta kendimden de ondan da kaçıyordum.

Kemoterapisi Nisan sonu bitecekti Başol'un. 1 Mayıs'a birlikte gidecek ve aynı sloganları atacaktık. O zamana kadar sık sık buluşacaktık onunla. Kente her inişimde onu haberdar edecektim. Son aradığımda bunları konuşmuştuk Başol'la.

Yaşamımda ilk kez iki bidon sofralık zeytin yaptım bahçemizdeki zeytinlerden. Biri Başol'undu. İzmir'den ameliyat dönüşü bilgi vermek için bize uğradığında zeytinini götür kardeşim demiştim. "Sende emanette" demişti. Son görüşmemizdi onunla. Dostum Alper Usta duyurdu Başol'u yitirdiğimizi. Derin bir acı ve derin bir boşluk bıraktı bizde. Oysaki biz ona tutunmuştuk. O da bize. Birbirimize yurt olmuştuk.

Güle güle "evimizin haydut oğlu"... Seni çok ama çok özleyeceğiz.

6 Aralık 2019

DÜŞ AĞRISI

Evin Okçuoğlu

sarkacında aşkın salınır durur düşler
özlem kayıkları çekeriz
anı öbeklerinden olma adalarda
öyle bir sızı sarkar durur canımızdan
diz boyu hüzün yapraklarına aldırmayız

rüzgârdır eser aşkı duyumsama
her esişi alır hevesleri
düş ağrısı bırakır ardında

güller derer mi erkek
uğruna söylenmemiş dizeler döker mi
yapraklar mı çiçekler mi
güneşte şımaran yoksa sen misin
kalp kalbe çiçekleri mi başına taç ettiğin
hiç sorma kaç düşten düşerek yer ettin

güneştir ısıtır yakar aşkı duyumsama
her yakışı alır yılları
düş ağrısı bırakır ardında

yıllar sellere kapılır gider
aşk olanca hızıyla iner gün batımında
denize değer değmez yanağı pembe sular
yayılır sandallara martılara ufka
kucak kucak anı taşıyan
akşam sefalarına aldırmayız

kara bir tohumdur aşk
arsız bir tohumdur
düş ağrısı bırakır ardında

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2020/OCAK

ÇANAKKALE SAVAŞLARINI ANLATAN MÜTHİŞ BİR KİTAP

Dr. Ulvi Özdemir

Son yayınlanan Çanakkale Savaşı Ateş Altında Komuta adlı kitap çıkar çıkmaz aldım ve hemen okudum. Çok ustaca yazılmış bir kitap. Erickson, Çanakkale Savaşları'nda her iki tarafın komuta heyetinin karar alma süreçlerini, eğilimlerini, tepkilerini olayların akışı içinde çok güzel ortaya koyuyor ve bu gerçekleri yorumlamaktan çekinmiyor. Hakkında yüzlerce belki de binlerce eser yazılmış bir konuda "ben yeni bir şey söyleyeceğim" diyerek bir kitap yazmaya girişmek başlıbaşına bir cüret.

Edvard J. Erickson, Türk tarihiyle ilgili çok önemli eserler vermiş iyi bir askeri tarihçi. Kendisi de asker kökenli zaten. İnternette kitaplarının tanıtıldığı bir sitede hakkında şunlar söyeniyor:

"Edward J. Erickson Amerika Birleşik Devletleri Ordusu'ndan saha topçu yarbayı olarak emekliye ayrılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Ortadoğu'da; 1991'de Körfez Savaşı'nda 3. Zırhlı Tümen'de; 2003'te Irak işgalinde 4. Piyade Tümeni'nde, topçu sınıfında ve genel kurmayda vazife yapmıştır. 2007'de Bağdat'a dönmüş ve Savunma Bakanlığı Eğitim ve Geliştirme Enstitüsü'nde Siyasal Bilimler Profesörü olarak görev almıştır. İngiltere›de *Leeds* Üniversitesinde *doktora yapmıştır.* İki *yüksek lisans derecesine sahiptir."*

Görüldüğü gibi oldukça deneyimli ve eğitimli biri. Türkçeye çevrilmiş kitaplarının hepsini daha önce okumuştum. Bunlar arasında Kitap Yayınevi'nden çıkmış *Size* Ölmeyi *Emrediyorum*, *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu* (1. Baskı Eylül 2003), Türkiye İş Bankası Yayınları arasından çıkmış *I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu,* Çanakkele, *Kutü'l Amare ve Filistin Cephesi* (1. Baskı Nisan 2009) ve yine aynı yayınevinden çıkmış ve Balkan Savaşlarını anlatan *Büyük Hezimet*, *Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu* (2013) ile Timaş Yayınları arasından çıkan *Osmanlılar ve Ermeniler* (2015) okuduğum ve çok beğendiğim kitaplardı. Erickson bu eserleriyle, Türk tarihi açısından askeri tarihçilik alanında çok önemli bir boşluğu kapatıyordu.

Son yayınlanan Çanakkale *Savaşı Ateş Altında Komuta* adlı kitap çıkar çıkmaz aldım ve hemen okudum. Çok ustaca yazılmış bir kitap. Erickson, Çanakkale Savaşları'nda her iki tarafın komuta heyetinin karar alma süreçlerini, eğilimlerini, tepkilerini olayların akışı içinde çok güzel ortaya koyuyor ve bu gerçekleri yorumlamaktan çekinmiyor. Hakkında yüzlerce belki de binlerce eser yazılmış bir konuda "ben yeni bir şey söyleyeceğim" diyerek bir kitap yazmaya girişmek başlıbaşına bir cüret. Erickson, bu cüretli girişimin altından alnının akıyla çıkıyor. Daha önceki kitaplarında da bu yönünü görebiliyorduk. Bu eserde de bize kesinlikle yeni bilgiler vermeyi başarıyor. Yani

Sina Aksin

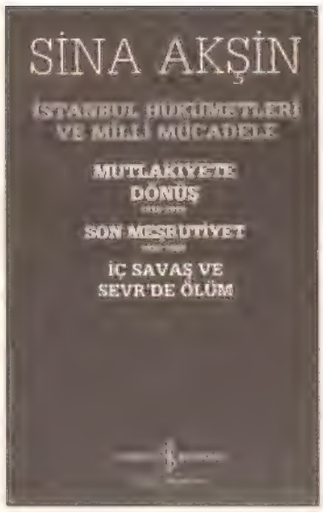

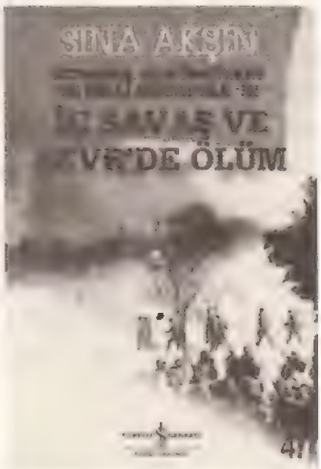

birbirine benzeyen ve çoğu hamasetle yüklü Çanakkale Savaşı kitaplarından biri değil. Türk Ordusu'nu ve komuta kademesini her aşamda çok bilgili, yetenekli, becerikli ve esnek düşünebilen, çok iyi organize olabilen bir yapı olarak değerlendirirken, birleşik İtilaf Ordusu'nu bir türlü organize olamayan, komuta yetenekleri sınırlı, gelişen duruma gecikmeksizin tepki veremeyen, zaman zaman da önünü göremeyen, hatta ne yapacağını bilemeyen bir oluşum olarak resmediyor. Erickson, bu eserinde kesinlikle bize hikâye anlatmıyor ve tarih yazımının hikâye anlatmak olmadığını da ortaya koyuyor. Çıkardığı sonuçları da cesurca kitabın sonunda veriyor bize. Su gibi akan bir kurgu da kitabın bir diğer artısı. Ancak askeri tarihçilik alanında yüz yıldır bizim kendi tarihimiz için yapamadığımızı bir yabancı yapmış oluyor –ki birazcık düşünmek zorunda olduğumuz bir konu bu. Tıpkı Osmanlı tarihi için Suraiya Faroqhi'nin yaptığını Türk askeri tarihi için Erickson yapmış oluyor. Bize de biraz utanma düşüyor.

Hâlâ Yazan, Üreten, Düşünen, Gerçek Bir Aydın Olarak Sina Akşin ve Efsane Eseri: İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele

İstanbul *Hükümetleri ve Milli Mücadele*, Sina Akşin Hoca'nın belki de en önemli eseri. Sina Akşin'in bu dizinin bendeki ilk kitabı Cem Yayınevi'nin 1974 yılında yayınladığı bir baskı, 1983 yılına ait. Bu baskıdaki bilgilere göre eserin ilk cildi 1974 yılında Sina Akşin'in Doçentlik Tezi olarak başladığı bir çalışmaya dayanıyor. İşte şimdi bu eserin 4. Cildi *Savaş ve Etnik Temizlik Yumuşatılmış Sevr Dönemi* adıyla yine İş Bankası Yayınları arasından çıktı (1. Baskı, İstanbul, Eylül 2019).

Sina Akşin Hoca, Mülkiye Tarih ekolünün en önemli temsilcilerinden biri. İlber Ortaylı, Korkut Boratav, Mete Tunçay, Yahya Sezai Tezel, Yalçın Küçük, Taner Timur, Baskın Oran, Oral Sander, Fikret Başkaya gibi isimler ilk aklıma gelen diğer Mülkiyeli tarihçilerimiz ve bu isimleri okumadan Osmanlı-Türkiye Cumhuriyeti tarihi için bir şey bilmiş sayılmayız. Bunu hiç abartmadan söyleyebilirim. Bu isimleri çıkartın geriye Halil İnalcık, Doğan Avcıoğlu ve birkaç birikimli ve yetkin tarihçinin yazdıkları dışında tarih adına pek de bir şey kalmaz. Yine hakkında yüzlerce binlerce kitap yazılmış olan Milli Mücadele hakkında büyük ölçüde aynı kaynakları kullanarak sadece cesaret, kurgusal ve kavramsal bakabilme gücü ile farklı ve yeni şeyler söyleyebilmenin önemli bir örneği bu 4 ciltlik (şimdilik!) eser. Yayınlandığında ilk iki cildi okumuş, ama 3. Cildi, İş *Savaş ve Sevr'de* Ölüm, (İş Bankası Yayınları 2010) henüz okumamıştım. Bu vesileyle 3. Ve 4. Ciltleri art arda okuma fırsatım oldu. Cumhuriyet Tarihi alanında görev yapan bir üniversite hocası olarak çok şey öğrendiğim bir dizi olduğunu söyleyebilirim. Örneğin Milli Mücadele dönemini tıpkı Yalçın Küçük Hoca'nın yaptığı gibi "İç Savaş" olarak ele alması ve yeni kavramlarla (3. ve 4. Meşrutiyet Kavramları gibi) olayları değerlendirmesi, her fırsatta kendi yorum ve çıkarımını geliştirmesi, Sina Akşin'in ne kadar önemli bir tarihçi olduğunu ortaya koyuyor. İlerlemiş yaşına rağmen örneğin İlber Ortaylı'nın kolaycılığından kaçınarak her gerçek bir bilimsel eserde olduğu gibi dipnotlarla zenginleştirilmiş sayfalarda yeni kaynaklara ulaştığını, okuduğunu bize gösteriyor. Bu kaynaklarla yeri geldiğinde tartışıyor ve söylediklerinin dayanaklarını belgeliyor Sina Akşin Hoca.

Sanıyorum bir 5. Cildi de bekleyebiliriz, çünkü 4. Cilt, Sakarya Meydan Savaşı ile bitiyor. Sina Akşin'in Milli Mücadele'nin son evresi ve Mudanya Mütarekesi ve Lozan ile ilgili de bu dizi çerçevesinde söyleyeceği şeyler mutlaka vardır. Dolayısıyla bu dönemi de ele almadan İstanbul *Hükümetleri ve Milli Mücadele* dizisinin bitmeyeceğini düşünüyorum. Türk tarihçiliği için şimdiden abide bir eser olduğunu söyleyebilirim.

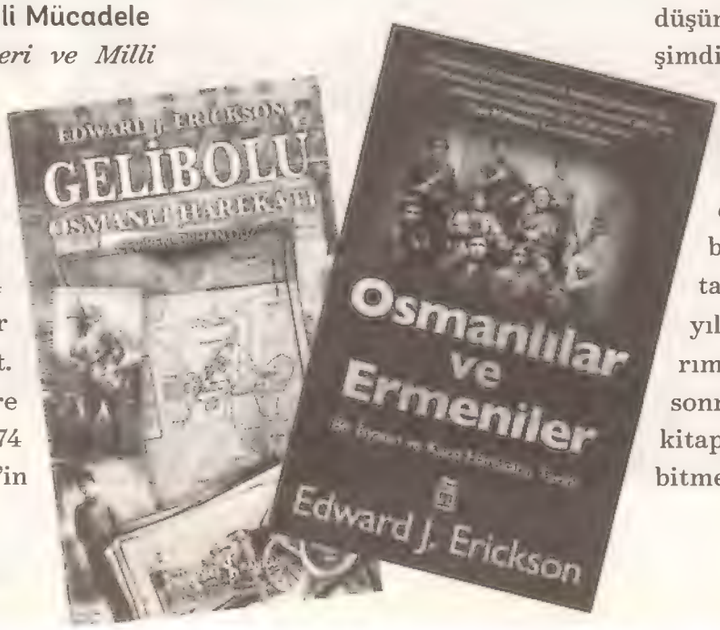

2019'da birçok kitapla tanıştım, nicesini okudum, daha fazlasını satın aldım ve birçoğu da yarım kaldı. Bu kitaplardan ve genel olarak 2019 yılında kitaplarla olan maceralarımdan uzun uzun söz etmek daha sonraki sayılara kaldı. 2020'de de kitaplarla olan dostluğunuzun hiç bitmemesi dileğiyle.

ÖRGÜT LİDERİM, YOLDAŞIM, AĞABEYİM TESLİM TÖRE

Hamza Demir

İlk öğretmenlik yaptığım 1975-77 yılları arasında, (Divriği- Birestik köyünde) öğrencim, şimdi de yakın dostum olan Sadık (Albayrak) benden Teslim için "Yeni Gelen" dergisine bir yazı istediğinde, "benim gözümle Teslim"i kısaca yazmamın en uygun olacağını düşündüm. Hayatı ve yaptıkları ile ilgili –özellikle ölümünden sonra- çokça yazılar yazıldı zaten.

Benim kişi olarak Teslim Töre ile bağım iki türlü oldu: Birincisi, 1975-1986 yılları arasında Türkiye'deki örgütlü sosyalist mücadele dönemimde, içinde çalıştığım örgütte/partide (Önce THKO-Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu, sonra THKO-MB (Mücadele Birliği), sonra da TKEP-Türkiye Komünist Emek Partisi) liderim ve yoldaşım Teslim; ikincisi de 2000'li yıllarda Avrupa´da, karşılıklı ziyaret ve sohbetlerde oluşan dostum ve ağabeyim Teslim.

Siyaseten değişik zamanlarda fikren ve örgütsel olarak değişik yerlerde durmasına rağmen Teslim Töre'nin hiç değişmeyen bir çizgisi vardı: Kapitalizme karşı sosyalizmi son nefesine kadar savundu, onun mücadelesini verdi. Hep ezilenlerin yanında oldu. Yol ve yöntemlerde fikri değişti ama prensipleri hiç değişmedi. Korkusuzca inandığı yolda gitti. Ne devletten korktu ne de sol içerisindeki –hatta kendi örgütü içindeki- eleştiri ve yargılardan korktu. Sosyalizm mücadelesini -gerek örgüt/parti lideri olarak, gerek bağımsız bir birey olarak- yürütürken sadece fikirleriyle liderlik/yol göstericilik yapmadı, her türlü faaliyetin bizzat içinde oldu. Adıyaman-Antep-Malatya-Tokat yörelerinde yoksul köylülerle; İstanbul, Adana, İskenderun gibi sanayi kentlerinde işçilerle doğrudan ilişkiler kurdu, onları örgütledi.

Okuduğum Kırşehir Öğretmen Okulundan ya da öğretmenlik yaptığım yerlerden tatilde memleketim Adıyaman-Tut'a giderken, yol üzerindeki Burunçayır köyündeki tarlalarda yüzlerce köylünün topluca ekin derdiğini görür, genç bir sosyalist olarak çok etkilenirdim. Teslim, dağlarında kaldığı köylerin halkıyla geceleri sohbet eder, onlara sosyalizmi anlatır, sonra da yazılarını yazdığı yeraltındaki mahzenine dönerdi.

"Şef" Değil "Yoldaş"tı

İriyarı yapısıyla, kalaşnikofu ile, gür sesi ve kahkahasıyla insanları çok etkilerdi. Karşısındakine güven veren bir kişiliği vardı. İlkokul mezunu olmasına rağmen bilgisi, doğallığı, yiğitliği, mütevazılığı, sadece konuşan değil dinleyen ve yapan da olması etrafındakilere güvenilir, samimi ve inançlı insan duygusu veriyordu. Hiçbir zaman "şeflik" taslamadı. Sohbet ettiği, tartıştığı insanlar ister örgütün merkez komitesi üyesi olsun, ister üye, ister bir başkası, evde aile icinde konuşuluyor-tartışılıyormuş gibi herkes her şeyi, ne düşünüyorsa onu söyleyebiliyordu. Resmiyet, alt-üst ilişkisi hiç yoktu, yoldaşlık vardı. Ortadoğuda uzun süre onunla birlikte yaşamış arkadaşlarım, Ortadoğudaki diğer sol örgütlerin liderlerinin bazılarının –en çağdaş/entelektüel görünenleri dahil- nasıl şeflik tasladıklarını, kendi örgütlerinin merkez komitesi üyeleri de dahil nasıl "şefleri"nin yanında hazırolda durduklarını anlatmıştı. Teslim böyle bir şeye asla tenezzül etmedi. Partisinin genel sekreterlik görevini bıraktığında çoğu yolarkadaşları "örgütü dağıttı" diye ona çok kızmıştı. Ama ben daha çok sevmiştim. Çünkü onun için sosyalizm davası değil de kendi "ego"su, "şefliği" önemli olsa idi o da fraksiyonculuğa devam eder, gerçek hayatta karşılığı olmayan şimdiki 40'a yakın sol örgütten birinin lideri olmaya devam edebilirdi. Ama o kişi olarak solun birliği için çalışmaya karar verdi.

Teslim'in bu doğallığını, mütevazılığını ben de tanıştıktan sonra yakinen gördüm. Görüşmelerimizde, ziyaretlerimizde uzun uzun hayata dair her konuda sohbetler ettik. Tanıdıkça onu daha çok sevdim. Son yıllarda o benim liderim değil dostumdu, agabeyimdi.

Teslim'i anlatırken bir yanını daha belirtmem lazım: O tam bir enternasyonalistti. Hem Türkiye içinde hem bütün dünyada. Bir söyleşisinde aşağı yukarı şöyle diyordu: "Babam Kürd, anam Türk. Ben hiçbir zaman amcalarımı dayılarıma ya da tersinden dayılarımı amcalarıma öncellemedim. Sınıf mücadelesini öncelledim ve haksızlık nerdeyse ona karşı mazlumun yanında durdum". Ve söylediği gibi de yaşadı.

Onu hoş sohbetleri ve gür kahkahasıyla hatırlayacağım.

Göteborg, 19 Aralık 2019

ZEBERCET'İN HZ. İSALIĞI

Halil Şahan

Yusuf Abi (Atılgan) filmin hazırlık aşamasında çok sevinçli, çok coşkuluydu. Senaryo çalışmalarında ve bazı çekim sahnelerinde kendisine danışıldığından söz etmişti köye bir gelişinde. Sonraları coşkusu söndü, kendisi de suskunlaştı. "Parası az mı geldi Yusuf Abi?" demiştim; "Yok, o değil." diye yanıtlamıştı beni. Daha fazlasını söylemeyeceğini bildiğim için üstüne varmamıştım, ama filmin beğenmediği yanlarının olduğunu düşünmekten de alamamıştım kendimi.

Yusuf Abinin dinlerle inanç düzeyinde bir ilgisi yoktu. Ama hem Tevrat (Kitab-ı Mukaddes) hem İncil elinden düşmezdi. Özellikle İncil'de Varoluşçu bölümler olduğunu söylerdi.

Yusuf Atılgan'la ilgili Facebook paylaşımlarıma aldığım dönütler yüreklendiriyor beni. Yenilerini de yazmak istiyorum. Üstelik bunların Yusuf Atılgan'ı anlamada, yorumlamada işe yaradığına da tanık oluyorum. Giderek aktardığım bazı bilgilerin ilginç incelemelerin kaynağı olduğunu da gördüm. Örneğin Prof. Semiramis Yağcıoğlu, Yusuf Atılgan'da yabancılaşmayla ilgili bir incelemesinin girişinde buna değindi.

Sayın Semiramis Hanım'ın, yeni okuduğum bir yazısının anımsatıp çağrıştırdıklarından söz etmek istiyorum.

Semiramis Hanım, Psikesinema dergisinin Temmuz – Ağustos 2019 sayısında Ömer Kavur'un "Anayurt Oteli" filmiyle ilgili nefis bir inceleme yayımladı. Lacancı anlayışla Zebercet ırasını (karakter) çözümlüyor. Ayrıca filmin birçok özelliğini de sergilemiş Semiramis Hanım.

Yusuf Abi (Atılgan) filmin hazırlık aşamasında çok sevinçli, çok coşkuluydu. Senaryo çalışmalarında ve bazı çekim sahnelerinde kendisine danışıldığından söz etmişti köye bir gelişinde. Sonraları coşkusu söndü, kendisi de suskunlaştı. "Parası az mı geldi Yusuf Abi?" demiştim; "Yok, o değil." diye yanıtlamıştı beni. Daha fazlasını söylemeyeceğini bildiğim için üstüne varmamıştım, ama filmin beğenmediği yanlarının olduğunu düşünmekten de alamamıştım kendimi.

Aradan 33 – 34 yıl geçmesine karşın "Anayurt Oteli" filmini sakin bir ortamda, kendimi vererek seyretme olanağı bulamadım. TV kanallarında yarım yamalak seyredebildim ancak. O nedenle de ne üstünlüklerini ne kusurlarını biliyorum doğru dürüst. Romandan önemli farklılıklar taşıdığından ise yakın zamana kadar bilgim yoktu. Oysa Semiramis Hanım'ın yukarıda andığım yazısından öğrendiğime göre varmış.

Romanda, Zebercet'in doğum tarihi 1930'dur.

O; toplumumuzun yeni bir aşamaya girdiği, devlet desteğiyle çarpık bir kapitalizmin semirtilmeye çalışıldığı ve toplumumuzun eski ile yeni değerler arasında bocaladığı bir dönemin ürünüdür. Uyumsuz ve yabancılaşmış bir kişilik. Ve de bunların acısını çeken.

Romanda Zebercet'in ölüm tarihi de 10 Kasım 1963'tür. Diyesim Zebercet Hz. İsa gibi 33 yaşında ölmüştür. Üstelik Atatürk'ün ölüm gününde...

Filmde ise Zebercet'in doğum tarihi 1950 imiş. Ölüm tarihi kesin olarak verilmemiş, ama olayların geçtiği dönemin 1980'li yıllar olduğu seziliyormuş.

Burada önemli olan Zebercet'in öldüğünde 33'ünde olup olmadığıdır. Bu konudaki küçük bir kuşku ya da belirsizlik Zebercet'in İsalığını zedeler. Bunun ne önemi var denemez. Yusuf Abinin ona İsalık yüklediğini biliyorum. Konuşmuştuk bunu. Acı çekmesiyle ve ölümüyle Hz. İsa gibi bir kurban olduğunu söylemişti.

Roman Estetiğiyle Tarihsel Dönem

Yusuf Abinin dinlerle inanç düzeyinde bir ilgisi yoktu. Ama hem Tevrat (Kitab-ı Mukaddes) hem İncil elinden düşmezdi. Özellikle İncil'de Varoluşçu bölümler olduğunu söylerdi.

Zebercet'in İsalığı konusuna "Zebercet'ten Cumhuriyet'e Anayurt Oteli" adlı kitabında Murat Belge de değiniyor, ama bir kesinlemeye gitmiyor.

Yusuf Abinin okumam için salıkladığı ilk kitaplardan biri de Kitab-ı Mukaddes idi. Kitap masasının üstündeydi. Almaya niyetlendim, ama çok eskiydi.

Dedi ki: "Bu, On altıncı yüzyılda Alibey tarafından çevrilmiş bir Kitab-ı Mukaddes. Dili, anlatımı çok az güncellenmiş. Kekre bir tadı var. Ondan vazgeçemiyorum. İyisi mi sen Manisa'ya Kitapçı Kemal'e uğra."

Uzun sözün kısası, romandaki Zebercet'le filmdeki Zebercet'in aynı olmadığı anlaşılıyor. Filmdeki Zebercet'in İsalığı silinmiş. Oysa romanda Zebercet hepimiz adına acı çeken, kokuşmuş, şiddet dolu, sevgisiz bir toplumun utancını taşıyan bir yalvaç. Gerçek sevgiyi arayıp durması da bundan.

Ayrıca filmde Zebercet'in yabancılaşmasına neden olan toplumsal, tarihsel ve kültürel koşullar da belirsiz. Oysa Anayurt Oteli'ni değerli kılan, 124 yılı kapsayan (1839 – 1963) tarihsel dönemin somut koşullarını roman estetiği içinde sunmasıdır.

Yusuf Abiyle ilgili bir anımı belirterek bitirmek istiyorum yazımı. Gerçi yukarıdaki metinle ilgisi yok ama olsun.

Anayurt Oteli'nin zamansal yapısını ilk yazan Ahmet Oktay olmuştu. Oysa durum sanıldığı gibi değildir. Yusuf Abi anlatmıştı: Yusuf Abi yazması için zamansal kurguyu Enis Batur'a anlatmış. Enis Batur da Ahmet Oktay'a anlatmış. Ve Ahmet Oktay çabuk davranıp dergide yayımlayıvermiş. Nitekim başka bir yazıya yama gibidir Ahmet Oktay'ın o yazısı. Yusuf Abi: "Eniş çok kızdı." demişti.

TOPE ÇO

Hüseyin Özdemir

Kistikli Doktor Mamad, askerliğini sıhhiye eri olarak yapmıştı. Hekimlik pratiğini orda öğrenmişti. Hasta muayene ediyor, iğne yapıyor, ateş düşürücü ilaçlar veriyordu. Yörede hastaların kurtuluş umudu Doktor Mamad idi. At sırtında bir o köye, bir bu köye koşardı; Hızır gibi... Köyünün ismiyle anılırdı: Kistikli Doktor. Kistik köyü, Köro'nun köyüne hızlı bir yürüyüşle yarım saatlik bir uzaklıktaydı. Köro'nun ikinci büyüğü Raşo, Pape Huri'yi duydu. Bir koşu tutturdu Kistik'e. Doktor evdeydi, Reşo sevindi, Köro kurtulacaktı.

Her yıl kışın eşiğine girildiği günlerde develer gelirdi köye. Yılda bir defa gelirdi. Tuz satılırdı develerle. Develerin geleceği gün iple çekilirdi. Kimi çocuklar ilk kez görüyorlardı böyle bir yarattığı. Bildikleri hayvanların hiçbirisine benzemiyorlardı. Develerin gelişiyle köy yeri adeta panayıra dönerdi. Alırdı çocukları bir neşe, bir telaş, bir heyecan... Fır dönerlerdi develerin etrafında. Öyle fır dönmeleri sadece develeri görme merakından değildi; bir de develerden tüy yolmalıydılar. Devecilere çaktırmadan avuç avuç tüy yoluyorlardı. Sonra yolunan tüyler tükürükle ıslatılıp, el ve ayakla iyice sıkıştırılıp top yapılıyordu.

"Tope Ço" oyunu, deve tüyünden yapılan toplarla daha bir çekişmeli oynanırdı. Tope Ço, zevkli, heyecanlı, çekişmeli bir oyun. Amerikalıların Beyzbol'una benzeyen bir oyun.

Bir de ille deve sidiğiyle ellerini ovacaklardı. Her bahar ellerinin üzerinde "Ballükler" çıkardı çocukların... Dolardı ellerinin üzeri ballüklerle. Ballük, nohut büyüklüğünde, çirkin iğrendiren bir tür siğil. Yaygın inanışa göre kurbağa öldürenlerin, ya da daha çok kurbağalarla oynayanların ellerinde çıkardı ballükler... İnanışa göre deve sidiğiyle eller ovulursa bir daha ballük çıkmazmış. İnanmışlardı çocuklar bu tür bir inanışa. Bu yüzden çocuklar develerin çiş yapmasını kolluyorlardı. Gözlerini ayırmazlardı develerin apış aralarından; pür dikkat! Başladı mı deve çiş yapmaya, hep birden ok gibi fırlıyorlardı devenin kıçının dibine. İtişe kalkışa ovuyorlardı devenin sidiğiyle ellerini...

Gelecek bahar artık ballükler çıkmayacaktı...

***

Giysileri tek bir fistandı çocukların. Çok tez kirlenirdi fistan. En çok da sümükten kirlenirdi. Soğuk havalarda daha çok akardı çocukların burunları; su gibi. Başa çıkmak zor. Böyle havalarda sümükleri fistanın yeni ile silmek bir başka kolayına gelirdi çocukların. Kollar kurgulanmış gibi, durmadan burunlara gidip gelirdi. Fistanın yeni kurumuş sümükten kirli deriye dönerdi.

Kışın eşiğine gelindiği günlerden bir gün, anası **Köro**'nun Fistanını yıkamış, sıkarak suyunu çıkarmış, kurumaya bırakmıştı. Köro yatakta, fistan'ın kurumasını bekliyor. Lakin aklı dışarıda, oyunda...

Bulutlar güneşi kucaklamış, köyün üzerinde yuvarlana yuvarlana akıp gidiyorlardı. Gökyüzü kurşun gibi; hava donmaya gebe. Köro yatakta fistanın kurumasını bekliyor. Fistan daha kurumaya bile bırakılmamış, karşısında yaş tahtanın üzerinde kıvrılmış kalın bir yılan gibi duruyordu.

Derken Köro'nun arkadaşı Ali, ok gibi daldı içeriye. "Köro, Köro dava hatın, dava hatın!" (develer geldi, develer geldi) dedi ve kayboldu. Köro, develerin geldiğini duydu, artık duramazdı. Kurumaya bırakılan ıslak fistanı kaptığı gibi dalına geçirdi. Islak fistan Köro'nun sıcacık bedenine yapıştı. Köro, ürperdiğini bile hissetmedi. Start alan bir koşucu gibi develerin geldiği yöne koştu. Koştukça ıslak fistan kamçı gibi çarpıyordu bacaklarına. Köro, yalınayaktı, koşarken yere değil, sanki peynire basarak koşuyordu.

Bir iki koşu tutturdu develer'in etrafında; tüy yolacaktı, deve sidiğiyle ellerini ovacaktı. Durmadan fır dönüyordu develerin etrafında. Koştukça develerin etrafında, soğuk

işliyordu fistan'ın dokularına. Çok geçmedi, soğuğun zulmüne daha fazla dayanamayan fistan donarak yılan gibi sardı Köro'nun çelimsiz bedenini... O, daha top yapacak kadar tüy toplamamıştı. Ellerine de daha deve sidiği değmemişti. Kolluyordu devenin çiş yapmasını...

Mamo, köyün afili delikanlılarındandı. Sol kulağının üstüne eğdiği şapkasının altında Köro'yu izliyordu. Köro'nun titrediğini gördü. Hızla koştu yakaladı.

***

Anası Pupuş, okşar gibi arada bir elinin tersiyle Köro'nun alnına dokunarak ateşini yokluyordu. Her dokunuşta, "Oyy oyy! Daşavtiye, daşavtiye" (Yanıyor, yanıyor) diyordu. Köro kaç derece ateşle yatıyordu? Otuz, kırk, kırk bir... Bilmek ne mümkün... Köro'nun sayıklaması durdu. Dudağının kenarında minik bir kan lekesi belirdi. Pupuş, Köro'nun ateşini düşürmek için kâğıt inceliğinde kesilmiş çiğ patatesleri alnına dizerken gözlerinden inen yaşlar burnun ucundan Köro'nun çıplak göğsüne damla damla düşüyor, sonra dağılıp sönüyorlardı.

Pupuş çileliydi; beş çocukla dul kalmıştı. Kocası Saydo Toros'larda kömür torluğunda ölürken Köro henüz üç aylıktı. Saydo, bedenini toprağa, çileyi ve çağaları Pupuş'a emanet etmişti.

Köyün eke Anası Pape Huri, Köro'nun ateşini yokluyordu. Yüzünü yapıştırdı Köro'nun yüzüne... Köro'nun nefesi alev gibi yaladı yüzünü. Pape Huri, korku ifade eden bir çığlıkla, "Amannn, lavık daşavtiye!.." (Oğlan yanıyor,) dedi, "Çalaca Kistik'liyi çağırın."

Kistikli Doktor Mamad, askerliğini sıhhiye eri olarak yapmıştı. Hekimlik pratiğini orda öğrenmişti. Hasta muayene ediyor, iğne yapıyor, ateş düşürücü ilaçlar veriyordu. Yörede hastaların kurtuluş umudu Doktor Mamad idi. At sırtında bir o köye, bir bu köye koşardı; Hızır gibi... Köyünün ismiyle anılırdı: **Kistikli Doktor.**

Kistik köyü, Köro'nun köyüne hızlı bir yürüyüşle yarım saatlik bir uzaklıktaydı. Köro'nun ikinci büyüğü Raşo, Pape Huri'yi duydu. Bir koşu tutturdu Kistik'e. Doktor evdeydi, Reşo sevindi, Köro kurtulacaktı.

Doktor Mamad, telaşsız oturdu Köro'nun yatağının kenarına. Ağıta hazır, ağıtçılar hep birden burunlarını çekerek sessizliğe çekildiler. Hüzünlü bir sessizlik esti yüzlere... Doktor, şapkasını çıkarıp bir kenara bıraktı. Sonra siyah tombul çantasını açtı, içinden bir şey alacakmış gibi yokladı, lakin eli boş döndü. Sağ kulağını Köro'nun göğsüne dayadı, sonra çevirip sırtına dayadı, uzun uzun dinledi. Köro'ya öksür demiyordu. Köro'nun göğsüne ve sırtına fiskeler vuruyordu. Umuda tutulu Pupuş, "Mamad" diyordu, "Mamad kurbanın olayım kurtar çağamı." Doktor Mamad, Köro'nun karnına sırtına bir iki fiske daha vurdu, sonra gözlerinden akan çaresizliği gizlemeden "Bu çocuğu derhal şehire, hastahaneye yetiştirin" dedi.

Pupuş'un umudu yıkıldı. Torosları ve Saydo'yu anıladı, inleyerek güç anlaşılır bir sesle "Saydo" dedi, "Saydo, emanetin geliyor..."

***

Develer gideli çok olmuştu. Bahar, kışı ötelemiş, çayırlar toprağı henüz örtmüştü. Çocuklar Tope Ço oynuyorlardı. Köro'nun oyundaki yerini arkadaşı Ali almıştı.

Fikret Otyam

Doktor, şapkasını çıkarıp bir kenara bıraktı. Sonra siyah tombul çantasını açtı, içinden bir şey alacakmış gibi yokladı, lakin eli boş döndü. Sağ kulağını Köro'nun göğsüne dayadı, sonra çevirip sırtına dayadı, uzun uzun dinledi. Köro'ya öksür demiyordu. Köro'nun göğsüne ve sırtına fiskeler vuruyordu. Umuda tutulu Pupuş, "Mamad" diyordu, "Mamad kurbanın olayım kurtar çağamı." Doktor Mamad, Köro'nun karnına sırtına bir iki fiske daha vurdu, sonra gözlerinden akan çaresizliği gizlemeden "Bu çocuğu derhal şehire, hastahaneye yetiştirin" dedi.

PROMETHEUS İLE PANDORA'NIN TAŞIDIĞI UMUT

B. Sadık Albayrak

Prometheus, İlkçağ'da sanki bir bilim felsefesi deneyi yapmaktadır ve görünüşe aldanıp seçim yapan Zeus'u aptal yerine koymaktadır. 19. Yüzyılda, "öz, görünüşle aynı olsaydı, bilime gerek kalmazdı" diyen Marx'ın neden en sevdiği mitoloji kişisinin Prometheus olduğunun ipuçları bu deneyde saklı olsa gerektir.

Peter Paul Rubens - Prometheus, 1636

İnsanlığın en eski hikâyelerinden biridir. Mitolojik düşünüş çağlarından kalmış, felsefi bilincin doğuş koşullarında yazıya geçirilmiştir. Milattan Önce yedinci yüzyılda, ilk şairlerden Hesiodos, Thegonia ile İşler ve Günler'de birbirini bütünleyen iki bölümcede Prometheus ile Pandora'nın hikâyesini anlatır. Birinde geniş anlattığını ötekinde bir iki dizeye sığdırmıştır.

Yeryüzündeki kavganın bir benzeri de gökyüzünde hüküm sürer. Genç kuşak tanrılar, iktidarı zorbalık ve yok etme politikası üstüne kurulu eski kuşağı yıkarak iktidara gelirler. Titanları indirir Zeus'un hükümdarlığında yeni bir göksel düzen kurarlar. Kendi evlatlarını yiyen Kronos'u iktidardan indiren savaşta Zeus'un en önemli bağlaşıklarından biri, Prometheus, şölende kıvrak zekâsıyla yeni iktidara bir tuzak kurar. Kurban edilen bir öküzün etini iç organlarından ve kemiklerinden ayırır. Etini, görenin midesini bulandıracak bağırsakların ve işkembesinin içine saklar. Geriye kalan kemiklerini ise, görenin ağzını sulandıracak beyaz içyağı tabakasıyla kaplar. Her iki öbeği, birini seçmesi için Zeus'a sunar. Baştanrı Zeus hiç düşünmeden, iştah açıcı içyağları kaplı kemik yığınını seçmiştir ve yaptığı düşüncesizliğin sonucu ortaya çıkınca rezil olmuştur. Öfkeyle Prometheus'a büyük bir ceza arar.

Prometheus'tan Marx'a

Prometheus, İlkçağ'da sanki bir bilim felsefesi deneyi yapmaktadır ve görünüşe aldanıp seçim yapan Zeus'u aptal yerine koymaktadır. 19. Yüzyılda, "öz, görünüşle aynı olsaydı, bilime gerek kalmazdı" diyen Marx'ın neden en sevdiği mitoloji kişisinin Prometheus olduğunun ipuçları bu deneyde saklı olsa gerektir.

İapetosoğlu Prometheus'un iki kardeşi daha vardır. Güçlü kuvvetli oluşuyla tanınan Atlas ile düşüncesizlik ve aptallığıyla bilinen Epimetheus. Prometheus ise zekâsıyla ve insanseverliğiyle ünlüdür. Zeus, insansever Prometheus'a en büyük cezanın insanları ateşsiz bırakmak olduğuna karar verir, insanları soğuk ve karanlığa mahkûm eder.

Aklın simgesi Prometheus bu zorbalığa boyun eğecek değildir. İnsan sevgisi köklüdür. Ateşi çalar, Narteks sapının içinde saklayarak insanlara götürür. Ateşle karanlıktan kurtulan insanlık, aklı ve emeğiyle ateşi kullanarak yaşamın bütün güçlüklerini alt edecek çözümler geliştirir. İnsanı ateşe kavuşturan Prometheus mitinde, bilimler ve sanatların kurucusu simgelenir. Koşullara teslim olmayıp aklıyla ve eylemiyle mücadele eden ilk insan ve ilk aydın da Prometheus'da simgelenir diyebiliriz.

Narteks sapının içinde saklanarak kaçırılan ateş imgesi, bağırsaklara sarılarak gizlenen et imgesiyle benzerlik taşır. Bir kez daha öz-görünüş diyalektiğini buluruz; yeşil narteks sapının içinde ateş, için için yanmakta ve varlığını korumaktadır.

Zeus, ateş hırsızı Prometheus'a yeni cezalar verir. Kardeşi Atlas'ı sonsuza kadar gökkubbeyi sırtında taşımaya mahkûm eder. Prometheus'u Kafkas kayalıklarına zincirletir, her gün ciğerlerini yiyen kartallar sonsuz işkenceler çektirir. Bunlar yine de Zeus'un öfkesini yatıştıramaz. İnsanlara da bir ceza düşünür.

Narteks sapının içinde saklanarak kaçırılan ateş imgesi, bağırsaklara sarılarak gizlenen et imgesiyle benzerlik taşır. Bir kez daha öz-görünüş diyalektiğini buluruz; yeşil narteks sapının içinde ateş, için için yanmakta ve varlığını korumaktadır.

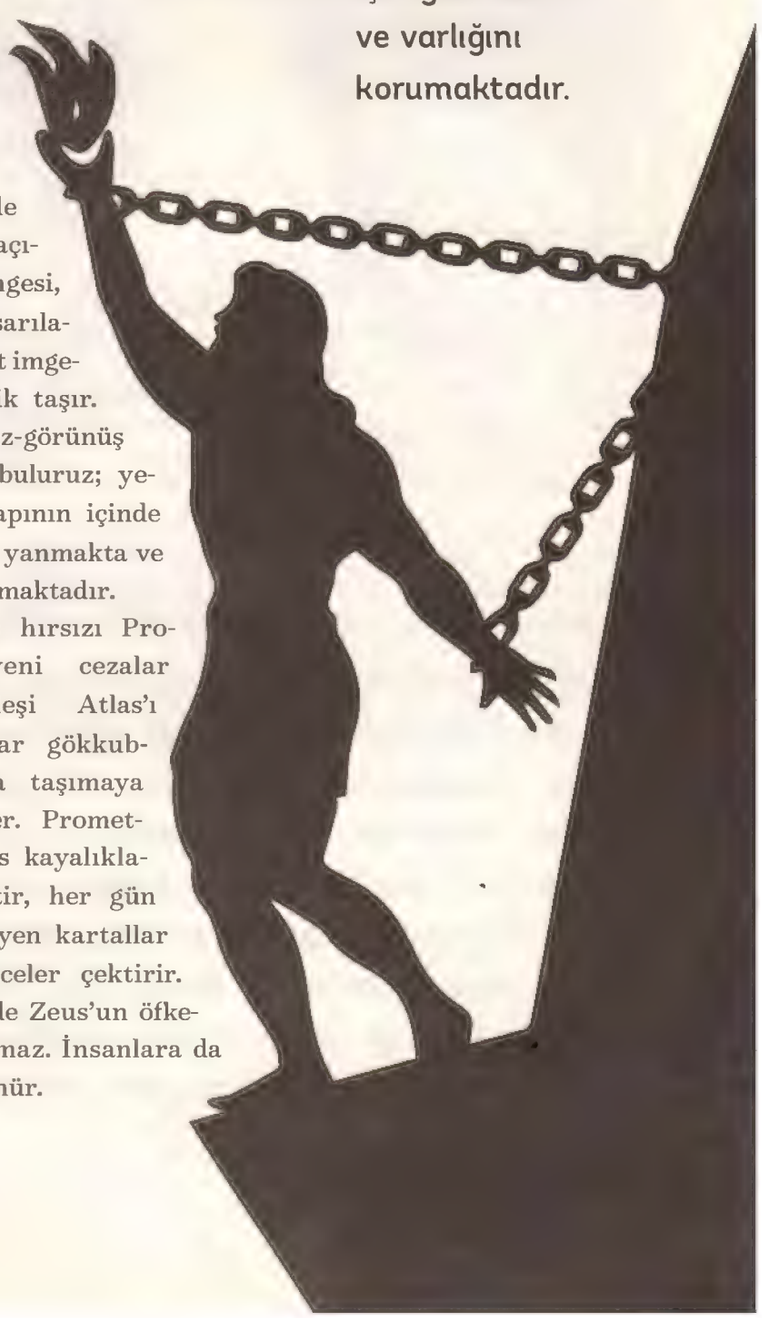

Zeus'un insanlara gönderdiği, sevmeye, okşamaya doyamayacakları bu belânın adı Pandora'dır. Bu ad, Grekçede tanrıların armağanı anlamına gelir. Pandora ilk kadındır. Eski Yunanlıların ataerkil dünya görüşünde kadın hem vazgeçilmezdir hem de bütün sorunların nedenidir. Hesiodos'un her iki şiirinde bunun yansımaları vardır. Pandora'ya "belâ" anlamı yüklenmesinin bir benzerini daha eski bir destanda, Sümerlerin Gılgamış'ında da buluruz.

Kadını Belâyla Özdeşleştirmek

Hesiodos'un İşler ve Günler şiirinde Zeus, Prometheus'a şöyle seslenir:

İapetosoğlu, sivri akıllı kişi,
Seviniyorsun, ateşi çaldın, beni aldattın diye,
Ama bil ki dert açtın kendi başına da:
Çaldığın ateşe karşılık bir belâ,
Öyle bir belâ salacağım ki insanlara,
Sevmeye, okşamaya doyamayacaklar bu belâyı.

Zeus'un insanlara gönderdiği, sevmeye, okşamaya doyamayacakları bu belânın adı Pandora'dır. Bu ad, Grekçede tanrıların armağanı anlamına gelir. Pandora ilk kadındır. Eski Yunanlıların ataerkil dünya görüşünde kadın hem vazgeçilmezdir hem de bütün sorunların nedenidir. Hesiodos'un her iki şiirinde bunun yansımaları vardır. Pandora'ya "belâ" anlamı yüklenmesinin bir benzerini daha eski bir destanda, Sümerlerin Gılgamış'ında da buluruz. Gılgamış, kendisiyle evlenmek isteyen tanrıça İştar'a, bütün kötülüklerin anası olduğunu sayıp döker. Burada da öz-görünüş ilişkisinin ortaya çıkması ilginçtir; Gılgamış'ın gözünden İştar, hep görünüşte vaat ettiklerinin tersini yapan biri olarak gösterilir. En az bin yıl daha eski Mezopotamya destanından, yedinci yüzyılın Yunan destanına ulaşan esintiler buluruz. Daha sonraki kutsal kitaplarda insanı belâya düşüren kadın mitini Adem ile Havva hikâyesinde de okuruz.

Çeviriyi yapan Azra Erhat ile Sabahattin Eyüboğlu, Hesiodos'un kuru dilinin kadını anlatırken birden canlandığını, şiirsellik kazandığını belirtiyorlar. Sanki kadını betimlemeye doyamıyor. Hesiodos Thegonia'da evrenin oluşumunu ve tanrıların tarihini, İşler ve Günler'de ise insanların tarihini ve günlük yaşamını yazar. Tarihe, görünüşteki mitosları sıyırarak ulaşırız. İnsanın tarihine Prometheus ve Pandora ile başlaması, bu mitosların ilk insanları simgelediğini düşündürür. Hesiodos, ilk kadın

ile ilk erkeğin öyküsüyle Prometheus ile Pandora efsanesini anlatarak başlar, yaşamını topraktan çıkaran, tarım ve hayvancılık yaparak ilk uygarlığı kuran sıradan insanın öyküsüne gelir. Eskiçağ günlük yaşamının eşsiz bir belgesini bırakır. Bu yaşam dersleri şiirinde, hangi işlerin hangi günlerde yapılması gerektiği, evlilikte nasıl davranılacağı, komşularla ilişkiler, akrabalar arasındaki çatışmalar, kayığın hangi ağaçtan nasıl yapılacağı, tohumun tarlaya nasıl ekileceğine kadar inen ayrıntılar buluruz.

Pandora'nın Ortaklaşa Yaratılışı

Zeus, tanrıların armağanı Pandora'nın yaratılışı için herkesi seferber etmiştir:

Namlı şanlı Hephaistos'u çağırdı hemen:
Bir parça toprak al, suyla karıştır, dedi,
İçine insan sesi koy, insan gücü koy,
Bir varlık yap ki yüzü ölümsüz tanrıçalara benzesin,
Bedeni güzelim genç kızlara.
Athena, sen de ona el işlerini öğret.
Nur topu Aphrodite, sen de büyülerinle kuşat onu,
İstekler, arzularla tutuştur onu.
Yüz gözlü devi öldüren Hermeias, sen de
Bir köpek yüreği, bir tilki huyu koy içine.
Böyle dedi Zeus, onlar da yaptılar dediğini:
Koca Hephaistos, topal tanrı hemen
Bir kız biçimine soktu toprağı.
Gökgözlü Athena süslü kuşağını sarıverdi beline,
O canım Kharit'ler ve o güzelim Peitho
Altın gerdanlıklar taktılar boynuna
Hora'lar bahar çiçekleriyle donattılar saçlarını,
Hermeias doldurdu göğsüne yalan dolanı,
Uzaktan gürleyen Zeus'un oluyordu istediği,
Ses koydu içine o tanrılar kılavuzu
Ve Pandora adını taktı.
Pandora bütün tanrıların armağanı demekti. (Hesiodos, 59-80)

Yunan tanrıları insanbiçimli tanrılardır. Yunan dini de, bu mitlerin gerisinde büyük ölçüde budünyacı, yaşamın zevklerini yadsımayan bir özellik taşıyordu. Feuerbach'ın 19. Yüzyılda ortaya çıkaracağı dinin özünü burada daha açıklıkla görebiliyoruz. İnsanın temel nitelikleri, en ideal, kusursuz biçimde soyutlanarak tanrılara yansıtılmıştır. Pandora'nın yaratılışında bu özelliklerin yeniden ona yüklendiğini görüyoruz. Kadının sevmeye okşamaya doyulamayan biri olmasıyla, göğsünde yalan dolanı taşıması, erdemleri ve zaaflarıyla gerçek insanın yeniden ortaya çıkarılmasıdır diyebiliriz.

İnsanlığın Saklı Umudu

Jean-Pierre Vernant, ileri görüşlü ve akıllı Prometheus ile kardeşi öngörüsüz, aptal Epimetheus'un birlikte tek bir insanı simgelediğini yazıyor. İnsanın olumlu ve olumsuz özellikleri bu iki kişiliğe dağıtılmıştır. Nitekim, tanrıların armağanı Pandora, kılavuz tanrı Hermias'la Epimetheus'a gönderilince, zincire vurulmaya götürülürken, "Sakın Zeus'tan armağan alma, alırsan insanların başını büyük derde sokarsın" diyen Prometheus'un bütün öğütlerini unutmuştur. Nasıl unutmasın ki, kapıda kadının büyüleyici güzelliğiyle Pandora durmaktadır. Pandora'nın elinde bir kutu vardır, o günün koşullarını düşündüğümüzde bugün kutu dediğimizin topraktan yapılan bir çömlek olması daha mantıklıdır. Büyüleyici armağan Pandora'nın armağanı çömlekte ne vardır; Epimetheus çömleğin kapağını açınca, insanlığın başına gelen belaları anlar. Hastalıklar, acılar, dertler, insanlığa yıkım getiren savaşlar Pandora'nın kutusundan çıkıp yeryüzüne dağılırlar.

Hesiodos, "Bir tek umut kaldı dışarı çıkmadık" der. İnsanın Pandora'nın kutusunda saklı kalan umudu, dünyayı saran dertlere, hastalıklara, kıtlıklara,

Gılgamış, kendisiyle evlenmek isteyen tanrıça İştar'a, bütün kötülüklerin anası olduğunu sayıp döker. Gılgamış'ın gözünden İştar, hep görünüşte vaat ettiklerinin tersini yapan biri olarak gösterilir. En az bin yıl daha eski Mezopotamya destanından, yedinci yüzyılın Yunan destanına ulaşan esintiler buluruz. Daha sonraki kutsal kitaplarda insanı belâya düşüren kadın mitini Adem ile Havva hikâyesinde de okuruz.

Alexandre Cabanel (1823-1889), Pandora (1873)

yoksulluğa, iktidar zulmüne dayanmasının, direnmesinin ve başkaldırmasının temel dayanağı olacaktır.

Pandora miti, kadına bağlanan belâ ve dertlerden daha çok, insanlığın kendini hep koruyan, saklı umudunu simgeler. Kadın, zaten insanın anası olarak her doğurduğu yeni bebekle, dünyaya bu umudu taşıyan yeni bir gizilgüç, insan armağan eder. İnsanın uygarlaşma süreci, karşısına çıkan hastalıkları, toplumsal haksızlıkları, sömürü ve zulmü yenme, insanca bir yaşama kavuşma mücadelesidir. Bu mücadelede umut, yaklaşıldıkça ulaşılmaz olan, hep saklı ve yol gösteren ilkedir.

Kör Umutlarla Yaşamak

Hesiodos'tan iki yüzyıl sonra, Prometheus'u tragedya şairi Askülos, insanlığın kurucusu niteliğini daha da açıklığa kavuşturarak Zincire Vurulmuş Prometheus tragedyasında işler. Bir üçlemenin günümüze kalan tek parçası olan bu oyunda, Prometheus, ateşi çalarak insanlığa bilim ve sanatlarla kazandırdığı iyilikleri sayıp dökerken, "Peki, insanlardaki ölüm korkusunu nasıl yendin?" sorusuyla karşılaşır.

Prometheus, bu soruyu şöyle yanıtlar: "Kör umutlar saldım içlerine." İnsandaki ölüm korkusuna rağmen, yaşama sarılma gücü, hiç ölmeyecekmişçesine, çalışma, sevme, mücadele etme ve yaratma gücü eskiçağın şairine göre içindeki umuda bağlıdır. Ama bu umut, ölüm gerçeği karşısında hep bir eksiklik taşır, şair "kör" umutlar derken bu ince diyalektiği duyurur. Bizi yaşama ve mücadeleye bağlayan umudumuz hep vardır ama İrvin Yalom'un benzetmesiyle söylersek, gözümüzü çevirip bakmadan hep tepemizde olduğunu bildiğimiz güneş gibi, arkamızda er geç bizi bu dünyadan koparacak ölüm de vardır.

Pandora miti, kadına bağlanan belâ ve dertlerden daha çok, insanlığın kendini hep koruyan, saklı umudunu simgeler. Kadın, zaten insanın anası olarak her doğurduğu yeni bebekle, dünyaya bu umudu taşıyan yeni bir gizilgüç, insan armağan eder. İnsanın uygarlaşma süreci, karşısına çıkan hastalıkları, toplumsal haksızlıkları, sömürü ve zulmü yenme, insanca bir yaşama kavuşma mücadelesidir.

Dante Gabriel Rossetti - Pandora

Bizim Karacoğlan'ımız da bu gerçeği harika bir diyalektikle duyurmuştur:

Ölüm ardıma düşüp deyorulma
Var git ölüm bir zaman da gene gel
Akıbet alırsın komazsın beni
Var git ölüm bir zaman da gene gel

Umutlarımızın peşinde, bu gerçeği, daha az duyumsar, yaşam koşusunu sürdürürüz.

Prometheus miti, insanlık kavramıyla, insan türünün başarı ve yaratıcılığını simgelemesiyle, bireysel ölümlülüğümüzün acısını türümüzün umutlarına bağlayarak azaltmamızın da ipuçlarını taşır. İlk kadın Pandora, doğurganlığıyla insanın sürekliliğini sağlarken, kendisiyle getirdiği umut çömleğiyle de yaşamda ayakta kalma ve savaşımı sürdürmemizin dayanağıdır.

Burada yeniden Kranos'a dönebiliriz; adı Grekçe zaman anlamına gelen bu titan kendi evlatlarını yemektedir. Bu mitte de İlkçağ insanının gerçekçi bir simgeleştirmesini buluyoruz. Zaman bir bebek olarak yaşama başlayan erginleşen, olgunlaşan, yaşlanan insanı ergeç yok eden gerçekliktir. Ölümden kaçarken, zamanın hükmünden kaçmaya çalışıyoruz. Yeni bir yılı kutlarken, zamanımızın bitişine biraz daha yaklaşırken, Pandora'nın kutusundaki umuda tutunuyoruz.

Artık Pandora'nın kutusunu da parça parça ettikleri, Prometheus'un ateşinin kurmak ve yaratmak için değil, öldürmek ve yıkmak için kullanıldığı bir emperyalist çağdayız. İnsanın kendi türünün, kardeşlerinin yok edicisine dönüştürüldüğü bir zamandayız. Günümüzün tiranlarına karşı mücadele ederken, bu sömürü, zulüm, yalan ve savaş çağında her şeyden çok umudumuzu korumamız gerekiyor.

ELEŞTİRİ ANLAMAK VE DEĞİŞTİRMEK İÇİNDİR!
B. SADIK ALBAYRAK 30 YILDIR ELEŞTİRİ YAPIYOR...

KİR TEORİSİ
Yalçın Küçük, B. Sadık Albayrak, Taylan Kara'nın üç kuşağı bir araya getiren ortak kitabı.
Kir Teorisi, darlık içinde insan imalathanesi Tekeliyet düzeninin kültürel yapısını anlamayı ve anlatmayı deniyor.

BESTSELLER OKUMA KILAVUZU
Edebiyatımızda hasar tespit çalışmaları... Vaazlar nasıl edebiyat oluyor (Ahmet Altan)? Ölüm yazıcılarını ödüllendirenler (Hamdi Koç)... TV dizilerine benzeyen romanlar (Zülfü Livaneli)... Devrimcilere karalama "Elveda"lar (Ahmet Ümit)...

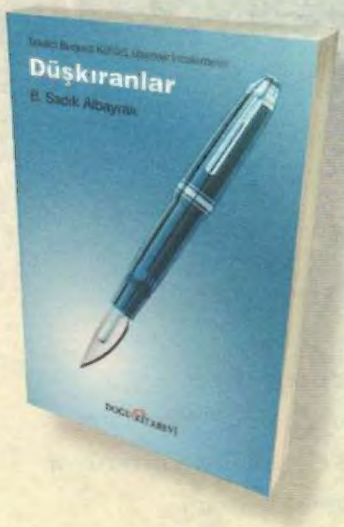

DÜŞKIRANLAR
Tekelci burjuva kültürü üzerine incelemeler. İnsanın düşlerini bile ele geçiren kültürel hegemonyanın somut örnekler üzerinden eleştirisi. Tekellerin ortaçağında hortlayan skolastik ve mistisizm... Bankaların yayıncısı olduğu edebiyat... Sinemanın ışığında silinenler...

CİNAYET OLAN EDEBİYAT
Toplumsallığın çöküntüye uğratıldığı bir sömürü çağında edebiyat, insancıl değerlere nasıl yabancılaştı ve karşıtına dönüştü. 90'lardan günümüze kapitalist güdümlü edebiyatın şeceresi...

OKUMA YAZMANIN IZDIRAPLARI
Anlamak ve anlatmak istemeyen bir insanlık ve toplum gerçeğine karşı okur yazar olmanın acı ve sevinçleri... Karınlardan ibaret bir insanlık gerçeğine karşı bir "umut ve öfke atlası"...

FIRTINA İKLİMİNDE
Fırtına ikliminde devrim gündemdedir. Gezi'nin heyecanıyla yazılmış deneme ve eleştiriler; isyanın fotoğraflarını bugüne taşıyor. "Şeriat mühendisliği"ne karşı sanatın yaratıcılığı...

KOPUŞ SAHNELERİ
Brecht'in "Bir gün gelecek zaman bizim olacak bizim" dizeleriyle başlayan kitap, sermayenin sinema, edebiyat ve sanatından külliyen kopmak zorundayız diyerek bitiyor.

DOĞU KİTABEVİ • (0212) 527 29 26 • www.dogukitabevi.com

Bütün İnternet Kitap Satış Sitelerinde

HEIDE DEYİŞLERİ

Hayrettin Ökçesiz

Yapma çiçek değil ki aşk
O da solar

***

Sarmallardayız
Dibe doğru
Korku
Çekiyor döne döne
Umut inanç sevgi direniyor
Çığlık çığlığa Dünya direniyor
İyi şeyler olacak mı

***

Ağızlarının içlerine baktıklarımız da böyle soytarı çıkınca anlıyoruz ki, safdilliğimizi bırakıp kendi göbeğimizi kendimiz keseceğiz. Kendimiz araştırıp kendimiz öğreneceğiz ve kendi aklımızı kullanacağız. Zor bir iş, ama başka yolu yok. Olanağı olan tembellik etmesin.

***

Akademik unvanlı medya meddahlığıyla kamuoyunun aklının karıştırılması işi başarıyla yürütülmektedir. Bunu kısıtlamak olanaksızdır. Bu da bir metaın pazarlanması gibi piyasa yasalarına tabidir.

***

Azımız verdiğinden fazlasını alır. Çoğumuz aldığından fazlasını verir. Biri gelir herkese gereksindiğini verir. Sonra herkes verdiğinden çoğunu alır.

***

Hayatın ne olduğunu öğrenmek için kitaplar devirmeyin. İdama giden devrimcilerin son mektuplarını okuyun.

***

Bir ülkede yargı kararlarına uyulmaması o ülkenin siyasi varlığının sonudur. Sokrates baldıranı ne için içti sanıyorsunuz!

İnsan özüne ya döner ya da varır.
İki oluş aynı değildir.

***

Bir hayat hayal etmeliyim
Tüm hasretin dindiği bir yer

Çocukça safça inanmalıyım
Kendime vereceğim söze

Oturup ağlamalıyım her akşam
Loş ışıkta görünen gölge bir aşka

Efsunlanıp eflatun geceden önce
Yürümeliyim bozkırlarına düşlerin

Geldim dediğim eşikte sevinçle
Yüzümü sürmeliyim yüzüne

***

Değerli olan şey değerini bulmuyorsa bu onun kusuru değildir.

***

Hatasız devrim olmaz. Haltsız karşı devrim olmaz.

***

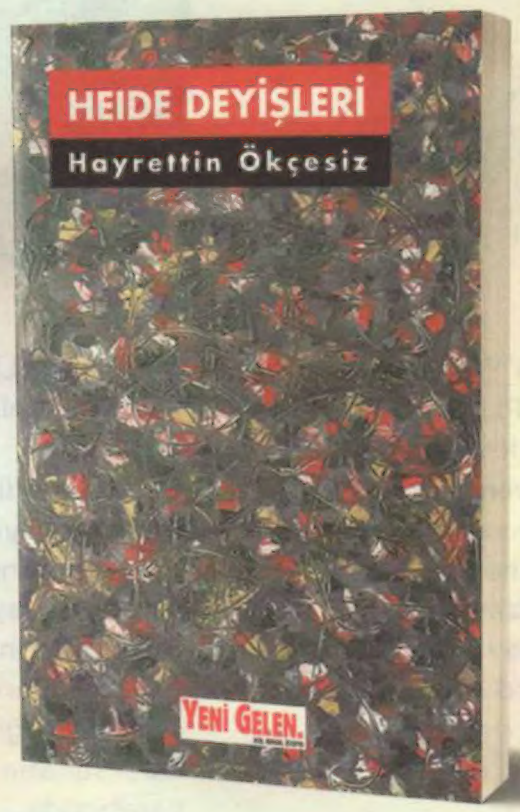

Hitler'in Alman'lık uğruna yediği herzeler yüzünden kimse ben Almanım demesin mi? Türk olmayı, kimileri ırkçılık yaptı diye aşağılamak da öte yandan başka bir ırkçılık değil mi? Bırakın bu ülkede yazgı birliği yapan insanlar ne mutlu Türküm desinler.

***

İki türlü duruşumuz olabilir: Yurttaşlık ve kulluk... Yurttaşlık özveriyle bezenmiş onurlu ve gururlu, cesurane bir duruştur. Kulluk bencil, miskin ve korkuludur. Biz Cumhuriyet'ten yurttaşlığı öğrendik.

***

İki direk arasında geriliyim
Ruhum bir ip cambazı
Bir başa bir sona
Bir başına
Koşup duruyor
Denge sırığının aklı karışık
Bir çocuk bağırıyor aşağıdan
Cambaz çıplak
Cambaz çıplak düşleriyle sevişiyor

***

Hayat bir tahterevalli
Bir ucunda sen
Ötekinde
Acımasız ne varsa
Ağır ağrıtan acıtan
Yerden kesen ayaklarını
Daha ağır gelmek istersen
Yürekten bir türküye başlamalısın

***

Seçimlerin demokrasi olmadığını sanırım tüm dünya iyi öğrendi.

***

Resimlerime yüksek fiyat koyuyorum. Ayrılırken çektiğim acıyı alan da çeksin diye.